

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

**Η εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
Η διαμόρφωση του κοινοτικού λόγου, οι πολιτικές,
και οι επιπτώσεις τους στην ελληνική εκπαίδευση.**

Ευλαμπία Αντωνίου

Επιβλέπων Καθηγητής : Καθηγητής Παναγιώτης Ι. Κανελλόπουλος

Πειραιάς, 2008

**Η εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
Η διαμόρφωση του κοινοτικού λόγου, οι πολιτικές,
και οι επιπτώσεις τους στην ελληνική εκπαίδευση.**

Αντωνίου Ευλαμπία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διαδικασία της οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει δημιουργήσει την διεύρυνση των κοινοτικών αρμοδιοτήτων, σε τομείς που παραδοσιακά ανήκουν στο εθνικό κράτος. Η εκπαιδευτική πολιτική στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη κοινωνία έχει συνδεθεί με έννοιες όπως η απασχολησιμότητα, η οικονομική ανάπτυξη, και η ευρωπαϊκή διάσταση. Έτσι η Κοινότητα έχει αναπτύξει μια πολιτική στον τομέα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης με στόχο από τη μία να αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό που είναι αποτέλεσμα του αποκλεισμού από την εκπαιδευτική διαδικασία, και από την άλλη να βελτιώσει τους δείκτες της απασχολησιμότητας και να αυξήσει την δυνατότητα προσαρμογής των Ευρωπαίων πολιτών στις απαιτήσεις της οικονομίας της γνώσης.

Κύριος στόχος την παρούσας εργασίας είναι να μελετηθεί η διαμόρφωση του θεσμικού λόγου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στην εκπαίδευση, να παρουσιαστούν οι δράσεις της Κοινότητας στην εκπαίδευση και κατάρτιση, και να εξεταστούν οι επιπτώσεις των ευρωπαϊκών πολιτικών στην ελληνική εκπαίδευση.

Τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν την αυξανόμενη έμφαση στη συνεργασία και τη σύγκλιση των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων. Ταυτόχρονα στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης επιδιώκεται η εναρμόνιση των συστημάτων κατάρτισης. Οι δράσεις της Κοινότητας σχετίζονται περισσότερο με την οικονομική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης παρά με την πολιτική πολιτισμική διάσταση. Οι αποφάσεις σχετικές με την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση λαμβάνονται στο πλαίσιο των συμπληρωματικών δράσεων της Κοινότητας οι οποίες στηρίζονται στην αρχή της επικουρικότητας.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου, Παναγιώτη Κανελλόπουλο, για την πολύτιμη καθοδήγηση, τις συμβουλές, και την υποστήριξη κατά τη διάρκεια της μελέτης και συγγραφής της παρούσας εργασίας. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές Θεόδωρο Παναγόπουλο και Πέτρο Λιάκουρα για τις επισημάνσεις, τις ιδέες και τους προβληματισμούς που συνέβαλλαν στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Σε προσωπικό επίπεδο θα ήθελα να ευχαριστήσω τα άτομα του στενού οικογενειακού και φιλικού μου περιβάλλοντος, και ειδικότερα τον Σπύρο, την Χριστίνα, την Ιουλία, την Γεωργία και τον Πιέρρο οι οποίοι με στήριξαν κατά την διάρκεια εκπόνησης της παρούσας μελέτης με υπομονή και αγάπη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	1
Πρώτο Κεφάλαιο: Το θεσμικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η πολιτική για την εκπαίδευση.....	3
1.1 Το Συμβούλιο.....	4
1.2 Το Κοινοβούλιο.....	5
1.3 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.....	6
1.4 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.....	6
1.5 Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.....	7
1.6 Η έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.....	7
1.7 Η νομοθετική εξουσία της Κοινότητας.....	8
1.8 Κατανομή αρμοδιοτήτων, η αρχή της επικουρικότητας.....	9
1.9 Η νομική θεμελίωση της κοινοτικής πολιτικής στην εκπαίδευση.....	10
1.9.1 Η θεσμοθέτηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στη Συνθήκη του Μάαστριχτ.....	15
1.9.2 Η εκπαίδευση στη Συνθήκη του Άμστερνταμ.....	20
1.9.3 Η Συνθήκη της Νίκαιας.....	20
1.9.4 Η Συνθήκη της Λισσαβόνας.....	22
Δεύτερο Κεφάλαιο: Θεωρία της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση...27	
2 Κράτος, εκπαίδευση και εκπαιδευτικό σύστημα.....	27
2.1 Οι λειτουργίες του εκπαιδευτικού συστήματος.....	28
2.2 Προσδιορισμός, περιεχόμενο, πλαισίωση της εκπαιδευτικής πολιτικής.....	28
2.3 Τυπολογία εκπαιδευτικών πολιτικών.....	29
2.4 Παγκοσμιοποίηση, κοινωνική και εκπαιδευτική πολιτική.....	32
2.5 Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	33
2.6 Η διαμόρφωση του κοινοτικού λόγου για την εκπαίδευση και την κατάρτιση πριν την Συνθήκη του Μάαστριχτ.....	34
2.7 Ο λόγος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εκπαίδευση μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.....	37

2.7.1	Η Λευκή Βίβλος για την οικονομία «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση».....	38
2.7.2	Η Πράσινη Βίβλος για την «Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση».....	39
2.7.3	Η Λευκή Βίβλος για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, «Διδασκαλία και Μάθηση, Προς την Κοινωνία της Γνώσης».....	40
2.7.4	Η Πράσινη Βίβλος «Εκπαίδευση, κατάρτιση, έρευνα: τα εμπόδια στη διακρατική κινητικότητα».....	42
2.8	Προς μια Ευρώπη της γνώσης. Η Ατζέντα 2000.....	43
2.9	Η εκπαίδευση και η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Η στρατηγική της Λισσαβόνας	45
2.10	Ο θεσμικός λόγος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η διαμόρφωση του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου.....	47
Τρίτο Κεφάλαιο: Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εκπαίδευση.....		57
3.1	Βασικές διακρίσεις της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής.....	57
3.2	Οι δράσεις της Κοινότητας στην εκπαίδευση.....	59
3.3	Η νέα γενιά προγραμμάτων δράσης 2007-2013.....	68
3.4	Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010».....	76
3.5	Η εκπαίδευση στο πλαίσιο των πολιτικών για την απασχόληση.....	81
3.6	Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η διαδικασία της Κοπεγχάγης.....	82
3.7	Η διαδικασία της Μπολόνια.....	85
Τέταρτο Κεφάλαιο: Οι επιδράσεις της Ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.....		91
4.1	Η ελληνική εκπαίδευση αντιμέτωπη με τις προκλήσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.....	91
4.2	Οι επιδράσεις της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής.....	93
4.2.1	Οι επιδράσεις στην υποχρεωτική εκπαίδευση.....	95
4.2.2	Οι επιδράσεις στην μετά-υποχρεωτική επαγγελματική εκπαίδευση.....	96
4.2.3	Οι επιδράσεις στην ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση.....	98
4.2.4	Η εθνική στρατηγική για την εκπαίδευση.....	104
Συμπεράσματα		108
Βιβλιογραφία		113

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει τα τελευταία είκοσι-εικοσιπέντε χρόνια μια έντονη δραστηριότητα στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Ο χώρος της εκπαίδευσης και της κατάρτισης δεν ανήκε εξ αρχής στους τομείς της αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, αλλά σταδιακά κυρίως μέσω του παράγωγου δικαίου νομιμοποιήθηκε η κοινοτική πολιτική στους τομείς αυτούς, και τελικώς θεμελιώθηκε με την Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992. Το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη μιας κοινοτικής πολιτικής στην εκπαίδευση οφείλεται στην οικονομική και την προσπάθεια πολιτικής ολοκλήρωσης της Ένωσης.

Η εγκαθίδρυση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς, και η μεταβολή του χαρακτήρα της παγκόσμιας οικονομίας οδήγησε τις ευρωπαϊκές κοινωνίες αντιμέτωπες με νέες προκλήσεις. Στο πλαίσιο της λειτουργίας της Ένωσης έπρεπε να επιτευχθεί η πλήρης λειτουργία των τεσσάρων βασικών οικονομικών ελευθεριών, της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων, κεφαλαίων υπηρεσιών και ανθρώπων. Επιπλέον η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και οι προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομίας, οδήγησαν την Κοινότητα στην σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση τις δεξιότητες με την αγορά εργασίας και την μείωση της ανεργίας. Με άλλα λόγια αναπτύχθηκε μια κοινοτική πολιτική με στόχο να στηρίξει τις ευρωπαϊκές οικονομίες και κοινωνίες.

Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την εκπαίδευση απέκτησαν μια επιπλέον διάσταση, με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προώθηση της πολιτικής ολοκλήρωσης. Η διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας, η οποία να περιλαμβάνει τόσο τα ιδιαίτερα επιμέρους στοιχεία αλλά και τα κοινά ευρωπαϊκά ιδεώδη, έδωσε μια νέα πνοή στις πολιτικές για την εκπαίδευση. Στις πολιτικές για την εκπαίδευση εντάχθηκε έτσι ένας νέος στόχος, η «ευρωπαϊκή διάσταση».

Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχους να αναδείξει την αυξανόμενη σημασία της εκπαίδευσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, να διερευνηθούν οι λόγοι που οδήγησαν την Ένωση στην ανάληψη πρωτοβουλιών σε εκπαιδευτικά ζητήματα, να εξεταστεί ο λόγος της Κοινότητας στην διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής, να παρουσιαστούν οι δράσεις της Κοινότητας στην εκπαίδευση, κα τέλος να εξεταστούν οι επιπτώσεις των ευρωπαϊκών πολιτικών στην ελληνική εκπαίδευση. Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται η διαδικασία ένταξης της εκπαίδευσης στους τομείς της κοινοτικής αρμοδιότητας, από την Συνθήκη της Ρώμης μέχρι την Συνθήκη της Λισσαβόνας, ο θεσμικός ρόλος των οργάνων σε ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής, η νομοθετική εξουσία της Κοινότητας

και η ευρωπαϊκή έννομη τάξη. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται ο ρόλος της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στη λειτουργία του κράτους, γίνεται αναφορά στους στόχους που επιδιώκουν τα εκπαιδευτικά συστήματα, και εν συνεχεία εξετάζεται η διαμόρφωση του εκπαιδευτικού λόγου της κοινότητας, οι επιδιώξεις της κοινοτικής πολιτικής, και παρουσιάζονται τα κείμενα πολιτικής της Κοινότητας. Στο τρίτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι δράσεις της Κοινότητας στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι επιδράσεις της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής στην ελληνική εκπαίδευση.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΠ

1ο Κεφάλαιο

Το θεσμικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η πολιτική για την εκπαίδευση.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θεωρείται ένα καινοφανές υπερεθνικό μόρφωμα ειδικών σκοπών και καθορισμένων αρμοδιοτήτων. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ιδρύθηκε με την Συνθήκη της Ρώμης, που υπογράφηκε στις 25 Μαρτίου 1957. Η αποστολή της Κοινότητας καθορίζεται στο άρθρο 2 της Συνθήκης (ΣΕΚ). Αρχικά η αποστολή της Κοινότητας περιοριζόταν στην προαγωγή της ανάπτυξης των οικονομικών δραστηριοτήτων και τη συνεχή και ισόρροπη επέκταση της οικονομίας. Η αποστολή της Κοινότητας επεκτάθηκε σημαντικά μετά τις τροποποιήσεις που επέφερε η Συνθήκη του Μάαστριχτ και η Συνθήκη του Άμστερνταμ στην ιδρυτική συνθήκη, και πλέον περιλαμβάνει την ισότητα ανδρών και γυναικών, τον σεβασμό στο περιβάλλον, την κοινωνική προστασία, την αύξηση της απασχόλησης, την βελτίωση της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.

Η Συνθήκη της Ρώμης(1957) αποτελεί το θεμελιώδες θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα διέθετε από την ίδρυση της υπερεθνικά/υπερκρατικά θεσμικά χαρακτηριστικά τα οποία την διαφοροποιούν από τους παραδοσιακούς διεθνείς/διακρατικούς οργανισμούς (Στεφάνου Κ. 2007). Η κοινοτική θεσμική λογική και η κοινοτική μέθοδος λήψης αποφάσεων χαρακτηρίζονται από μια σύζευξη υπερεθνικών και διακυβερνητικών στοιχείων. Με την Συνθήκη της Ρώμης εισήχθη ένα σύστημα θεσμών αποτελούμενο από την Επιτροπή, το Συμβούλιο, το Κοινοβούλιο και το Δικαστήριο. Με την Συνθήκη του Μάαστριχτ στους παραπάνω θεσμούς προσετέθη και το Ελεγκτικό Συνέδριο. Οι θεσμοί αυτοί ασκούν τις αρμοδιότητες τους υπό τους όρους και για τους σκοπούς που προβλέπουν οι διατάξεις των ιδρυτικών Συνθηκών και των τροποποιήσεων τους.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) εγκαθίδρυσε την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα βασικά μορφολογικά χαρακτηριστικά της οποίας συνοψίζονται στα εξής: α) η Ένωση αποτελεί σύνθεση υπερεθνικών, ενοποιητικών στοιχείων και διακυβερνητικών στοιχείων συνεργασίας, β) η Ένωση αποτελεί το πλαίσιο μέσα και κάτω από το οποίο συνυπάρχουν και συναρθρώνονται: i) η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ως ο πρώτος πυλώνας της Ένωσης και η κατ' εξοχήν υπερεθνική θεσμική έκφραση της ενοποιητικής διαδικασίας, ii) η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, ο δεύτερος πυλώνας, και iii) η συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, ο τρίτος πυλώνας, γ) η Ένωση διαθέτει «νιαίο θεσμικό πλαίσιο», γεγονός

όμως που δεν σημαίνει την υπαγωγή όλων των πυλώνων στην κοινοτική μέθοδο διαμόρφωσης πολιτικής και λήψης αποφάσεων, αντίθετα η ύπαρξη «ενιαίου θεσμικού πλαισίου» σημαίνει ότι η Ένωση διαθέτει ως θεσμός τα όργανα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, δ) η Ένωση έχει εξελικτικό χαρακτήρα (Ιωακειμίδης, 1995, σελ. 310-312)

Περαιτέρω η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση εγκαθιδρύει στο άρθρο 4 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ένα ιδιότυπο όργανο «πολιτικής καθοδήγησης». Επιπλέον η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, με το άρθρο 7 παρ.2 εγκαθιδρύει την (Ευρωπαϊκή) Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών που ασκούν συμβουλευτικά καθήκοντα.

Από την σκοπιά της συγκρότησης τους τα όργανα της Ένωσης, κατατάσσονται σε δυο κατηγορίες: τα διακυβερνητικά/διακρατικά όργανα και τα υπερεθνικά/υπερκρατικά. Διακυβερνητικά/διακρατικά χαρακτηρίζονται τα όργανα τα οποία συγκροτούνται από εκπροσώπους των κρατών –μελών. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, καθώς και η υπαγόμενη σ' αυτό Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων. Υπερεθνικά/ υπερκρατικά χαρακτηρίζονται τα όργανα τα οποία δε συγκροτούνται από εκπροσώπους των κρατών μελών και διαθέτουν συνεπώς σημαντική αυτονομία βούλησης απέναντι στα κράτη, (θεσμική αυτονομία) (Στεφάνου 2007 σελ. 166). Το κατεξοχήν υπερεθνικό/υπερκρατικό όργανο είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στη συγκρότηση του οποίου δεν έχουν ανάμιξη οι κυβερνήσεις, αφού τα μέλη του εκλέγονται απευθείας από τους λαούς των κρατών-μελών. Στην ίδια κατηγορία οργάνων εντάσσονται και όργανα των οποίων τα μέλη διορίζονται μεν με κοινή συμφωνία των κυβερνήσεων των κρατών-μελών, αλλά κατά την άσκηση των καθηκόντων τους τα μέλη αυτά δεν ενεργούν ως εκπρόσωποι ή εντολοδόχοι των χωρών τους. Τα όργανα αυτά είναι η Επιτροπή, τα δικαιοδοτικά όργανα, Δικαστήριο, Πρωτοδικείο και το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης το Ελεγκτικό Συνέδριο, καθώς και τα δυο συμβουλευτικά όργανα, δηλαδή η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και η Επιτροπή των Περιφερειών.

1.1. Το Συμβούλιο

Το Συμβούλιο¹ αποτελεί το όργανο εκπροσώπησης των κρατών-μελών, και «απαρτίζεται από έναν αντιπρόσωπο κάθε κράτους-μέλους σε υπουργικό επίπεδο, ο οποίος είναι εξουσιοδοτημένος να δεσμεύει την κυβέρνηση του κράτους-μέλους που αντιπροσωπεύει». Η συγκρότηση του Συμβουλίου γίνεται ανάλογα με το υπό συζήτηση θέμα. Έτσι προβλέπονται εννέα σχηματισμοί:

¹ Άρθρα 202-210 ΣΕΚ.

- i. Γενικές υποθέσεις και εξωτερικές σχέσεις,
- ii. Οικονομικά και δημοσιονομικά θέματα,
- iii. Συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων,
- iv. Απασχόληση, κοινωνική πολιτική, υγεία και καταναλωτές,
- v. Ανταγωνιστικότητα,
- vi. Μεταφορές, τηλεπικοινωνίες και ενέργεια,
- vii. Γεωργία και αλιεία,
- viii. Περιβάλλον,
- ix. Παιδεία νεολαία και πολιτισμός.

Το Συμβούλιο είναι ένα συλλογικό όργανο, εξουσιοδοτημένο από τις Συνθήκες να παίρνει αποφάσεις με απλή ή ειδική πλειοψηφία, ή με ομοφωνία, ανάλογα με τα θέματα. Οι αρμοδιότητες και τα καθήκοντα του Συμβουλίου αφορούν τόσο το κοινοτικό επίπεδο, όσο και το επίπεδο της συνεργασίας των κρατών-μελών. Οι αρμοδιότητες είναι συντονιστικού, εκτελεστικού και νομοθετικού χαρακτήρα. Το άρθρο 202 της ΣΕΚ ορίζει ότι «το Συμβούλιο διασφαλίζει το συντονισμό της γενικής οικονομικής πολιτικής των κρατών-μελών, έχει εξουσία λήψης αποφάσεων και αναθέτει στην Επιτροπή, με τις πράξεις που εκδίδει, αρμοδιότητες εκτέλεσης των κανόνων που θεσπίζει».

1.2 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι το όργανο στο οποίο παρατηρείται το μικρότερο έλλειμμα δημοκρατίας, καθώς «αποτελείται από αντιπροσώπους των λαών των κρατών που έχουν συνενωθεί στην Κοινότητα», οι οποίοι εκλέγονται με άμεση και καθολική ψηφοφορία. Στον τομέα της νομοθετικής εξουσίας, το Κοινοβούλιο αρχικά είχε συμβουλευτικό χαρακτήρα και η γνώμη του δεν ήταν δεσμευτική. Η κατάσταση βελτιώθηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη με την οποία καθιερώθηκε η διαδικασία Συνεργασίας. Μεγαλύτερη αύξηση των εξουσιών του Κοινοβουλίου επήλθε με την Συνθήκη του Μάαστριχτ με την οποία καθιερώθηκε η «Διαδικασία της Συναποφασής», και την Συνθήκη του Άμστερνταμ με την οποία διευρύνθηκαν οι περιπτώσεις της «Διαδικασίας Συναποφασής» (Κανελλόπουλος 2003).

Οι πρωτεύουσες αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αφορούν συμμετοχή του στο νομοθετικό έργο, στην κατάρτιση και έγκριση του κοινοτικού προϋπολογισμού, την άσκηση ελέγχου επί των οργάνων της Κοινότητας, τη συμμετοχή στη διαδικασία διεύρυνσης της Ένωσης και την ανάληψη πολιτικών πρωτοβουλιών.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει 20 μόνιμες κοινοβουλευτικές επιτροπές, καθεμία αρμόδια για συγκεκριμένο τομέα της κοινοτικής δραστηριότητας. Η επιτροπή

υπ' αριθμόν 12 είναι αρμόδια για θέματα νεότητας, πολιτισμού, παιδείας και μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η επιτροπή για την παιδεία συστήθηκε το 1961, και είναι αρμόδια για όλα τα θέματα που σχετίζονται με τους νέους, τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Κοινότητας, την εναρμόνιση και την ισοτιμία των τίτλων σπουδών, όπως και με την προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. (Πασιάς 2006, σελ. 160-161).

1.3 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι το ανώτατο πολιτικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ιδρύθηκε επίσημα με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1987. Σύμφωνα με το άρθρο 4 ΣΕΕ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δίνει την αναγκαία ώθηση για την ανάπτυξη της Ένωσης, και καθορίζει τους γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς της, κατά συνέπεια έχει αρμοδιότητες γενικού, επιτελικού και συντονιστικού χαρακτήρα (Κανελλόπουλος 2003, σελ. 152). Επιπλέον καθορίζει τις αρχές και τους γενικούς προσανατολισμούς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, καθώς επίσης τις κοινές στρατηγικές της Ένωσης στους τομείς που τα κράτη μέλη έχουν σημαντικά κοινά συμφέροντα.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτελεί αναμφίβολα όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά εκφράζονται αμφιβολίες για το εάν αποτελεί όργανο και των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στο βαθμό που δεν αναφέρεται στα όργανα της ΕΚ στο άρθρο 7 της ΣΕΚ. Ωστόσο στα άρθρα 99 παρ.2 και 121 παρ.2 της ΣΕΚ καθορίζεται ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο λαμβάνει μέρος στην διαδικασία καθορισμού των πολιτικών των κρατών προς την κατεύθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

1.4 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι το κατεξοχήν υπερεθνικό όργανο της Κοινότητας ως το όργανο που εκπροσωπεί, προστατεύει και προάγει το «κοινοτικό συμφέρον». Η συγκρότηση, οι αρμοδιότητες και η λειτουργία της Επιτροπής καθορίζονται στα άρθρα 211-219 της ΣΕΚ. Οι αρμοδιότητες της μπορούν να ομαδοποιηθούν ως εξής: α) η πρωτοβουλιακή και διαμεσολαβητική λειτουργία, β) η κανονιστική λειτουργία, γ) η διοικητική λειτουργία. (Τσινισιζέλης, 1999, σελ 68). Ειδικότερα μπορεί να αναφερθεί ότι η Επιτροπή διαθέτει το δικαίωμα πρωτοβουλίας, το οποίο την καθιστά κινητήρια δύναμη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει αφενός τη δυνατότητα υποβολής στο Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο προτάσεων για πολιτικές δράσεις με τη μορφή πράσινων ή λευκών βιβλίων και, αφετέρου το καθ' εαυτό δικαίωμα νομοθετικής

πρωτοβουλίας, δηλαδή τη δυνατότητα υποβολής στο Συμβούλιο (και το Κοινοβούλιο κατά περίπτωση) προτάσεων κανονιστικών πράξεων. (Στεφάνου 2007, σελ 200). Η Επιτροπή χαρακτηρίζεται ως ο θεματοφύλακας των Συνθηκών, και διαπραγματεύεται τις διεθνείς συμφωνίες που συνάπτει η Κοινότητα.

1.5 Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) είναι το μοναδικό δικαιοδοτικό όργανο της Κοινότητας και θεωρείται ως ο πρωτεύων θεσμός που νομιμοποιεί και στηρίζει τον υπερεθνικό χαρακτήρα της Κοινότητας, στο βαθμό που η βασική αποστολή του είναι η εξασφάλιση της εφαρμογής του δικαίου χωρίς να λαμβάνονται υπόψη πολιτικά κριτήρια. Ιδρύθηκε το 1952 με την Συνθήκη της ΕΚΑΧ και το 1957 κατέστη κοινό και ενιαίο όργανο των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων². Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη ίδρυσε και προσάρτησε το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΠΕΚ), το οποίο αναβαθμίστηκε σημαντικά με τη Συνθήκη της Νίκαιας.

Σύμφωνα με το άρθρο 220 ΣΕΚ, το ΔΕΚ και το ΠΕΚ εξασφαλίζουν στα πλαίσια των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους, την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης. Το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εκδικάζει τις διαφορές που δημιουργούνται μεταξύ των κοινοτικών οργάνων, μεταξύ των Κοινοτήτων και των κρατών-μελών, μεταξύ των κρατών-μελών, καθώς και μεταξύ των Κοινοτήτων και φορέων ή ιδιωτών εφόσον αυτές υπάγονται στις αρμοδιότητες του. Οι αρμοδιότητες του Δικαστηρίου ενώ είναι εκτεταμένες στο Κοινοτικό επίπεδο, είναι περιορισμένες στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1.6 Η έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Ο όρος έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκφράζει το σύνολο των κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τη σύνταξη και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποβλέπουν στην πρόοδο της ενοποιητικής διαδικασίας. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργούν σήμερα δυο διακριτά νομικά υποσυστήματα με διαφορετικά θεματικά αντικείμενα και διαφορετικούς μηχανισμούς νομοπαραγωγής και επίλυσης των διαφορών: α) το κοινοτικό σύστημα το οποίο βασίζεται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και έχει ως αντικείμενο τη διαχείριση του οικονομικού και κοινωνικού χώρου και ορισμένων προεκτάσεων τους. Η κοινοτική μέθοδος προϋποθέτει τη μετάβαση σε θεσμούς και κανόνες υπερεθνικού χαρακτήρα. Οι κοινοτικοί κανόνες διαθέτουν τα

² Όπως ορίζει η Σύμβαση περί ορισμένων κοινών οργάνων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (25-3- 1957).

χαρακτηριστικά της υπεροχής έναντι των κανόνων του εθνικού δικαίου και της αμεσότητας, δηλαδή της δυνατότητας των ιδιωτών να επικαλεστούν τον κοινοτικό κανόνα ενώπιον των εθνικών αρχών και να ζητήσουν την εφαρμογή τους, β) το σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη στενή έννοια, το οποίο συνδέεται με τους κανόνες που ρυθμίζουν δυο τομείς συνεργασίας, στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας και σε θέματα δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις. Οι κανόνες παράγονται με διαφορετική διαδικασία από εκείνη που ακολουθείται στο πλαίσιο του κοινοτικού συστήματος, στερούνται του χαρακτηριστικού της αμεσότητας, ενώ ο δικαιοδοτικός έλεγχος ασκείται μόνο κατ' εξαίρεση και με περιοριστικούς όρους.

Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης πηγάζει: α) από τις ιδρυτικές Συνθήκες όπως έχουν τροποποιηθεί και ισχύουν σήμερα (πρωτογενές δίκαιο), β) τις πράξεις των θεσμικών οργάνων της Κοινότητας, οι οποίες διακρίνονται σε κανονισμούς, οδηγίες, αποφάσεις, συστάσεις και γνώμες (δευτερογενές ή παράγωγο δίκαιο), γ) οι συμβάσεις διεθνούς δικαίου που συνάπτει η ΕΚ με τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, δ) οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου που προέρχονται από τη νομολογία του Δικαστηρίου και συνιστούν το άγραφο δίκαιο της Κοινότητας.

Από τις βασικές πηγές του δικαίου της ΕΚ, αυτές που έχουν ιδιαίτερη σημασία για την άσκηση της κοινοτικής πολιτικής είναι το παράγωγο δίκαιο και οι γενικές αρχές του δικαίου, δηλαδή οι πράξεις των θεσμικών οργάνων της Κοινότητας. Για παράδειγμα, στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής, οι μεν πράξεις των θεσμικών οργάνων συνιστούν τον πυρήνα της κοινοτικής πολιτικής στην εκπαίδευση, ενώ οι νομολογίες του Δικαστηρίου αποτέλεσαν τον καταλύτη για την ανάπτυξη της εκπαιδευτικής πολιτικής της Κοινότητας στα μέσα της δεκαετίας του 1980. (Πασιάς α. τ.2006 σελ172)

1.7 Η νομοθετική εξουσία της Κοινότητας.

Σχετικά με τη νομοθετική εξουσία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας υπάρχουν δυο απόψεις. Σύμφωνα με την πρώτη η Κοινότητα έχει μόνο ρητή νομοθετική εξουσία, δηλαδή νομοθετεί μόνο στις περιπτώσεις που της παρέχεται η σχετική εξουσία με βάση συγκεκριμένες διατάξεις της συνθήκης. Η δεύτερη άποψη είναι η θεωρία της εξυπακουόμενης νομοθετικής εξουσίας της Κοινότητας, σύμφωνα με την οποία η Κοινότητα «έχει όχι μόνο την νομοθετική εξουσία που ρητώς σε κάθε περίπτωση της απονέμει η συνθήκη αλλά και κάθε άλλη εξουσία που είναι λογικά αναγκαία για την εξάσκηση αυτής». Περαιτέρω για τους υποστηρικτές της θεωρίας αυτής η Κοινότητα έχει και κάθε εξουσία που είναι αναγκαία για την επίτευξη των σκοπών για τους

οποίους ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η άποψη αυτή βρίσκει έρεισμα στη διάταξη του άρθρου 5 παρ.1 ΣΕΚ που ορίζει ότι η Κοινότητα δρα στα όρια των αρμοδιοτήτων που της αναθέτει και των στόχων που της ορίζει η Συνθήκη³.

Η νομοθετική εξουσία της Κοινότητας δεν ασκείται από ένα αλλά από περισσότερα όργανα, με την τήρηση όχι μιας αλλά περισσότερων διαδικασιών. Η νομοθετικής εξουσία της Κοινότητας ασκείται πρώτον από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από κοινού με το Συμβούλιο, δεύτερον από το Συμβούλιο, και τρίτον από την Επιτροπή, με την έκδοση κανονισμών και οδηγιών και σε ορισμένες περιπτώσεις με τη λήψη αποφάσεων. Περαιτέρω τα όργανα αυτά έχουν την εξουσία να διατυπώνουν συστάσεις και γνώμες. Κατά την άσκηση της νομοθετικής εξουσίας, μπορούν να παρέμβουν και τα δευτερεύοντα όργανα της Κοινότητας των οποίων η γνώμη δεν είναι δεσμευτική, όμως πρέπει να ζητείται κατά περίπτωση.

1.8 Κατανομή των αρμοδιοτήτων, η αρχή της επικουρικότητας.

Οι συνθήκες δεν περιλαμβάνουν κατάλογο των κοινοτικών αρμοδιοτήτων, ούτε προβαίνουν σε σαφή κατανομή τους. Η σφαίρα των κοινοτικών αρμοδιοτήτων καθορίζεται με τον συνδυασμό πολλών στοιχείων, όπως το ρυθμιστέο αντικείμενο, οι μορφές δράσης, οι εξουσίες που έχουν γι' αυτό το σκοπό απονεμηθεί. (Φραγκάκης 1993 σελ. 60). Οι αποκλειστικές κοινοτικές αρμοδιότητες αρθρώνονται κυρίως γύρω από τις τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες⁴ και γύρω από τις κοινές πολιτικές για τις οποίες οι Συνθήκες έχουν θεσπίσει για την Κοινότητα «υποχρέωση αποτελέσματος» (εσωτερική αγορά, εμπορική πολιτική, πολιτική στον τομέα της γεωργίας και της αλιείας, κοινή πολιτική στο τομέα των μεταφορών).

Οι κοινοτικές πολιτικές σε ορισμένες περιπτώσεις υποκαθιστούν τις εθνικές πολιτικές, και τότε χαρακτηρίζονται ως κοινές πολιτικές, και άλλοτε πλαισιώνουν ή συμπληρώνουν τις εθνικές πολιτικές. Οι πρώτες ασκούνται στο πλαίσιο αποκλειστικής κοινοτικής αρμοδιότητας, ενώ οι δεύτερες στο πλαίσιο των συντρεχουσών αρμοδιοτήτων της Κοινότητας. (Στεφάνου 1999, σελ 109). Στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Κοινότητα δρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας (principle of subsidiarity), «μόνο στον βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη-μέλη και δύνανται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο».

³ Βλέπε Π.Ι. Κανελλόπουλος *Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σελ 310-312.

⁴ Οι τέσσερις βασικές ελευθερίες αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων και αφορούν την λειτουργία της κοινής εσωτερικής αγοράς.

Η αρχή της επικουρικότητας ενσωματώθηκε στην Συνθήκη ΕΚ με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, με την προσθήκη του άρθρου 3Β. Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 3Β ΣΕΚ θέτει τα κριτήρια για την κοινοτική δράση στους τομείς συντρέχουσας αρμοδιότητας: α) διασυννοριακή, δηλαδή κοινοτική διάσταση, β) αναγκαιότητα, δηλαδή αδυναμία ή ανεπάρκεια εθνικής δράσης για την επίτευξη των στόχων ή σύγκρουση της εθνικής δράσης με μια από τις κοινοτικές ελευθερίες ή κοινές πολιτικές, γ) αποτελεσματικότητα, δηλαδή ποιοτική ανωτερότητα έναντι της εθνικής δράσης, που εξασφαλίζεται με την επιλογή της πλέον εφαρμόσιμης μεταξύ περισσότερων δυνατών λύσεων, δ) επιπτώσεις σε κοινοτικό επίπεδο όπως οικονομίες κλίμακας, ε) αναλογικότητα, δηλαδή περιορισμός της έκτασης της κοινοτικής δράσης στο απαραίτητο μέτρο, με τρόπο που να ελαχιστοποιεί τις διαφορές ανάμεσα στα κράτη-μέλη, στ) συνέπεια προς τις υφιστάμενες συναφείς κοινοτικές ρυθμίσεις. (Φραγκάκης ο.π.)

Η έννοια της επικουρικότητας ενυπάρχει στη λογική που διέπει πολλές διατάξεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ, οι οποίες αφορούν τις αρμοδιότητες που θεσπίστηκαν με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Αυτές είναι: α) παιδεία, επαγγελματική κατάρτιση και νεολαία (άρθρο 149), β) πολιτισμός (άρθρο 151), γ) δημόσια υγεία (άρθρο 152), δ προστασία των καταναλωτών (άρθρο 153),ε) διευρωπαϊκά δίκτυα (άρθρα 154-156), στ) βιομηχανία (άρθρο 157), ζ) συνεργασία για την ανάπτυξη (άρθρα 163-173).

Η άσκηση των αρμοδιοτήτων που αναφέρθηκαν παραπάνω στηρίζεται σε μια σειρά από χαρακτηριστικά :α) στην αρχή της επικουρικότητας, σε εφαρμογή της οποίας η άσκηση της αρμοδιότητας της Κοινότητας αφορά την υποβοήθηση ή συμπλήρωση των πολιτικών των κρατών-μελών, τα οποία διατηρούν την αρμοδιότητα τους για τους τομείς αυτούς και ιδιαίτερα της παιδείας και επαγγελματικής κατάρτισης, β) ως συνέπεια του προηγούμενου, η Κοινότητα θεσπίζει «δράσης ενθάρρυνσης» χωρίς να προχωρεί σε εναρμόνιση των νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων των κρατών-μελών στους τομείς αυτούς. Αυτό ισχύει συγκεκριμένα για τους τομείς της παιδείας, επαγγελματικής κατάρτισης, πολιτισμού και δημόσιας υγείας, γ) με εξαίρεση τον τομέα της βιομηχανίας η θέσπιση των μέτρων για τις παραπάνω αρμοδιότητες γίνεται με τη διαδικασία Συναποφασής ή συνεργασίας. (Ιωακειμίδης 1995 σελ 369-370)

1.9 Η νομική θεμελίωση της κοινοτικής πολιτικής στην εκπαίδευση

Στις ιδρυτικές συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν γίνεται αναφορά στην εκπαίδευση. Την πρώτη περίοδο της ιστορίας της η Κοινότητα δεν επεδίωξε αλλά και δεν μπορούσε για θεσμικούς λόγους να ασχοληθεί με τον τομέα της εκπαίδευσης. Η

Συνθήκη της Ρώμης δεν περιείχε καμία συγκεκριμένη μνεία στην εκπαίδευση, ενώ αναφορικά με την επαγγελματική κατάρτιση οι αναφορές είναι ελάχιστες.

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση εντάχθηκαν ως τομείς κοινοτικής αρμοδιότητας με την Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992. Η διαμόρφωση και η ανάπτυξη της κοινοτικής πολιτικής στην εκπαίδευση και την κατάρτιση εξαρτήθηκαν άμεσα από το βαθμό νομιμοποίησης του εκπαιδευτικού λόγου, ο οποίος έπρεπε υποχρεωτικά να στηρίζεται στις διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου (Συνθήκες) και του παράγωγου δικαίου της Κοινότητας. (Πασιάς 2006, 225). Έτσι η δραστηριοποίηση της Κοινότητας στον τομέα της εκπαίδευσης υπήρξε καθαρά παράγωγη και δευτερογενής διαδικασία, που στηρίχτηκε σε μια σειρά αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Οι αποφάσεις αυτές μετέβαλαν τη φύση της κοινοτικής αρμοδιότητας στο χώρο της εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου αφορούσαν θέματα επαγγελματικής κατάρτισης και δημιούργησαν το απαραίτητο νομικό πλαίσιο στήριξης της Κοινότητας για την εκτεταμένη εφαρμογή προγραμμάτων δράσης στο χώρο της εκπαίδευσης. Επιπλέον κατά την δεκαετία του 1980 η απόφαση των κρατών –μελών για τη μετεξέλιξη της ΕΟΚ σε Ευρωπαϊκή Ένωση, την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και της δημιουργίας της Ευρώπης των πολιτών, θα ενεργοποιήσει μια σειρά από πρακτικές για την προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η ενεργοποίηση της Κοινότητας στο χώρο της πολιτικής και της οικονομίας άσκησε άμεση επίδραση στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Κατ' αυτόν τον τρόπο δόθηκε η δυνατότητα στην Επιτροπή και στο Συμβούλιο την περίοδο 1986-1992 να ασκήσουν μια ισχυρή παρέμβαση μέσω οδηγιών, αποφάσεων, συστάσεων, ψηφισμάτων και εκθέσεων και να αναπτύξουν μια σειρά από δράσεις και προγράμματα σε διάφορες περιοχές της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

Η νομιμοποίηση της κοινοτικής πολιτικής στην εκπαίδευση προήλθε από τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, οι οποίες στηρίχτηκαν:

- i. Στην πρωτεύουσα σημασία των άρθρων των ιδρυτικών Συνθηκών που αφορούν το σκοπό και την αποστολή της Κοινότητας για τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς,
- ii. Στη διάκριση ανάμεσα στις ουσιαστικές ή συντρέχουσες αρμοδιότητες και τις λειτουργικές αρμοδιότητες της Κοινότητας,
- iii. Στα νομικά ερείσματα της σχέσης ανάμεσα στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και στα δικαιώματα των εργαζομένων που απορρέουν από τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς,
- iv. Στη διασταλτική ερμηνεία διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ σχετικά με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης και κατάρτισης και τη γενικότερη συμβολή του στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Ως άμεσες ή συντρέχουσες θεωρούνται οι αρμοδιότητες της Κοινότητας που προκύπτουν απευθείας από τις διατάξεις των Συνθηκών. Ως έμμεσες ή λειτουργικές (implied) θεωρούνται οι αρμοδιότητες των κοινοτικών οργάνων που προκύπτουν έμμεσα, στο πλαίσιο της λήψης μέτρων για την επίτευξη των σκοπών της Κοινότητας, όπως ορίζονται από τις διατάξεις των Συνθηκών. Σχετικά με το ζήτημα του διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων της Κοινότητας στα θέματα της εκπαίδευσης, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στο σκεπτικό της απόφασης Casagrande επισημαίνει ότι «ναι μεν η πολιτική της εκπαίδευσης και της κατάρτισης δεν ανήκει αυτή καθαυτή στην στους τομείς που η Συνθήκη ΕΚ ενέταξε στην αρμοδιότητα των κοινοτικών οργάνων, δεν έπεται όμως ότι η άσκηση των αρμοδιοτήτων που ανατέθηκαν στην Κοινότητα μπορεί με οποιοδήποτε τρόπο, να περιορισθεί αν η φύση τους επηρεάζει τα μέτρα μιας πολιτικής όπως αυτή της εκπαίδευσης ή της κατάρτισης»⁵. Σύμφωνα με την παραπάνω απόφαση, πρωτεύουσα σημασία για τα κοινοτικά όργανα έχει η επιδίωξη και η επίτευξη των βασικών σκοπών που ορίζονται στις συνθήκες. (Πασιάς, 2006 σελ 226). Κατά την διαδικασία υλοποίησης των σκοπών της Κοινότητας, κατέστη αναγκαίο ορισμένες κοινοτικές πολιτικές να επεκταθούν σε τομείς οι οποίοι δεν προβλέπονταν από τις συνθήκες όπως αυτός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Εφ' όσον η εγκαθίδρυση της ενιαίας αγοράς θεωρήθηκε πρωτεύων στόχος, κανένας τομέας των κοινοτικών δράσεων δεν μπορούσε να εξαιρεθεί από την ενεργοποίηση των κανόνων του κοινοτικού δικαίου και την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών. Σε αυτό το πλαίσιο η αρχή της μη διάκρισης λόγω ιθαγένειας μετατράπηκε σε γενική αρχή που εφαρμόστηκε σε όλο το πλαίσιο των κοινοτικών δραστηριοτήτων, ακόμη και σε περιοχές που δεν καλύπτονταν από το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο όπως ήταν η εκπαίδευση. Κατ' αυτόν τον τρόπο η εκπαίδευση και η κατάρτιση εντάχθηκαν σταδιακά στις λειτουργικές αρμοδιότητες της Κοινότητας.

Στο κείμενο της Συνθήκης της Ρώμης οι αναφορές στην επαγγελματική κατάρτιση είναι οι εξής:

- στο άρθρο 41 παρ. 1 προβλέπεται «ο αποτελεσματικός συντονισμός των προσπαθειών στους τομείς της επαγγελματικής εκπαίδευσης, της ερεύνης και της διαδόσεως των γεωργικών γνώσεων, ο οποίος δύναται να περιλαμβάνει κοινή χρηματοδότηση σχεδίων ή οργανισμών»,
- στο άρθρο 57 παρ. 1 προβλέπεται «η διευκόλυνση της ανάληψης και της άσκησης μη μισθωτών δραστηριοτήτων, με την έκδοση οδηγιών για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων και άλλων τίτλων επαγγελματικής ειδίκευσης»,

⁵ Βλ.. Καλογερόπουλος Α. «Η παιδεία και το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο», περιοδικό Το Σύνταγμα, 1989, σελ.579-582.

- στο άρθρο 118 παρ.1 προβλέπεται η «προώθηση της στενής συνεργασίας μεταξύ των κρατών στον κοινωνικό τομέα και ιδίως σε θέματα που αφορούν την επαγγελματική εκπαίδευση και επιμόρφωση»,
- στο άρθρο 128 προβλέπεται ότι «το Συμβούλιο, δρώντας κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής και μετά από γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής θα καθορίζει τις γενικές αρχές για την εφαρμογή μιας κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης ικανής να συνεισφέρει στην αρμονική ανάπτυξη τόσο των εθνικών οικονομιών όσο και της κοινής αγοράς»⁶.

Με το άρθρο 128 που είναι και το πιο σημαντικό, η πολιτική της Κοινότητας περιορίζεται μόνο στην επαγγελματική κατάρτιση και δεν είχε δικαιοδοσία στα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών. Οι λέξεις- κλειδιά στην παραπάνω διάταξη είναι «γενικές αρχές», «κοινή πολιτική» και «επαγγελματική εκπαίδευση». Η έννοια των γενικών αρχών καθορίζει τον μη δεσμευτικό χαρακτήρα των κοινοτικών αποφάσεων για τα κράτη-μέλη. Η «κοινή» και όχι «κοινοτική» πολιτική δηλώνει το βαθμό της εθνικής κυριαρχίας και την απαίτηση της κοινής συμφωνίας μεταξύ των κρατών-μελών για την ανάληψη πολιτικών πρωτοβουλιών στον τομέα της εκπαίδευσης. Και ο όρος «επαγγελματική» διαγράφει τα όρια ανάμεσα στην γενική παιδεία η οποία συνδέεται άμεσα με τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας και συνείδησης και ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών-μελών, και την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση η οποία συνδέεται με την ένταξη στην αγορά εργασίας και αποτελεί περιοχή κοινοτικού ενδιαφέροντος.

Το πεδίο εφαρμογής κοινοτικής πολιτικής στην εκπαίδευση, διέπυρναν οι αποφάσεις του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων οι οποίες στηρίζονται σε μια διασταλτική ερμηνεία των βασικών διατάξεων της ΣΕΚ. Οι πιο σημαντικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου που άσκησαν καθοριστική επίδραση στη διαμόρφωση και την ανάπτυξη της εκπαιδευτικής πολιτικής της Κοινότητας αφορούσαν τις υποθέσεις:

- (α) Forchieri (1983) για τη δυνατότητα πρόσβασης στην επαγγελματική εκπαίδευση⁷,
- (β) Gravier (1985) για τον ορισμό και το περιεχόμενο της επαγγελματικής εκπαίδευσης⁸,
- (γ) Bara (1988) για την ένταξη της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης⁹ και,

⁶ Βλ. Σταμέλος-Βασιλόπουλος σελ.48

⁷ Υποθ. 152/82, αποφ. ΔΕΚ της 13-7-1983, Συλλ. Νομολ. 1983, σ.2323

⁸ Υποθ. 293/83, αποφ. ΔΕΚ της 13-2-1985, Συλλ. Νομολ. 1983,σ. 593

(δ) Blaizot (1988) για την ένταξη των πανεπιστημίων στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης¹⁰.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στην υπόθεση Forchieri κλήθηκε να αποφασίσει κατά πόσο η δυνατότητα παρακολούθησης κύκλου μαθημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης σε ίδρυμα άλλου κράτους μέλους εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ. Η απόφαση του δικαστηρίου βασίστηκε στο άρθρο 7 της Συνθήκης που απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας και στην Απόφαση 63/266/ΕΟΚ για τη «θέσπιση γενικών αρχών επαγγελματικής κατάρτισης»¹¹. Στην 1^η αρχή ορίζεται ότι «πρέπει να επιτρέπεται στον καθένα να λαμβάνει την προσήκουσα κατάρτιση με ελεύθερη επιλογή του επαγγέλματος, του ιδρύματος και του τόπου κατάρτισεως καθώς και του τόπου εργασίας» και ότι η εφαρμογή των γενικών αρχών εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών-μελών και των αρμοδίων οργάνων της Κοινότητας στο πλαίσιο της συνθήκης»¹².

Το 1985 η απόφαση Gravier προκάλεσε την διασταλτική ερμηνεία του περιεχομένου της επαγγελματικής εκπαίδευσης και καθόρισε το αναγκαίο νομικό πλαίσιο για τη νομιμοποίηση της κοινοτικής πολιτικής στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Δόθηκε ένας ορισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με τον οποίο επαγγελματική εκπαίδευση είναι «κάθε μορφή εκπαίδευσης που προετοιμάζει για την απόκτηση τυπικού προσόντος για συγκεκριμένο επάγγελμα ή απασχόληση ή που παρέχει την ιδιαίτερη ικανότητα για την άσκηση του εν λόγω επαγγέλματος ή απασχολήσεως, ανεξαρτήτως της ηλικίας και του επιπέδου κατάρτισεως των μαθητών ή σπουδαστών, ακόμη και αν το πρόγραμμα διδασκαλίας περιλαμβάνει τμήμα γενικής εκπαίδευσης»¹³. Η συγκεκριμένη απόφαση περιλαμβάνει ευθέως κάθε τύπο πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, θεωρώντας ότι και αυτά περιλαμβάνονται στην έννοια της επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Επόμενος σταθμός της νομολογίας του ΔΕΚ είναι η απόφαση Bara το 1988. Η υπόθεση Bara εξειδίκευσε και διέυρνε τον ορισμό της επαγγελματικής εκπαίδευσης, κρίνοντας ότι η δευτεροβάθμια εκπαίδευση εντάσσεται στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Με την υπόθεση Blaizot επαναβεβαιώνεται ότι η πανεπιστημιακή εκπαίδευση ανήκει στην επαγγελματική κατάρτιση του άρθρου 128. Με την υπόθεση

⁹ Υποθ. 309/85, αποφ. ΔΕΚ της 2-2-1988, Συλλ. Νομολ. 1985, σ. 355.

¹⁰ Υποθ. 24/86, αποφ. ΔΕΚ της 2-2-1988, Συλλ. Νομολ. 1988, σ. 379.

¹¹ Βλ. Απόφαση του Συμβουλίου (2-4-1963) περί θεσπίσεως των γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισεως, στο Συμβούλιο των ΕΚ, Κείμενα για την Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική (1971-1987), 3^η έκδοση, Ιούνιος 1987, Λουξεμβούργο σελ. 213-217.

¹² ο.π σ.214

¹³ βλ. Μουαμελετζή Ε. *Η επίδραση του κοινοτικού δικαίου στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1996, σελ 93.

Blaizot γίνεται μια πρώτη σύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας¹⁴.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο με τη διασταλτική ερμηνεία των άρθρων 7 και 128 της Συνθήκης της Ρώμης σε συνδυασμό με τις αποφάσεις του Συμβουλίου δημιούργησαν μια περιοχή στο παράγωγο κοινοτικό δίκαιο, η οποία αφορά αποκλειστικά τον τομέα της εκπαίδευσης. Κατά την Μουαμελετζή (1996) το ΔΕΚ διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην επέκταση των αρμοδιοτήτων της Κοινότητας στον τομέα της εκπαίδευσης σε μια περίοδο που οι αρχικοί στόχοι και σχεδιασμοί αφορούσαν την ελεύθερη κυκλοφορία εργαζομένων. Το ΔΕΚ με αφορμή εκδικαζόμενες υποθέσεις σχετικά με δίδακτρα υποτροφίες και φοιτητές κατόρθωσε να γεφυρώσει ένα διαφανόμενο χάσμα και να κατασκευάσει νομοθετική πρόβλεψη για την Κοινότητα. Το Δικαστήριο δεν χρησιμοποίησε μόνο το άρθρο 128, δίνοντας ένα διευρυμένο ορισμό της επαγγελματικής κατάρτισης, αλλά χρησιμοποίησε άρθρα που εκ πρώτης όψης δεν είχαν σχέση με την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Για παράδειγμα το άρθρο 2 που αναφέρεται στους στόχους της Κοινότητας και πιο συγκεκριμένα «στην αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων, την προώθηση της σταθερότητας και του επιπέδου ζωής», χρησιμοποιήθηκε στην συζήτηση για την ανώτατη εκπαίδευση. Το άρθρο 7 που χρησιμοποιήθηκε στην υπόθεση Forchieri, τα άρθρα 8,52,55,59,60 χρησιμοποιήθηκαν για τη θεμελίωση δικαιωμάτων στους πολίτες των κρατών μελών για τη λήψη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σε άλλο κράτος μέλος, και τέλος το άρθρο 59 για την αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε η νομική θεμελίωση της κοινοτικής πολιτικής για την επαγγελματική εκπαίδευση πάνω στην οποία στηρίχτηκαν τα θεσμικά όργανα της Κοινότητας για την εφαρμογή των προγραμμάτων δράσης της περιόδου 1986-1991. Η επίσημη και ουσιαστική νομιμοποίηση της εκπαίδευσης ως περιοχής κοινοτικής αρμοδιότητας θα πραγματοποιηθεί με την Συνθήκη του Μάαστριχτ.

1.9.1 Η θεσμοθέτηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αποτελεί το κείμενο με το οποίο νομιμοποιήθηκε η εκπαίδευση ως περιοχή κοινοτικής αρμοδιότητας. Με την Συνθήκη του Μάαστριχτ η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θεσμοθέτησε το επίσημο νομικό πλαίσιο για την εκπαίδευση και παράλληλα διαμόρφωσε το νομικό πλαίσιο για την επέκταση των υπαρχόντων

¹⁴ βλ. Σταμέλος Γ. Βασιλόπουλος Α., *Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική*, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2004, σελ 54-58 και Πασιάς *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, θεσμικός λόγος και εκπαιδευτική πολιτική (1950-1999)*, τόμος Α', Gutenberg, Αθήνα, 2006.σελ 232-233.

προγραμμάτων δράσης. Στη Συνθήκη ΕΚ προστέθηκε ένα νέο κεφάλαιο το Τρίτο (3^ο) με τίτλο «Εκπαίδευση, κατάρτιση και νεολαία» στον τίτλο VIII της Συνθήκης ΕΟΚ, στον οποίο τα κεφάλαια 1 και 2 αναφέρονταν στην επαγγελματική εκπαίδευση. Στο κεφάλαιο 3 προσδιορίζονται οι άξονες για την ανάπτυξη και την ενίσχυση μιας δημιουργικής συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών-μελών στο πλαίσιο της επιδίωξης των οικονομικών και κοινωνικών στόχων της Κοινότητας.

Τα άρθρα τα οποία αναφέρονται στην εκπαίδευση και την κατάρτιση είναι τα 149 και 150 ΣυνθΕΚ αντίστοιχα¹⁵. Στο άρθρο 149 της Συνθήκης αναφέρονται τα εξής¹⁶:

1. Η Κοινότητα συμβάλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών και αν αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, σεβόμενη ταυτόχρονα πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών-μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική του πολυμορφία.
2. Η δράση της Κοινότητας έχει ως στόχο :
 - να αναπτύσσει την ευρωπαϊκή διάσταση της παιδείας, μέσω ιδίως της εκμάθησης και της διάδοσης των γλωσσών των κρατών μελών,
 - να ευνοεί την κινητικότητα φοιτητών και εκπαιδευτικών, μεταξύ άλλων και μέσω της ακαδημαϊκής αναγνώρισης διπλωμάτων και περιόδων σπουδών,
 - να προωθεί τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων,
 - να αναπτύσσει την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών για τα κοινά προβλήματα των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών μελών,
 - να ευνοεί την ανάπτυξη των ανταλλαγών νέων, καθώς και οργανωτών κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων,
 - να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως.
3. Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς σε θέματα παιδείας, και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης.
4. Προκειμένου να συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων του παρόντος άρθρου, το Συμβούλιο :
 - αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 251 και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και με την Επιτροπή των περιφερειών, θεσπίζει δράσεις ενθάρρυνσης, χωρίς να εναρμονίζει τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών.

¹⁵ Η αρίθμηση των άρθρων είναι σύμφωνα με την ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της ΕΚ. στην Συνθήκη του Μάαστριχτ τα άρθρα αντιστοιχούσαν στα 126 και 127.

¹⁶ Βλ. άρθρο 149, Συνθήκη ΕΚ

-αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία προτάσσει της Επιτροπής, διατυπώνοντας συστάσεις.

Στο άρθρο 150 της Συνθήκης για την επαγγελματική εκπαίδευση αναφέρονται τα ακόλουθα¹⁷ :

1. η Κοινότητα εφαρμόζει πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης, η οποία στηρίζει και συμπληρώνει τις δράσεις των κρατών-μελών, σεβόμενη ταυτόχρονα πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών μελών για το περιεχόμενο και την οργάνωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης.
2. Η δράση της Κοινότητας έχει ως στόχο :
 - να διευκολύνει την προσαρμογή στις μεταλλαγές της βιομηχανίας, ιδίως μέσω της επαγγελματικής εκπαίδευσης και του επαγγελματικού αναπροσανατολισμού,
 - να βελτιώνει την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και τη συνεχή κατάρτιση, για να διευκολύνεται η επαγγελματική ένταξη και επανένταξη στην αγορά της εργασίας,
 - να διευκολύνει την πρόσβαση στην επαγγελματική εκπαίδευση και την ενίσχυση της κινητικότητας των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευομένων ιδίως των νέων,
 - να τονώνει τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων στον τομέα της κατάρτισης,
 - να αναπτύσσει την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών για τα κοινά προβλήματα των συστημάτων κατάρτισης των κρατών μελών.
3. Η κοινότητα και τα κράτη μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς σε θέματα επαγγελματικής εκπαίδευσης.
3. Το Συμβούλιο αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 251 και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, θεσπίζει μέτρα για να συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων που αναφέρονται στο παρόν άρθρο, χωρίς να εναρμονίζει τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών.

Η διατύπωση των δυο βασικών άρθρων που αφορούν την εκπαίδευση και την κατάρτιση μας οδηγεί στα ακόλουθα συμπεράσματα¹⁸:

Πρώτον διαχωρίζεται η εκπαίδευση από την κατάρτιση. Η εκπαίδευση εξακολουθεί να αποτελεί αρμοδιότητα των κρατών-μελών ενώ η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη της, ενώ αντίθετα η κατάρτιση ανήκει στις λειτουργικές αρμοδιότητες της Κοινότητας. Η διατύπωση των δυο άρθρων είναι σαφής σύμφωνα με το άρθρο 149 η Κοινότητα «*συμβάλλει στην ανάπτυξη της παιδείας*», ενώ στο άρθρο 150 αναφέρεται ότι η Κοινότητα «*εφαρμόζει πολιτική επαγγελματικής κατάρτισης*». Ο διαχωρισμός αυτός συνδέεται με την επίτευξη του πρωτεύοντα οικονομικού στόχου, δηλαδή της

¹⁷ Βλ. Άρθρο 150 Συνθήκη ΕΚ

¹⁸ βλέπε Πασιάς ο.π. σελ. 373-378, Σταμέλος- Βασιλόπουλος, ο.π. σελ 62-64

εγκαθίδρυσης της «ενιαίας εσωτερικής αγοράς» και στηρίζεται στο «κεκτημένο της επαγγελματικής εκπαίδευσης» από τα άρθρα 57 και 128 της Συνθήκης της Ρώμης έτσι ώστε η επαγγελματική εκπαίδευση να παραμείνει ως ο κύριος χώρος άσκησης της εκπαιδευτικής πολιτικής της Κοινότητας.

Δεύτερον για πρώτη φορά η γενική παιδεία αποτελεί εκφρασμένο στόχο της κοινοτικής πολιτικής. Παρ' όλα αυτά όπως υποδηλώνει η τελευταία πρόταση της 1^{ης} παραγράφου του άρθρου 149 η Κοινότητα δεν διαθέτει τις θεσμικές εξουσίες που θα της επιτρέψουν να ασκήσει πολιτική σχετικά με την «παιδεία» και τη βασική εκπαίδευση των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα κράτη διατηρούν το δικαίωμα να προστατεύουν και να ορίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης και του πολιτισμού τους. Έτσι πρόγραμμα σπουδών, συνθήκες φοίτησης, διαδικασίες μάθησης, υποδομές και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, δηλαδή τα βασικά στοιχεία που συναρθρώνουν το εκπαιδευτικό έργο στο σχολείο τίθενται εκτός των αρμοδιοτήτων της Κοινότητας. Παράλληλα βασικές παράμετροι όπως οι εκπαιδευτικές ανισότητες, η σχολική διαρροή, ο εκπαιδευτικό αποκλεισμός απουσιάζουν από την περιοχή ευθύνης και δράσης της κοινοτικής πολιτικής.

Τρίτον γίνεται για πρώτη φορά αναφορά στην ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαιδευτικής πολιτικής. Αυτό είναι αποτέλεσμα της διαδικασίας της πολιτικής ολοκλήρωσης. Η κοινωνική και οικονομική διάσταση της εκπαίδευσης είναι μια λειτουργία της οικονομικής ολοκλήρωσης ενώ η πολιτισμική και πολιτική διάσταση της εκπαίδευσης γίνεται παράγοντας της πολιτικής ολοκλήρωσης.

Τέταρτον, καθώς η εκπαιδευτική πολιτική εκφράζεται ως *«συμπληρωματική των δράσεων των κρατών μελών, εάν αυτό απαιτείται»*, η εκπαιδευτική πολιτική της Κοινότητας χαρακτηρίζεται από την αρχή της επικουρικότητας. Τα κράτη-μέλη παραμένουν αποκλειστικοί φορείς ελέγχου της γενικής πολιτικής, η οποία αφορά κυρίως την υποχρεωτική εκπαίδευση και αποσκοπεί στην διαμόρφωση εθνικής συνείδησης και ταυτότητας στους μαθητές.

Πέμπτον οι δράσεις της Κοινότητας δεν αποσκοπούν στην εναρμόνιση των κανονιστικών διατάξεων που διέπουν τις εκπαιδευτικές νομοθεσίες των κρατών μελών, αλλά στη σύγκλιση των περιεχομένων της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποίας θεωρείται απαραίτητη στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης της Ένωσης. Αυτή σύγκλιση είναι δυνατόν να επιτευχθεί μέσω των προγραμμάτων δράσης όπως είναι: η ανταλλαγή τεχνογνωσίας, ο εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων σπουδών, η διαμόρφωση κοινών γνωστικών αντικειμένων, η εξειδίκευση και μετεκπαίδευση διδακτικού προσωπικού, η κινητικότητα και οι ανταλλαγές καθηγητών, εκπαιδευτικών και ανώτερων στελεχών της εκπαίδευσης, η αναγνώριση μαθημάτων, περιόδων σπουδών

και τίτλων σπουδών από ιδρύματα της μετα-δευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Τέλος ο τρόπος λήψης αποφάσεων στην Συνθήκη του Μάαστριχτ, διέφερε για την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Σύμφωνα με το άρθρο 149 οι αποφάσεις που αφορούν την παιδεία λαμβάνονται σύμφωνα με την διαδικασία της Συναπόφασης όπως ορίζεται στο άρθρο 251, ενώ για την επαγγελματική κατάρτιση οι αποφάσεις λαμβάνονται σύμφωνα με τη διαδικασία της συνεργασίας όπως ορίζεται στο άρθρο 252. Το άρθρο 251 αναφέρει ότι για την λήψη μιας απόφασης ακολουθείται μια υποχρεωτική διαδικασία συναπόφασης μεταξύ του Συμβουλίου, της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο έχει αναβαθμισμένο ρόλο και αυξημένες αρμοδιότητες στο πλαίσιο της κάλυψης του «δημοκρατικού ελλείμματος» της Κοινότητας. Κύριο χαρακτηριστικό της διαδικασίας είναι ότι προβλέπει μια πραγματική κατανομή της εξουσίας λήψης αποφάσεων μεταξύ του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Η παράγραφος 3 του άρθρου 251 προβλέπει μια επιτροπή συνδιαλλαγής- η οποία αποτελείται από ισάριθμους εκπροσώπους των δυο οργάνων και με τη συμμετοχή της Επιτροπής- που έχει ως καθήκον την επίτευξη συμφωνίας επί σχεδίου κοινού κειμένου, το οποίο μπορεί να εγκριθεί από τα δυο όργανα. Εάν υπάρξει συμφωνία η κοινοτική πράξη εκδίδεται στο όνομα και των δυο οργάνων. Σε περίπτωση διαφωνίας το Κοινοβούλιο μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα της αρνησικυρίας και η έγκριση της πράξης ματαιώνεται. Η διαδικασία της συναπόφασης είναι γραφειοκρατική και δυσκίνητη, και απαιτεί τη συμφωνία τριών οργάνων με διαφορετικές αρμοδιότητες και φιλοσοφία.

Αντίθετα στην επαγγελματική εκπαίδευση οι αποφάσεις λαμβάνονται στο πλαίσιο του άρθρου 252, το οποίο αναφέρεται σε μια διαδικασία σύμπραξης των τριών οργάνων με απόλυτη σχεδόν εξουσία της Επιτροπής και του Συμβουλίου. Ο ρόλος του Κοινοβουλίου είναι δευτερεύων και μη-δεσμευτικός, και ακόμα και στη περίπτωση που το Κοινοβούλιο απορρίψει μια πρόταση του Συμβουλίου, το Συμβούλιο μπορεί να επανέλθει και να αποφασίσει σε δεύτερη συνεδρία και να προωθήσει την απόφαση. Η διαφοροποίηση στην διαδικασία της λήψης αποφάσεων απεικονίζει την διαφορετική αντιμετώπιση της επαγγελματικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω. Με την συνθήκη του Άμστερνταμ η διάταξη του άρθρου 150 τροποποιήθηκε και οι αποφάσεις λαμβάνονται με την διαδικασία της συναπόφασης.

Με βάση τα όσα προβλέπονται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η πολιτική της Ένωσης για την εκπαίδευση μπορεί να συνοψιστεί σε τέσσερις κεντρικούς άξονες δράσης :

- Προώθηση της κινητικότητας (φοιτητική-μαθητική) και της συνεργασίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μεταξύ τους,

- Σύνδεση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και αγοράς εργασίας
- Διαμόρφωση δομών ένταξης και επανένταξης στην αγορά εργασίας
- Διαφάνεια, συμβατότητα, συγκρισιμότητα (σύγκλιση) των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων.

1.9.2 Η εκπαίδευση στη Συνθήκη του Άμστερνταμ

Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ δεν επήλθε ουσιαστική μεταβολή στις διατάξεις της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Ουσιαστικά επικυρώθηκε η σημασία και η αναγνώριση που απέκτησε ο τομέας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στο πλαίσιο της κατεύθυνσης «προς την κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας». Με το άρθρο 2 της Συνθήκης του Άμστερνταμ προστέθηκε στο προοίμιο της Συνθήκης ΕΚ, μετά την όγδοη παράγραφο η ακόλουθη παράγραφος: «Αποφασισμένοι να προαγάγουν την ανάπτυξη του υψηλότερου δυνατού επιπέδου γνώσης για τους λαούς τους μέσω ευρείας πρόσβασης στην εκπαίδευση και μέσω της συνεχούς αναπροσαρμογής της».

Η σημασία της παραγράφου του προοιμίου εντοπίζεται σε δυο σημεία. Πρώτον αναγνωρίζει την προοπτική και επικυρώνει τη διαδικασία για την οικοδόμηση της «Ευρώπης της γνώσης» και δεύτερον νομιμοποιεί τη «δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση» ως θεμελιώδη διάσταση της κοινοτικής πολιτικής, η οποία απουσίαζε από την Συνθήκη του Μάαστριχτ. Αυτή η προσθήκη επηρέασε τα μεταγενέστερα κείμενα της Επιτροπής που αναφέρονται στις κατευθυντήριες γραμμές της κοινοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής.

Επιπλέον με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ ενισχύθηκε ο νομοθετικός ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, επεκτείνοντας τη διαδικασία της συναπόφασης με το Συμβούλιο σε νέους τομείς στους οποίους συμπεριλαμβάνεται και η πολιτική της κατάρτισης. Έτσι αναφορικά με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ορίστηκε η διαδικασία της συναπόφασης ως κοινή διαδικασία για την εκπαίδευση (άρθρο 149) και την κατάρτιση (άρθρο 150) με το άρθρο 251 (πρώην 189B της Συνθήκης ΕΚ)¹⁹.

1.9.3. Η Συνθήκη της Νίκαιας.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ δεν διευθέτησε τα θεσμικά ζητήματα που αφορούσαν την αποτελεσματική λειτουργία των οργάνων σε μια διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Συνθήκη της Νίκαιας σύμφωνα με τον Παναγιώτη Ιωακειμίδη

¹⁹ Εξαιτίας της αύξησης εμβόλιμων διατάξεων στο κείμενο της Συνθήκης, άλλαξε η αρίθμηση των άρθρων για την εκπαίδευση από 126 σε 149 και για την κατάρτιση από 127 σε 150.

«συνιστά απόπειρα να αποτυπωθούν στη θεσμική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι νέες πραγματικότητες που εμφανίστηκαν μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου και την ανάδειξη της Γερμανίας σε πολιτική δύναμη του Ευρωπαϊκού χώρου, καθώς και τη δρομολογημένη διεύρυνση της Ε.Ε. σε 27 κράτη μέλη»²⁰. Οι ρυθμίσεις που έγιναν με τη Συνθήκη της Νίκαιας ουσιαστικά αφορούσαν θέματα σχετικά με τη θεσμική συγκρότηση της Ένωσης, όπως το μέγεθος και τη σύνθεση της Επιτροπής, την κατανομή και στάθμιση των ψήφων που διαθέτουν τα κράτη μέλη στο Συμβούλιο, το σύστημα λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία, κ.α..²¹

Η Συνθήκη της Νίκαιας εκτός από τροποποιήσεις σε άρθρα της ΣΕΚ και της ΣΕΕ περιλαμβάνει δυο κείμενα τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται στο επίσημο κείμενο αλλά σε συνημμένα πρωτόκολλα. Το πρώτο είναι ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος αναφέρεται στην προστασία των παραδοσιακών θεμελιωδών δικαιωμάτων, και θεωρείται ότι «αποτελεί σταθμό στην πορεία προς την θεσμική ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προδιαγράφει την αρχιτεκτονική της».²² Στο κείμενο του Χάρτη την εκπαίδευση αφορά το 14^ο άρθρο με τίτλο *Δικαίωμα Εκπαίδευσης*, στο οποίο αναφέρονται τα εξής:

- 1) Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση.
- 2) Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ευχέρεια δωρεάν παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
- 3) Η ελευθερία ίδρυσης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με σεβασμό των δημοκρατικών αρχών, καθώς και το δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίζουν την εκπαίδευση και τη μόρφωση των τέκνων τους σύμφωνα με τις θρησκευτικές φιλοσοφικές και παιδαγωγικές πεποιθήσεις τους, γίνονται σεβαστά σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκηση τους.

Στο δεύτερο, τη Δήλωση για το μέλλον της Ευρώπης αναγνωρίζεται «η ανάγκη βελτίωσης και εξασφάλισης σε διαρκή βάση της δημοκρατικής νομιμότητας και διαφάνειας της Ένωσης και των οργάνων της προκειμένου να επιτευχθεί η μεγαλύτερη προσέγγιση τους με τους πολίτες των κρατών μελών»²³. Επιπλέον διαγράφεται ένα γενικό πλαίσιο για τη μελλοντική στρατηγική της Ένωσης και προβλέπει τη νέα αναθεώρηση των συνθηκών. Όπως είναι κατανοητό το κείμενο της Συνθήκης της

²⁰ Βλ. Ιωακειμίδης Π.Κ. «Περιεχόμενο και αξιολόγηση της Συνθήκης της Νίκαιας» στο Ντάλης Σ. (επιμέλεια) *Από το Άμστερνταμ στη Νίκαια. Η Ευρώπη και η Ελλάδα στη νέα εποχή* εκδόσεις Κριτική Αθήνα, 2001 σελ.222

²¹ Βλ. Ιωακειμίδης Π.Κ. *Η Συνθήκη της Νίκαιας και το μέλλον της Ευρώπης*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 2001, σελ 12-16.

²² Βλ. Παπαδημητρίου Γ. *Ο Χάρτης των θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Σταθμός στην θεσμική ωρίμανση της Ένωσης*, εκδ. Παπαζήσης, 2001 σελ 9

²³ Βλ τη δήλωση αριθ. 23 στο παράρτημα της Συνθήκης της Νίκαιας

Νίκαιας, δεν επέφερε κάποια μεταβολή στα άρθρα για την εκπαιδευτική πολιτική και την πολιτική επαγγελματικής κατάρτισης.

1.9.4 Η συνθήκη της Λισσαβόνας.

Μετά την Συνθήκη της Νίκαιας το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Λάακεν τον Δεκέμβριο του 2001 αποφάσισε ότι η μετεξέλιξη των Συνθηκών θα αποτελεί προϊόν των εργασιών ενός νέου αντιπροσωπευτικού σώματος, της Συνέλευσης, η οποία θα λειτουργεί με διαφάνεια και δημοσιότητα και θα ενίσχυε τη νομιμοποιητική βάση και λειτουργία της Ε. Ε. Το αποτέλεσμα των εργασιών της Συνέλευσης ήταν το κείμενο της Συνταγματικής Συνθήκης. Το Κείμενο της Συνθήκης συνδέεται με την προσπάθεια επίλυσης μιας σειράς από ζητήματα όπως:

- (α) η εμπάθυνση, ο εκδημοκρατισμός των ευρωπαϊκών θεσμών και η αντιμετώπιση του δημοκρατικού ελλείμματος,
- (β) οι δεσμεύσεις, οι αρμοδιότητες και η λειτουργία των θεσμικών οργάνων, αποτελεσματικότητα της διακυβέρνησης της ΕΕ στο πλαίσιο της διευρυμένης Ε.Ε.
- (γ) η ενίσχυση του κοινωνικού προσώπου της ΕΕ με στόχο τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής,
- (δ) η ενίσχυση της πολιτικοποίησης της ΕΕ και η ενδυνάμωση των εκρών της πολιτικής στις σχέσεις με τις κοινωνίες των πολιτών της Ευρώπης,
- (ε) η ανακωδικοποίηση, η απλοποίηση και η οργάνωση των κειμένων των Συνθηκών σε ένα ενιαίο, εύληπτο και κατανοητό κείμενο.²⁴

Η Συνταγματική Συνθήκη δεν τέθηκε σε ισχύ εξ' αιτίας της μη επικύρωσης της από τα προβλεπόμενα κράτη μέλη. Μετά την αποτυχία θέσπισης της Συνταγματικής Συνθήκης άρχισε η διαδικασία δημιουργίας ενός νέου κειμένου το οποίο θα τροποποιεί τις ιδρυτικές συνθήκες. Το κείμενο της Μεταρρυθμιστικής συνθήκης ή Συνθήκης της Λισσαβόνας, υπεγράφη στις 13 Δεκεμβρίου του 2007 και θα τεθεί σε εφαρμογή αφότου επικυρωθεί (πριν από τις ευρωεκλογές του 2009) από τα κοινοβούλια όλων των κρατών μελών. Στόχος της νέας Συνθήκης είναι να συμβάλει στην καλύτερη λειτουργία της διευρυμένης Ευρώπης. Αυτό το πετυχαίνει με το να καθιερώνει πιο απλούς και πιο ξεκάθαρους κανόνες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, με το να βελτιώνει το μηχανισμό εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ και με το να αποδίδει στα ευρωπαϊκά όργανα

²⁴ Βλ. Παπαδημητρίου Γ. *Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 2002, και Μανιτάκης Α.- Παπαδοπούλου Λ. (επιμέλεια) *Η προοπτική ενός Συντάγματος για την Ευρώπη*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2003

μεγαλύτερο ρόλο σε θέματα αστυνόμευσης και συνεργασίας στον τομέα της δικαιοσύνης.

Στην Μεταρρυθμιστική Συνθήκη σε αντίθεση με τη Συνταγματική Συνθήκη δεν αναφέρεται η λέξη Σύνταγμα ή εκφράσεις συνταγματικού χαρακτήρα. Δεν γίνεται λόγος για σημαία, ύμνο και έμβλημα της ΕΕ. Δεν αναφέρεται στη σχέση μεταξύ εθνικού δικαίου και δικαίου της Ένωσης. Τέλος δεν καθιερώνει το αξίωμα του υπουργού Εξωτερικών της Ένωσης. Παρόλα αυτά η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη ικανοποιεί την ανάγκη για απλοποίηση και για αυτό το λόγο συγχωνεύει την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Στο μέλλον θα υπάρχει μια μόνο οντότητα, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία θα διέπεται από την Συνθήκη της ΕΕ και τη Συνθήκη Λειτουργίας της Ένωσης, όπως μετονομάζεται η Συνθήκη της ΕΚ (Κανελλόπουλος 2008).

Οι σημαντικότερες θεσμικές μεταβολές που επιφέρει η Συνθήκη της Λισσαβόνας είναι οι ακόλουθες. Δημιουργείται το αξίωμα μόνιμου πρόεδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, με θητεία δυόμισι ετών, η οποία δύναται να ανανεωθεί άπαξ. Επίσης η νέα Συνθήκη δημιουργεί το αξίωμα του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης σε θέματα κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας με θητεία πέντε ετών, που θα είναι ουσιαστικά ο υπουργός Εξωτερικών της Ένωσης. Τέλος προβλέπεται η συγκρότηση της Επιτροπής με μικρότερο αριθμό Επιτρόπων, ίσο με τα δυο τρίτα του αριθμού των κρατών-μελών, η οποία θα λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της εναλλαγής.

Πολύ σημαντική μεταβολή είναι η καθιέρωση του συστήματος της ειδικής πλειοψηφίας, που αποτελεί συνδυασμό πληθυσμιακής και αριθμητικής πλειοψηφίας των κρατών-μελών, ως τον κανόνα λήψης αποφάσεων στο Συμβούλιο της Ένωσης. Ταυτόχρονα επεκτείνει την διαδικασία της συναπόφασης του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας της Ένωσης, σε περισσότερους τομείς (εσωτερική αγορά, οικονομική διαχείριση, έλεγχος των συνόρων, άσυλο, καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, κ.ά). γεγονός που σημαίνει την ενίσχυση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Παράλληλα προβλέπει διατάξεις για την καλύτερη ενημέρωση των εθνικών κοινοβουλίων και την ενδυνάμωση του ρόλου τους στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι²⁵.

Αναφορικά με την νομοθετική αρμοδιότητα της Ένωσης, για πρώτη φορά απονέμεται νομική προσωπικότητα στην Ένωση. Οι αρμοδιότητες της Ένωσης απονέμονται στην βάση της δοτής αρμοδιότητας, ενώ καθορίζονται και ταξινομούνται οι αρμοδιότητες της Ένωσης σε αποκλειστικές, συντρέχουσες και υποστηρικτικές. Ενδυναμώνεται οριακά η αρχή της επικουρικότητας η οποία εφαρμόζεται σύμφωνα με ειδικό πρωτόκολλο, ενώ τα εθνικά κοινοβούλια αναλαμβάνουν τη μέριμνα για την

²⁵ Κανελλόπουλος Π.Ι. «Από το Ευρωσύνταγμα στη Συνθήκη της Λισσαβόνας», Το Βήμα, Τρίτη 10 Ιουνίου 2008, σελ Α13.

τήρηση της αρχής αυτής και αποκτούν τη δυνατότητα να αναπέμπουν προτάσεις της Επιτροπής που εκτιμούν ότι παραβιάζουν την αρχή της επικουρικότητας, καταστρατηγούν δηλαδή εθνικές αρμοδιότητες²⁶. Στο πλαίσιο αυτό αναγνωρίζει ρητά την αρμοδιότητα της Ένωσης να υποστηρίζει, συντονίζει ή συμπληρώνει δράσεις των κρατών μελών στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης που αποτελεί κεντρικό στοιχείο της ενεργού πολιτικής αγορών εργασίας όπως και της παιδείας.²⁷ Η παιδεία και η επαγγελματική κατάρτιση, ανήκουν σύμφωνα με την Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, στις υποστηρικτικές αρμοδιότητες. Τέλος αναφορικά με τον *Χάρτη θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ)*, ο Χάρτης ναι μεν δεν ενσωματώνεται στο κύριο σώμα των Συνθηκών, αλλά η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη εισάγει ένα άρθρο που ορίζει ότι « η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα , τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 2000 [...] ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες»²⁸. Ορίζει όμως περιοριστικά ότι οι διατάξεις του δεν συνεπάγονται καμία επέκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως αυτές ορίζονται στις Συνθήκες.

Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη έχει προφανείς ομοιότητες με τις ισχύουσες Συνθήκες (Νίκαια 2000), και το Σχέδιο Συνταγματικής Συνθήκης (2004) σε κρίσιμα θέματα. Υπάρχει συνέχεια διαδρομής, σε ζητήματα οικονομικού χαρακτήρα. Πολλές από τις νέες διατάξεις υποδηλώνουν ότι η Συνθήκη δεν ανέκοψε την τάση βραδείας μεν αλλά συνεχούς ενδυνάμωσης των κεντρικών θεσμών της Ένωσης, ενώ μερικοί συμβιβασμοί που έγιναν καθ' οδόν από το σχέδιο Συντάγματος (2004) ως τη Συνθήκη της Λισσαβόνας (2007) σημαίνουν κατά κανόνα ενίσχυση των εθνικών κυβερνήσεων και κοινοβουλίων. Από την άλλη με τα νέα αξιώματα του προέδρου και του ύπατου εκπροσώπου σε θέματα εξωτερικών και άμυνας, δίνεται διάρκεια συνοχής και συνέχεια στην παρουσία της Ένωσης στη διεθνή σκηνή. Παρ' όλα αυτά η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη δεν μπορεί να συγκριθεί με το μεγάλο άλμα που έγινε στο Μάαστριχτ το 1991-2 όταν με την καθίδρυση της ΟΝΕ και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας έγινε μια δραματική μεταφορά εξουσιών σε κεντρικούς θεσμούς.

²⁶ Καζάκος Π. «Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη. Μια πρώτη κριτική ανάλυση των νέων ρυθμίσεων», *Ευρωπαϊκές Εξελίξεις* τεύχος 35 Δεκέμβριος 2007, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, σελ 9-17.

²⁷ Άρθρο 6, εδάφιο ε ΜΣ/ΛΕΕ.

²⁸ Άρθρο 6 παράγραφος 1 ΜΣ/ΕΕ.

Βιβλιογραφία

- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση 152/82, απόφαση ΔΕΚ της 13.7.1983, Συλλογή Νομολογίας, 1983, σελ. 2323.
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση 293/83, απόφαση ΔΕΚ της 13.2.1985, Συλλογή Νομολογίας, 1985, σελ. 593.
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση 24/86, απόφαση ΔΕΚ της 2.2.1988, Συλλογή Νομολογίας, 1988, σελ 379.
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση 309/85, απόφαση ΔΕΚ της 2.2.1988, Συλλογή Νομολογίας, 1988, σελ. 355.
- Ιωακειμίδης Π., 1995, Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση, Θεωρία- Διαπραγματεύσεις, Θεσμοί και Πολιτικές, Η συνθήκη του Maastricht και η Ελλάδα, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Ιωακειμίδης Π. Κ. 2001, «Περιεχόμενο και αξιολόγηση της Συνθήκης της Νίκαιας» στο Ντάλης Σ. (επιμέλεια), *Από το Άμστερνταμ στη Νίκαια*, Κριτική, Αθήνα.
- Ιωακειμίδης Π. Κ., 2001, *Η Συνθήκη της Νίκαιας και το μέλλον της Ευρώπης*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Καζάκος Π., 2007, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη. Μια πρώτη κριτική ανάλυση των νέων ρυθμίσεων», *Ευρωπαϊκές Εξελίξεις* τεύχος 35 Δεκέμβριος 2007, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, σελ 9-17.
- Καλογερόπουλος Δ., 1989 «Η παιδεία και το Ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο», περιοδικό *Το Σύνταγμα*, σελ. 579-582.
- Κανελλόπουλος Π.Ι., 2003, *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Κανελλόπουλος Π.Ι., 2008, «Από το Ευρωσύνταγμα στη Συνθήκη της Λισσαβόνας», *Το Βήμα*, Τρίτη 10 Ιουνίου 2008, σελ Α13.
- Μανιτάκης Α.- Παπαδοπούλου Λ., 2003, *Η προοπτική ενός Συντάγματος για την Ευρώπη*, Σάκκουλας, Αθήνα
- Μουαμελετζή Ε. 1996, Η επίδραση του κοινοτικού δικαίου στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη.
- Παπαδημητρίου Γ., 2001, *Ο Χάρτης των θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Σταθμός στην θεσμική ωρίμανση της Ένωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Παπαδημητρίου Γ., 2001, *Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα
- Πασιάς Γ. 2006, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, θεσμικός λόγος και εκπαιδευτική πολιτική (1950-1999)*, τόμος Α', Gutenberg, Αθήνα.
- Σταμέλος Γ. -Βασιλόπουλος Α., 2004 *Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, Μεταίχμιο*, Αθήνα.

- Στεφάνου 1999, Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, γενικά και θεσμικά χαρακτηριστικά μετά το Αμστερνταμ, τόμος Α, Σακκουλας, Αθήνα.
- Στεφάνου Κ. 2007, «Το Θεσμικό Σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης», στο Μαραβέγιας Ν. Τσινισιζέλης Μ. (επιμέλεια), *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές 50 χρόνια*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Συμβούλιο των ΕΚ, απόφαση 63/266/ΕΟΚ της 2-4-1963 περί θεσπίσεως των γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης, στο *Συμβούλιο των ΕΚ Κείμενα για την Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική (1971-1987)*, 3^η έκδοση, Ιούνιος 1987, Λουξεμβούργο.
- Τσινισιζέλης Μ. 1999 «Οι θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η λειτουργία τους», στο Μαραβέγιας Ν. Τσινισιζέλης Μ. (επιμέλεια), *Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεσμικές, πολιτικές και οικονομικές πτυχές*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Φραγκάκης Ν.1993, «Κατανομή των αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση: η αρχή της επικουρικότητας», στο Χριστοδουλίδης Θ Στεφάνου Κ. (επιμέλεια) *Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, Συνθετική θεώρηση*, Σιδέρης, Αθήνα.

2^ο Κεφάλαιο

Θεωρία της εκπαιδευτικής πολιτικής στην ευρωπαϊκή ένωση.

2. Κράτος εκπαίδευση και εκπαιδευτικό σύστημα

Σύμφωνα με τον I. Hunter «το εκπαιδευτικό σύστημα προέκυψε μέσω μιας τμηματικής σειράς/ακολουθίας ανταλλαγών μεταξύ ενός κράτους, το οποίο αντιλήφθηκε το σχολείο ως ένα γραφειοκρατικό όργανο για την κοινωνική διακυβέρνηση των πολιτών, και ενός χριστιανικού ιερατείου που το είδε ως μέσο για την πνευματική καθοδήγηση των ψυχών»²⁹.

Το κράτος είναι ο κυριότερος διαχειριστής των συνιστωσών που δομούν και συνδιαμορφώνουν την κοινωνία. Το κράτος συγκροτείται με συγκεκριμένους πολιτικούς και εξουσιαστικούς όρους. Σύμφωνα με τον Pierre Bourdieu η συγκρότηση του κράτους συμβαδίζει με «τη συγκρότηση του πεδίου κυριαρχίας, στο εσωτερικό του οποίου οι κάτοχοι του κεφαλαίου μάχονται κυρίως για την εξουσία επί του κράτους, δηλαδή επί του κρατικού κεφαλαίου που επιμερίζει την εξουσία στα διαφορετικά είδη κεφαλαίου και ελέγχει την αναπαραγωγή τους κυρίως μέσα από τον εκπαιδευτικό θεσμό»³⁰. Έτσι η εκπαίδευση προσεγγίζεται μέσα από τη σχέση του κράτους με την κοινωνία και την εκπαίδευση, χωρίς πάντως να αναιρείται ότι καταρχήν η εκπαίδευση ασχολείται με τη διαμόρφωση του ανθρώπου, και την ανάπτυξη ελεύθερων και δημιουργικών προσωπικοτήτων. Η πολυπρισματική αντίληψη της εκπαίδευσης συνίσταται στο ότι ένα εκπαιδευτικό σύστημα καθορίζεται και από δυνάμεις εξωγενείς του σχολείου, οι οποίες παρεμβαίνουν στο εσωτερικό του εκπαιδευτικού συστήματος, επηρεάζοντας ή διαμορφώνοντας το. Η εκπαιδευτική πολιτική δεν μπορεί να γίνει κατανοητή αν αποκοπεί από το πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό περιβάλλον στο οποίο απευθύνεται.

Επιπλέον σήμερα η ένταξη των εργαζομένων στην προσφορά εργασίας είναι άμεσα συσχετισμένη με τη σχολική επίδοση και την εκπαιδευτική βαθμίδα, με αποτέλεσμα η εκπαίδευση να είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις κοινωνικοοικονομικές σχέσεις και την αναπαραγωγή τους.

²⁹ Hunter I., *Assembling the school*, in A. Bary- T. Osborne- N. Rose (eds.), “Foucault and Political Reason”, The University of Chicago Press, Chicago 1996, p.164.

³⁰ Βλ. P. Bourdieu *Το πνεύμα του Κράτους* στο «Πρακτικοί λόγοι για τη θεωρία της Δράσης», Πλέθρον, Αθήνα, 2000, σελ.98-99.

2.1 Οι λειτουργίες του εκπαιδευτικού συστήματος

Το πλαίσιο των λειτουργιών του εκπαιδευτικού συστήματος, συγκροτείται κατά τον Volker Lenhart σε τέσσερις θεμελιώδεις λειτουργίες:

- Λειτουργία εξειδίκευσης ή παροχής προϊόντων
- Νομιμοποιητική λειτουργία
- Λειτουργία της κοινωνικής- πολιτικής ένταξης
- Ερμηνευτική- πολιτισμική λειτουργία³¹

Σύμφωνα με τον Ν. Κοτζιά η εκπαίδευση επιτελεί δυο θεμελιακές λειτουργίες στο πλαίσιο του σύγχρονου καπιταλιστικού κράτους. Από τη μια επιδιώκει να παράγει την απαραίτητα ειδικευμένη εργατική δύναμη, είτε ειδικευμένους χειρονάκτες εργάτες είτε ανθρώπους που επιτελούν πνευματική εργασία. Από την άλλη επιδιώκει να θεμελιώσει σε μεγάλο βαθμό τον μελλοντικό κοινωνικό καταμερισμό εργασίας και να διασφαλίσει την ιδεολογική εξουσία και ηγεμονία των κυρίαρχων ομάδων. (Ν. Κοτζιάς, 2002 σελ 10). Το εκπαιδευτικό σύστημα, αναφορικά με την πρώτη του την καθαυτό μορφωτική λειτουργία, επιδιώκει να παρέχει στους εκπαιδευόμενους τόσο μια άμεσα αξιοποιήσιμη γνώση, η οποία να παρέχει στοιχεία επαγγελματικής μόρφωσης, όσο και στοιχεία γενικότερης γνώσης για την κατανόηση του κόσμου συνολικά.

2.2 Προσδιορισμός, περιεχόμενο, πλαισίωση της εκπαιδευτικής πολιτικής³².

Μια εκπαιδευτική πολιτική μπορεί να αφορά τις εξής εκδοχές: πρώτον να σχετίζεται με τη μάθηση και την ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων. Δεύτερον συνδέεται με τη μάθηση μιας κουλτούρας, και το σύστημα αξιών. Τρίτον αφορά θέματα υλικοτεχνικών υποδομών και εκπαιδευτικών λειτουργιών. Επιπλέον μια εκπαιδευτική πολιτική είναι δυνατόν να εστιάζει σε κάποιες πιο συγκεκριμένες πτυχές της εκπαίδευσης, όπως τα αναλυτικά προγράμματα, η ανώτατη εκπαίδευση, η χρηματοδότηση, η καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, κλπ.. Επιπλέον η εκπαιδευτική πολιτική μπορεί να διακριθεί ανάμεσα στην μακρο-εφαρμόσιμη εκπαιδευτική πολιτική, η οποία σχεδιάζεται σε κεντρικό επίπεδο και αφορά το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα και στη μικρο-εφαρμόσιμη, η οποία αφορά τη λειτουργία των σχολείων σε τοπικό επίπεδο.

³¹ Lenhart Volker, *Η κρίση στα σχολεία του τρίτου κόσμου*, στο Ι. Πυργιωτάκης-Ι. Κανακης (επιμ.), Παγκόσμια Κρίση στην Εκπαίδευση, Γρηγόρης Αθήνα 1992, σελ.123.

³² βλ. Ν. Παπαδάκης *Εκπαιδευτική πολιτική, η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σελ.77-98.

Μια εκπαιδευτική πολιτική καθορίζεται από το περιεχόμενο και το σκοπό της, αλλά είναι και στενά συνδεδεμένη με την έννοια της εξουσίας. Μια εκπαιδευτική πολιτική συνήθως περιλαμβάνει μια σειρά κανόνων που αναμένεται να διασφαλίσουν την πραγμάτωση ορισμένων στόχων και αφορά συγκεκριμένους αποδέκτες. Για να επιτευχθεί- επιβληθεί στους αποδέκτες της μια πολιτική, θα πρέπει αυτός ο οποίος την αρθρώνει να έχει την δύναμη της επιβολής της.

Το περιεχόμενο μιας εκπαιδευτικής πολιτικής συνήθως περιλαμβάνει ένα σκοπό που πρέπει να επιτευχθεί, και μια δράση η οποία πρέπει να υλοποιηθεί προκειμένου να διασφαλιστεί η επίτευξη του σκοπού. Μια εκπαιδευτική πολιτική είναι σαφές ότι δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ξεχωριστά από το ευρύτερο πλαίσιο δηλαδή τις κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές, ιδεολογικές και οικονομικές συνθήκες. Έτσι καθοριστικός είναι ο ρόλος του κράτους καθώς, αφενός ο κρατικός μηχανισμός αποτελεί την κατεξοχήν κοινωνική μηχανή και αφετέρου η εκπαίδευση αποτελεί όρο συγκρότησης του κράτους. Μια εκπαιδευτική πολιτική απευθύνεται σε μια σειρά αποδεκτών οι οποίοι μπορούν να την αντιμετωπίσουν θετικά και την αποδεχτούν ή να θεωρήσουν ότι πλήττονται και άρα να προσπαθήσουν να την ακυρώσουν.

Η πολιτική που ακολουθεί το κράτος στο εκπαιδευτικό σύστημα, διέρχεται από όλες τις συγκρούσεις, αντιφάσεις, διαπραγματεύσεις αλλά και συναινέσεις που χαρακτηρίζουν εν γένει το κράτος και τους μηχανισμούς του. Γι' αυτό και οι εκπαιδευτικές πολιτικές και οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις δεν μπορούν να κατανοηθούν απλώς ως απόρροια του ρόλου του στη συσσώρευση κεφαλαίου και την αναπαραγωγή κοινωνικών σχέσεων και δομών, αλλά κυρίως ως μέρος της προσπάθειας του να διατηρήσει ή και να αναδιοργανώσει το καθεστώς νομιμότητας που το ίδιο διαθέτει.

2.3 Τυπολογία εκπαιδευτικών πολιτικών

Η τυπολογία που θα παρουσιαστεί σε αυτό το μέρος, εστιάζει στην σχέση κράτους- κοινωνίας- εκπαίδευσης, και στηρίζεται στην ταξινόμηση της Εύης Ζαμπέτα³³. Η ταξινόμηση των εκπαιδευτικών πολιτικών υπό το πρίσμα αυτής της σχέσης οδηγεί στην διάκριση των εξής προσεγγίσεων:

- Φιλελεύθερη προσέγγιση. Αυτή η προσέγγιση αντιμετωπίζει το εκπαιδευτικό σύστημα ως ιστορικό αποτέλεσμα των εξελίξεων στην τεχνολογία και την επαγγελματική δομή, οι οποίες επέβαλαν την ανάγκη απόκτησης όλο και πιο πολύπλοκων δεξιοτήτων και εξειδικεύσεων.

³³ Βλ. Ζαμπέτα Ε., *Η Εκπαιδευτική Πολιτική στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση 1974-1989*, Θεμέλιο Αθήνα 1994, σελ. 26-103.

Δέχονται και νομιμοποιούν ένα μίνιμουμ παρεμβατισμού του κράτους στην εκπαίδευση. Στόχος είναι αφενός να γίνει πιο εφικτό «το ιδεώδες μιας κοινωνικής οικονομίας της αγοράς», και αφετέρου «τα αποτελέσματα εκ της γεινιάσεως», δηλαδή η επίδραση των πράξεων ενός ατόμου στα άλλα άτομα, να συμβάλλουν αποτελεσματικότερα στη συστημική ισορροπία της κοινωνία, μέσα από το φίλτρο της εκπαίδευσης. Έτσι θεωρούν ότι καθίσταται εφικτή η «προώθηση μιας σταθερής και δημοκρατικής κοινωνίας» και η συνακόλουθη διασφάλιση της ατομικής και κοινωνικής αποδοτικότητας της εκπαίδευσης. Σε αυτό το πλαίσιο όταν προκύπτει το φαινόμενο της αναντιστοιχίας εκπαίδευσης/κοινωνίας επιβάλλεται μια διορθωτική παρέμβαση με την μορφή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Η μεταρρύθμιση αποσκοπεί στην λειτουργική ενσωμάτωση της εκπαίδευσης στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας, στον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος, και στην ανάπτυξη της τεχνικο-επαγγελματικής εκπαίδευσης³⁴.

- Μαρξικές- συγκρουσιακές προσεγγίσεις³⁵. Οι Bowles και Gintis υποστηρίζουν ότι το «εκπαιδευτικό σύστημα είναι αναπόσπαστο στοιχείο της αναπαραγωγής της κυρίαρχης ταξικής δομής της κοινωνίας». Το εκπαιδευτικό σύστημα νομιμοποιεί την ταξική δομή και την ανισότητα, εφόσον προβάλλει ως κυρίαρχη αντίληψη, ότι η οικονομική επιτυχία εξαρτάται από το αν κάποιος έχει την απαραίτητη εκπαίδευση. Επιπλέον προετοιμάζει τους νέους, εμφυσώντας τους ιδέες και πεποιθήσεις, καλλιεργώντας προσόντα και δεξιότητες που αρμόζουν στην θέση που θα πάρουν στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας. Δηλαδή η αναπαραγωγή συντελείται τόσο μέσω της νομιμοποίησης της ιδεολογίας των ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών και της αξιοκρατίας, όσο και της κοινωνικοποίησης μέσω της οποίας διαμορφώνεται η συνείδηση. Το εκπαιδευτικό σύστημα συμβάλλει στην αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσω της «αρχής της αντιστοιχίας». Σύμφωνα με αυτήν την αρχή οι σχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται ανάμεσα στην διοίκηση και τους δασκάλους, τους δασκάλους και τους διδασκόμενους, τους διδασκόμενους και την δουλειά τους, δεν είναι παρά η

³⁴ Βλ. Friedman M. The Pole of Government in Education, in Capitalism and Freedom, The University of Chicago Press, Chicago, 1982 p. 100.

³⁵ Blackledge David, Hunt Barry, Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, εκδόσεις Έκφραση, Αθήνα 1995, σελ. 182-240.

αντανάκλαση του ιεραρχικού καταμερισμού εργασίας στο πλαίσιο του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

Ο Louis Althusser υποστηρίζει, ότι η εκπαίδευση είναι ένα τμήμα μόνο του ευρύτερου κρατικού μηχανισμού της καπιταλιστικής κοινωνίας, ο οποίος διακρίνεται στον Κατασταλτικό Κρατικό Μηχανισμό και τους Ιδεολογικούς Κρατικούς Μηχανισμούς. Σύμφωνα με τον ίδιο κάθε κρατική εξουσία μπορεί να διατηρηθεί, εφόσον ασκεί τον έλεγχο πάνω και μέσα στους κρατικούς μηχανισμούς. Ο ιδεολογικός κρατικός μηχανισμός στον οποίο ενσωματώνεται το εκπαιδευτικό σύστημα, έχει στόχο τη διάδοση της ιδεολογίας της «άρχουσας τάξης».

- Οι προσεγγίσεις του κράτους πρόνοιας. Αυτές οι προσεγγίσεις αντιμετωπίζουν τον προνοιακό χαρακτήρα του κράτους ως ένα πλέγμα αλληλεπιδρώντων θεσμών. Προτάσσουν τον προνοιακό χαρακτήρα μιας εκπαιδευτικής πολιτικής ενώ υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του πλέγματος των κοινωνικών υπηρεσιών. Στόχος της εκπαιδευτικής πολιτικής θεωρείται η άρση των μηχανισμών εκείνων που δημιουργούν, συντηρούν και αναπαράγουν τις κοινωνικές ανισότητες μέσω της διασφάλισης σε εθνικό επίπεδο ενιαίων εκπαιδευτικών κριτηρίων και standards. Συμπερασματικά η εκπαιδευτική πολιτική γίνεται αντιληπτή ως κοινωνική πολιτική που υλοποιείται είτε με εξωσυστημικές παρεμβάσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα και αποσκοπεί στη γενική κοινωνική ανάπτυξη και ευημερία³⁶. Μια εναλλακτική προσέγγιση της σχέσης του κράτους πρόνοιας και εκπαίδευση προτείνει ο J. Habermas, ο οποίος θεωρεί ότι «το κράτος πρόνοιας δεν επιτρέπει πλέον στις οικονομικές προέλευσης κρίσεις να εκραγούν με άμεση οικονομική μορφή. Αντ' αυτού τα συμπτώματα εκτοπίζονται από εντάσεις στην πολιτισμική, εκπαιδευτική και κοινωνική τάξη...»³⁷
- Πλουραλιστικές προσεγγίσεις³⁸. Οι πλουραλιστικές προσεγγίσεις στηρίζονται στην βεμπεριανή μεθοδολογία, και ερμηνεύουν την συγκρότηση των εκπαιδευτικών συστημάτων στη βάση της «κοινωνικής αλληλεπίδρασης». Η M. Archer υποστηρίζει ότι «η εκπαίδευση έχει τα χαρακτηριστικά που έχει λόγω των στόχων που επιδιώκουν εκείνοι που την ελέγχουν...οι αλλαγές επέρχονται όταν επιδιώκονται νέοι στόχοι από

³⁶ Βλ. Πυργιωτάκης Ι. Κράτος Πρόνοιας και Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική, στο Α. Καζαμιάς- Μ. Κασσωτάκης, Ελληνική Εκπαίδευση, Σειριος Αθήνα 1995, σελ. 86.

³⁷ Habermas J. Conservatism and Capitalist Crisis, in New Left Review, no 115, may-june 1979, p.74.

³⁸ βλ. Blackledge David, Hunt Barry, όπως παραπάνω σελ. 421-445.

όσους έχουν τη δύναμη να μεταβάλλουν την προηγούμενη δομή της εκπαίδευσης, τον ορισμό της διδασκαλίας και τη σχέση της με την κοινωνία»(M. Archer, 1984, p.1). Όταν εξετάζουμε την εκπαίδευση πρέπει να κατανοήσουμε την κοινωνική δομή μέσα στην οποία λαμβάνει χώρα η κοινωνική «διαντίδραση». Η δομή αυτή ρυθμίζει την «διαντίδραση», η οποία θα οδηγήσει σε μια αλλαγή της δομής (δομική επεξεργασία). Υπάρχουν τρεις πηγές εκπαιδευτικών αλλαγών. Πρώτον η «εσωτερική πρωτοβουλία», που σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικές αλλαγές μπορούν να ξεκινήσουν από το εκπαιδευτικό σύστημα. Δεύτερον η «εξωτερική συναλλαγή», δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο ομάδες συμφερόντων που βρίσκονται εκτός του χώρου της εκπαίδευσης διαπραγματεύονται με όσους συμμετέχουν στο εκπαιδευτικό σύστημα με σκοπό να προωθήσουν μορφές εκπαίδευσης που να ταιριάζουν στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Τρίτον υπάρχει η «πολιτική χειραγώγηση», η οποία είναι το συνηθέστερο μέσο που χρησιμοποιούν όσοι δεν έχουν άλλους τρόπους να επιτύχουν την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών τους αιτημάτων. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται από την πλειοψηφία του πληθυσμού, τις κατώτερες τάξεις, τους μετανάστες και τις εθνικές μειονότητες, και σημαίνει δράση μέσω των τοπικών φορέων και των εθνικών κομμάτων.

2.4 Παγκοσμιοποίηση, κοινωνική και εκπαιδευτική πολιτική.

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια πολυμορφική ιδέα, αμφισβητούμενη και αμφιλεγόμενη. Παρ' όλα αυτά η πλειονότητα των διανοούμενων είναι περισσότερο δεκτική απέναντι στην παγκοσμιοποίηση, ως μια διευρυμένη κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα. Για παράδειγμα ο Antony Giddens γράφει «η οικονομική παγκοσμιοποίηση σε κάθε περίπτωση είναι μια πραγματικότητα. Ενώ ένα μεγάλο μέρος του εμπορίου παραμένει περιφερειακό, έχει αναπτυχθεί μια πλήρης παγκόσμια οικονομία στο επίπεδο των χρηματιστηριακών αλλαγών. Η ιδέα της παγκοσμιοποίησης ωστόσο παρεξηγείται εάν ταυτίζεται μόνο με τις διασυνδέσεις και εάν εκλαμβάνεται μόνο ως κατά κύριο λόγο οικονομική. Η παγκοσμιοποίηση δεν αφορά μόνο το επίπεδο των οικονομικών αλληλεξαρτήσεων αλλά και το μετασχηματισμό του χώρου και του τρόπου του βίου μας»³⁹. Για τον Antony McGrew η παγκοσμιοποίηση είναι μια

³⁹ Giddens A. *The Third Way, The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Oxford, 1998, p30-31.

καθολικά περιβεβλημένη κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική πραγματικότητα.⁴⁰ Σε κάθε περίπτωση είτε πρόκειται για μια υφιστάμενη πραγματικότητα είτε όχι η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μια θεμιτοποιημένη έννοια του σύγχρονου διαλόγου και των πολιτικών αναφορικά με τις εθνικές οικονομίες και την αναμόρφωση των εκπαιδευτικών συστημάτων.(Καζαμίας 2005).

Η εκπαίδευση ως μια κοινωνική πολιτική επηρεάζεται από την παγκοσμιοποίηση στο βαθμό που η σύγχρονη κοινωνία εξαρτάται από την οικονομία. Αν τα όρια της εκπαίδευσης είναι τα ίδια τα όρια της κοινωνίας και της συναίνεσης των πολιτών της, η παιδεία συνδέεται με την ανάπτυξη μέσω της κοινωνίας. Η εκπαίδευση δεν καλείται απλώς να αναμεταδώσει γνώσεις και να αναπαραγάγει κοινωνικά μοντέλα, αλλά παρέχει τα μέσα για την υπέρβαση των συγκρούσεων ή των αλλοτριωτικών καταστάσεων. Συνέπεια της παγκοσμιοποίησης είναι ο αποκλεισμός ο οποίος επεκτείνεται σε διάφορους τομείς, όπως η αγορά εργασίας, το κοινωνικό περιβάλλον, εν γένει η εκπαίδευση κ.λ.π.. Ο κοινωνικός αποκλεισμός εμπεριέχει πολυδιάστατες μορφές αποστερήσεων. Η υποαπασχόληση, η ετεροαπασχόληση και η χαμηλά αμειβόμενη απασχόληση βιώνονται ως προθάλαμοι κοινωνικού αποκλεισμού όπως συμβαίνει με τον αναλφαβητισμό, την ελλιπή εκπαίδευση, τη σχολική αποτυχία.

2.5 Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα σύγχρονα εκπαιδευτικά συστήματα των ευρωπαϊκών κρατών δομήθηκαν στην βάση ορισμένων αρχών και αναγκών που προέκυψαν κατά την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης και των συνακόλουθων καπιταλιστικών μετασχηματισμών των ευρωπαϊκών χωρών. Παρά το γεγονός ότι είναι μια εξελισσόμενη διαδικασία τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα έχουν έναν κοινό πυρήνα, ο οποίος συνίσταται από μια δομή δυο επιπέδων- υποχρεωτικού και μετα-υποχρεωτικού- με διακριτό στο πλαίσιο του δεύτερου το επίπεδο του πανεπιστημίου. Η δομή αυτή αποτελεί το πεδίο στο οποίο ασκείται η εκπαιδευτική πολιτική στις σύγχρονες ευρωπαϊκές χώρες. (Σιακαρης 2006, σ. 60-61). Σε κάθε εκπαιδευτικό σύστημα είναι σαφές ότι αντανακλώνται τόσο η συγκρότηση των κοινωνιών και οι παραγωγικές σχέσεις, όσο και η κουλτούρα. Για να μεταφερθεί η από το εθνικό σε υπερεθνικό επίπεδο η εκπαιδευτική πολιτική θα πρέπει να έχουν ήδη διαμορφωθεί ορισμένες προϋποθέσεις.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με τα κείμενα και τις συνθήκες οι οποίες συνέβαλαν στην διαμόρφωση του λόγου της Κοινότητας για την εκπαιδευτική πολιτική.

⁴⁰ Βλ. McGrew A, «A global society» S. Hall, στο D. Held A. McGrew(επιμέλεια), *Modernity and its futures*, Polity Press, Cambridge, 1992, p.65-66.

2.6 Η διαμόρφωση του κοινοτικού λόγου για την εκπαίδευση και την κατάρτιση πριν την Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Η γενική εκπαιδευτική φιλοσοφία κατά την πρώτη περίοδο της ίδρυσης της Κοινότητας εκφράζεται με τη απόφαση 63/266/ΕΟΚ⁴¹ σύμφωνα με την οποία το Συμβούλιο θέσπισε δέκα γενικές αρχές για τη εφαρμογή της κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης. Οι δέκα αυτές αρχές είναι: 1. αναγνώριση του δικαιώματος της ελεύθερης επιλογής του επαγγέλματος, του ιδρύματος, του τόπου κατάρτισης και του τόπου εργασίας, 2. προστασία και διασφάλιση αυτού του δικαιώματος, 3. εκτίμηση των ποιοτικών και ποσοτικών αναγκών σε εργατικό δυναμικό τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο, 4. εξασφάλιση της δυνατότητας απασχόλησης και της γεωγραφικής και επαγγελματικής κινητικότητας εντός της Κοινότητας, 5. για την εφαρμογή των παραπάνω στόχων θεωρείται απαραίτητος ο εκσυγχρονισμός των διδακτικών μέσων και η συστηματική διάδοση της τεκμηρίωσης των σχετικών πληροφοριών, 6. ανταλλαγή εμπειριών ανάμεσα σε ειδικούς σε θέματα κατάρτισης, 7. κατάρτιση του διδακτικού και εκπαιδευτικού προσωπικού, 8. προοδευτική προσέγγιση των επιπέδων κατάρτισης στα διάφορα κράτη-μέλη που οδηγεί στην αμοιβαία αναγνώριση των πιστοποιητικών, 9. εκπόνηση των κατάλληλων προγραμμάτων κατάρτισης, μεταστροφής και επαναπροσδιορισμού των ενήλικων διαφόρων επαγγελμάτων, τάξεων ή περιοχών λόγω των τεχνολογικών και διαρθρωτικών μετασχηματισμών της οικονομίας, 10. δυνατότητα κοινής χρηματοδότησης τέτοιων προγραμμάτων. Όλες αυτές οι αρχές προέρχονταν και αφορούσαν τον πολιτικό και οικονομικό μετασχηματισμό της Κοινότητας. Παράλληλα οι αρχές αυτές επηρέασαν την επιτροπή εκπαίδευσης κατά την επεξεργασία του Α΄ Προγράμματος Δράσης.

Η δεκαετία του 1980 αποτελεί μια σημαντική περίοδο αλλαγών στην εξέλιξη της εκπαιδευτικής πολιτικής της Κοινότητας. Οι αλλαγές που προέκυψαν από την εκλογή της νέας Επιτροπής το 1981, χαρακτηρίζονται από την απόφαση της Επιτροπής να αναγνωρίσει την άμεση σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση και την αγορά εργασίας, και να προχωρήσει στην ενίσχυση των πολιτικών για την επαγγελματική κατάρτιση. Αυτή η σύνδεση αποτελεί και μια άμεση απάντηση της Επιτροπής στα οξυμένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν εκείνη την εποχή τα κράτη μέλη, όπως είναι η ανεργία και η υποαπασχόληση. Έτσι η Επιτροπή αποφάσισε να ασχοληθεί πιο ενεργά στους τομείς της κατάρτισης και εκπαίδευσης και να ενοποιήσει τις πολιτικές της. Μέχρι το 1981 η εκπαίδευση και η κατάρτιση

⁴¹ Βλ. Συμβούλιο των Ε.Κ., απόφαση 63/266/ΕΟΚ της 2-4-1963 περί θεσπίσεως των γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης στο ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΕΚ, *Κείμενα για την ΕΕΠ (1971-1987)*, 3^η έκδοση, Ιούνιος 1987, Λουξεμβούργο, σελ.213-217.

λειτουργούσαν ως δυο ξεχωριστά τμήματα. Από το 1957 σύμφωνα με το άρθρο 128 της Συνθήκης της Ρώμης η κατάρτιση αποτελούσε τμήμα της 5^{ης} Γενικής Διεύθυνσης για την Κοινωνική Πολιτική. Η εκπαίδευση αναγνωρίστηκε και αναβαθμίστηκε με την απόφαση των Υπουργών Παιδείας το 1973 και αποτέλεσε τμήμα της 12^{ης} Γενικής Διεύθυνσης, αρμόδιας για τον τομέα Επιστήμη και Έρευνα. Το 1981 η Επιτροπή ένωσε τα δυο τμήματα σε ένα ενιαίο στην 5^η Γενική Διεύθυνση για την Κοινωνική Πολιτική.

Την περίοδο αυτή αρωγός της προσπάθειας της Επιτροπής να αναβαθμίσει το ρόλο της εκπαίδευσης, υπήρξε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ασκώντας πίεση προς την επιτροπή για την ανάληψη πρωτοβουλιών και την διαμόρφωση μιας ευρείας και ολοκληρωμένης στρατηγικής. Το κείμενο με το οποίο έγινε η οριοθέτηση της νέας φιλοσοφίας που θα διέπνεε την εκπαιδευτική πολιτική είναι η Έκθεση⁴² της συνόδου των Υπουργών Παιδείας της Κοινότητας της 22ας Ιουνίου 1981, η οποία είχε ως αντικείμενο τα προβλήματα που παρουσίαζαν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατών μελών της Κοινότητας. Η έκθεση αποτελεί το πρώτο κείμενο της Κοινότητας στο οποίο διαγράφεται αλλαγή στον εκπαιδευτικό λόγο σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες και καθορίζονται οι άξονες και οι κατευθύνσεις προς τις οποίες πρέπει να στραφούν οι πολιτικές της Κοινότητας. Ταυτόχρονα θέτει την εκπαίδευση μέσα στο πλαίσιο των οικονομικών, τεχνολογικών και κοινωνικών προκλήσεων που διαγράφονται στο παγκόσμιο επίπεδο για τις δεκαετίες του 1980 και του 1990. Γίνεται μάλιστα ειδική μνεία στο πρόβλημα της δημογραφικής γήρανσης της Ευρώπης. Επιπλέον γίνεται η πρώτη αναφορά σε λέξεις κλειδιά όπως 'ευρεία δυνατή μόρφωση', 'γενική καλλιέργεια', 'ένισχυση μαθηματικών και θετικών επιστημών', 'συνεχής εκπαίδευση', 'νέες τεχνικές πληροφόρησης', 'ευελιξία και κινητικότητα στην αγορά εργασίας'. (Πασιάς ο.π. σελ283-284). Τα σημαντικότερα σημεία της έκθεσης είναι η επισήμανση της ευθείας σχέσης ανάμεσα στην εκπαίδευση και την απασχόληση και το ότι οι υπήρξε συμφωνία να ενταθεί η σύγκλιση των πολιτικών και να γίνει παρέμβαση στην αναθεώρηση του προϋπολογισμού του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου με βάση τις συνδυασμένες πολιτικές σε θέματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η έκθεση θα αποτελέσει την βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκαν μια σειρά από δράσεις την περίοδο 1982-1986 με έμφαση στην επαγγελματική εκπαίδευση και τις νέες τεχνολογίες πληροφόρησης.

Η πιο κρίσιμη περίοδος στη διαδικασία της μετεξέλιξης της κοινοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής, είναι η περίοδος 1986-1992. αυτή η περίοδος της εκπαιδευτικής πολιτικής συνδέεται με την επιδίωξη του 'Στόχου 1992' που είχε ως

⁴² Βλ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΕΚ., Περιληπτική Έκθεση, από τον πρόεδρο των γνωμών που εκφράστηκαν κατά τη σύνοδο του Συμβουλίου και των Υπουργών Παιδείας που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1981, στο *Συμβούλιο των ΕΚ, Κείμενα για την ΕΕΠ 1987*, ο.π. σελ.81-83.

κύριο αντικείμενο την ολοκλήρωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς στην Κοινότητα. Η δεκαετία του 1980 χαρακτηρίστηκε από ριζικές και ευρύτατες αλλαγές στην οικονομία και την αγορά εργασίας εξαιτίας της επίδρασης των νέων τεχνολογιών στη βιομηχανία και των τάσεων παγκοσμιοποίησης των οικονομικών σχέσεων, οι οποίες άσκησαν καθοριστική επίδραση στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή του προγράμματος για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς στην Κοινότητα στο πλαίσιο του 'Στόχου 1992'. Οι τεχνολογικές αλλαγές συνδέθηκαν άμεσα με την υψηλή εξειδίκευση, την ευελιξία και την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού με συνέπεια την ανάπτυξη νέων θεωρήσεων και πολιτικών για την οικονομική ανταγωνιστικότητα, την απασχολησιμότητα και την αξιοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου. Παράλληλα προς τα τέλη της δεκαετίας του 1980, αναγνωρίστηκαν οι διαρθρωτικές και κοινωνικές συνέπειες αυτών των οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών, κυρίως όσον αφορά τις περιφερειακές ανισότητες μεταξύ των κρατών μελών της ΕΚ, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ανεργία, ενώ συνδέθηκαν και με τις ευρύτερες επιπτώσεις του δημογραφικού προβλήματος στην Ευρώπη⁴³.

Ο εκπαιδευτικός λόγος της περιόδου χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση νέων εννοιών αποφασιστικής σημασίας όπως η έννοια του «Ευρωπαίου πολίτη», της «ευρωπαϊκής διάστασης», της «οικονομικής συνοχής», που συνδέονται με τη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου, τη διάδοση των ευρωπαϊκών αξιών και τη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Η κοινοτική πολιτική στην εκπαίδευση την περίοδο 1986-1992 επηρεάστηκε άμεσα από την αύξηση των λειτουργικών αρμοδιοτήτων της Επιτροπής για την προώθηση των κοινοτικών στόχων και χαρακτηρίστηκε από την διατύπωση νέων δυναμικών στόχων και την εφαρμογή νέων προγραμμάτων δράσης, που συνδέθηκαν με ευρύτερους κοινοτικούς στόχους, όπως: α) η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, όπως καθορίστηκε στην ΕΕΠ, β) η ανάπτυξη συνεργασίας για την αντιμετώπιση της ανεργίας και των επιδράσεων των νέων τεχνολογιών στην οικονομία και την κοινωνία, γ) η δημιουργία της «Ευρώπης των πολιτών». Οι βασικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν αφορούσαν την οργάνωση, τη διάρθρωση και το συντονισμό των προγραμμάτων δράσης και εντάχθηκαν σε συγκεκριμένες περιοχές υλοποίησης των κοινοτικών στόχων, φανερώνοντας έτσι την πρόθεση για την επέκταση και τη νομιμοποίηση των λειτουργικών αρμοδιοτήτων της ΕΚ σε αυτούς του χώρους. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε μια νέα σειρά από προγράμματα δράσης τα οποία προσδιόρισαν και συνέθεσαν τους άξονες δράσης της

⁴³ Βλ. Μαραβέγιας Ν. «Η Ευρωπαϊκή εσωτερική αγορά και η δυναμική των περιφερειακών ανισοτήτων», στο Καζάκος Π. (επιμ) *Η εξέλιξη της εσωτερικής αγοράς στην Ευρώπη και η Ελλάδα*, εκδ. Ιονική Τράπεζα 1989, Αθήνα σελ.335-361.

εκπαιδευτικής πολιτικής με τους πολιτικούς στόχους της Κοινότητας, ενώ παράλληλα ενσωμάτωσαν τα πρότυπα δράσης των προηγούμενων ετών.

Πλέον αποκτούν προτεραιότητα πολιτικές που προωθούν τους στόχους της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και τον πολιτικό στόχο της «Ευρώπης των πολιτών», και συνδέονται με την επένδυση σε ανθρώπινους πόρους, την καλλιέργεια των δεξιοτήτων και την προσαρμοστικότητα στις αλλαγές για την ένταξη στην αγορά εργασίας και την προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης. Έτσι η εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με τις αρχές της ΕΚ όπως η ελεύθερη μετακίνηση, η πρόσβαση στη μόρφωση, την κατάρτιση και την εργασία, της ισότητας των ευκαιριών, της δυνατότητας ένταξης στην ενιαία αγορά εργασίας και των δικαιωμάτων του Ευρωπαίου πολίτη.

Παράλληλα η σύνδεση του οικονομικού 'Στόχου 1992' με το επίπεδο του ανταγωνισμού, την καινοτομία, και την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, προέβαλλε θέματα όπως η κινητικότητα, η αναγνώριση και πιστοποίηση των τίτλων και των περιόδων σπουδών, και η συνεργασία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων. Η σύνδεση του 'Στόχου 1992' με την εκπαίδευση, έχει την εξής διπλή σημασία: πρώτον αναβάθμισε το ρόλο της εκπαίδευσης και αναγνώρισε τη συμβολή της στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, καθορίζοντας έτσι τις κατευθύνσεις των μελλοντικών πολιτικών στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Δεύτερον κατέστησε επιτακτική την ανάγκη της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών και της Κοινότητας στο πλαίσιο της αποτελεσματικής επίτευξης των επιδιωκόμενων στόχων και της υφιστάμενης αλληλεξάρτησης της εκπαιδευτικής πολιτικής με άλλες πολιτικές στο κοινοτικό και στο εθνικό επίπεδο.

Αντίστοιχα η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής θεμελιώθηκε πάνω στις αρχές των δικαιωμάτων των εργαζομένων για πρόσβαση στην κατάρτιση και την επανεκπαίδευση και στις γενικότερες αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης που αναφέρονται στην καταπολέμηση της διαρροής, της σχολικής αποτυχίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Τέλος η ενίσχυση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κοινότητας, προβλήθηκε διαμέσου της ευρωπαϊκής διάστασης, της αναγνώρισης της πολυπολιτισμικότητας, της γνώσης των ξένων γλωσσών, των πολιτικών για τους μετανάστες και τις μειονότητες, τη γνώση για την Ευρώπη, την ανεκτικότητα και την αλληλεγγύη. (Πασιάς, σ.306-307). Ο σχεδιασμός της περιόδου 1986-1993 οι δημιούργησε την βάση πάνω στην οποία θα στηριχτούν οι πολιτικές τόσο του Β' όσο και του Γ' ΚΠΣ, ενώ αποτέλεσε μια χρήσιμη βάση στην οποία θα στηριχτούν οι σχέσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής με την κοινωνική και πολιτικής συνοχή. Ο λόγος της Κοινότητας όπως διαμορφώθηκε μετά την Συνθήκη του Μάαστριχτ, δεν μπορεί να ιδωθεί παρά σαν συνέχεια της εκπαιδευτικής φιλοσοφίας της περιόδου 1986-1993.

2.7 Ο λόγος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εκπαίδευση μετά την Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Μετά την Συνθήκη του Μάαστριχτ εκδόθηκαν ορισμένα θεμελιώδη κείμενα της Επιτροπής στα οποία διαγράφεται ο κρίσιμος ρόλος που πρόκειται να παίξει η εκπαίδευση και η κατάρτιση στην επιδίωξη της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής στην Κοινότητα. Τα κείμενα αυτά είναι η Λευκή Βίβλος για την οικονομία, «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση», το οποίο αποτελεί το πλέον καθοριστικό κείμενο στο οποίο στηρίχτηκαν τα υπόλοιπα δηλαδή η Πράσινη Βίβλος για την «Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση», και η Λευκή Βίβλος για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, «Διδασκαλία και Μάθηση, Προς την Κοινωνία της Γνώσης» και η Πράσινη Βίβλος «Εκπαίδευση, κατάρτιση, έρευνα: τα εμπόδια στη διακρατική κινητικότητα». Συμπληρωματικά των κειμένων της Επιτροπής μπορεί να εξετασθεί η Έκθεση⁴⁴ των καθηγητών Martin Carnoy και Manuel Castells, γραμμένη για λογαριασμό του ΟΟΣΑ, η οποία δημοσιεύτηκε το 1997, και αφορά την μετάβαση στην «κοινωνία της γνώσης».

2.7.1 Η Λευκή Βίβλος για την οικονομία «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση»⁴⁵.

Η διαμόρφωση του κοινοτικού λόγου μετά το Μάαστριχτ κινείται στο πλαίσιο της συμπληρωματικής σχέσης των πολιτικών εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις πολιτικές αιχμής για την ανταγωνιστικότητα, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή. Ως κοινός άξονας που διαπερνά τους παραπάνω όρους θεωρείται η κοινωνία της πληροφορίας και οι εφαρμογές των νέων τεχνολογιών.

Η Λευκή Βίβλος για την οικονομία, θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει την οικονομική φιλοσοφία του νέο-ευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού, ο οποίος στηρίζεται στις εξής στρατηγικές:

- Της συνεχούς ανάπτυξης των δυνατοτήτων του ανθρώπινου κεφαλαίου,
- Της διευρυνόμενης εισαγωγής της τεχνογνωσίας, της χρήσης και επέκτασης των νέων τεχνολογιών και
- Της αποτελεσματικής εκμετάλλευσης των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς στην Κοινότητα⁴⁶.

⁴⁴ OECD, Sustainable Flexibility. A prospective Study on Work, Family and Society in the Information Age, Paris 1997.

⁴⁵ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Λευκή Βίβλος, *Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση, Οι προκλήσεις και η αντιμετώπιση τους στον 21^ο αιώνα*, Βρυξέλλες, 1993.

Στη Λευκή Βίβλο περιγράφεται η ανάγκη της μετεξέλιξης της Κοινότητας, θέτει το πλαίσιο και τους προβληματισμούς από τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς, και καθορίζει τους άξονες των κοινοτικών πολιτικών την δεκαετία του 1990⁴⁷. Η Λευκή Βίβλος αφιερώνει ένα ξεχωριστό κεφάλαιο, το 7^ο, στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, το οποίο είναι ενταγμένο στο τρίτο μέρος του βιβλίου, που αναφέρεται στην απασχόληση. Σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο η κατάρτιση αποτελεί τον «καταλύτη μιας μεταβαλλόμενης κοινωνίας» και «η προσαρμογή των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης αναμένεται να λύσει τα προβλήματα της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, την κρίση της απασχόλησης και την τραγωδία του κοινωνικού αποκλεισμού»⁴⁸. Στο βιβλίο υπογραμμίζεται η σημασία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης για την επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στην Κοινότητα και συνδέει το επίπεδο της απόκτησης γνώσης με την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Θεωρείται απαραίτητη μια επανεξέταση του ρόλου της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και των σχέσεων και των δεσμών τους με τις οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες, ενώ προτείνεται η μεταρρύθμιση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Στις προτάσεις σχετικά με τις ενέργειες των κρατών-μελών και της Επιτροπής επισημαίνει α) την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης, β) τη θέσπιση μέτρων σύζευξης των συστημάτων κατάρτισης με τις αλλαγές στην εργασία και γ) την υποστήριξη της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης⁴⁹.

2.7.2 Η Πράσινη Βίβλος για την «Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση»⁵⁰.

Η Πράσινη Βίβλος για την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης είναι ένα κείμενο με το οποίο η Επιτροπή επιδιώκει να θέσει τις βάσεις για έναν προβληματισμό για τη κατεύθυνση της κοινοτικής δράσης κυρίως για την σχολική εκπαίδευση. Ιδιαίτερα ενισχυτικές των προθέσεων της Επιτροπής θεωρούνται δυο ενέργειες των θεσμικών οργάνων της. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε ψήφισμα του τον Ιούνιο του 1992 σχετικά

⁴⁶ Για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική διάσταση του νεο-ευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού, βλ. Καζαμίας Α. «Νέο-ευρωπαϊκός εκσυγχρονισμός και ελληνική εκπαίδευση: Διαλογισμοί και πολιτικές στην 'φανταστική Ευρώπη', στο Καζαμίας Α. Κασσωτάκης Μ. (επιμ.), *Ελληνική Εκπαίδευση, Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*, εκδ. Σείριος, Αθήνα, 1995, σελ. 561-570.

⁴⁷ Βλ. Λευκή Βίβλος, Α μέρος «Οι προκλήσεις και η αντιμετώπιση τους για τη μετάβαση στον 21^ο αιώνα», ο.π. σελ. 9-23.

⁴⁸ Λευκή Βίβλος, ο.π. σ. 145.

⁴⁹ Ο.π. σ. 151

⁵⁰ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την *Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση*, ΚΟΜ (93) 457 τελικό, Βρυξέλλες, 29-9-1993.

με την «πολιτική για την εκπαίδευση και την κατάρτιση με την προοπτική του 1993»⁵¹, τονίζει την ανάγκη της ένταξης της ευρωπαϊκής διάστασης στη γενική κατάρτιση και τη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, σε έκθεση της, τον Σεπτέμβριο του 1992, διαπιστώνει ότι η ευρωπαϊκή ιθαγένεια αποτελεί προστιθέμενη αξία για την πολυμορφία και τις ιδιαιτερότητες των ατόμων και καλεί την Κοινότητα να προωθήσει με περισσότερη φαντασία την ευρωπαϊκή διάσταση στο σχολικό επίπεδο⁵². Αυτές οι ενέργειες εντάσσονται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης στρατηγικής για την προώθηση της έννοιας του Ευρωπαίου πολίτη εντός των εθνικών κοινωνιών των κρατών-μελών, χωρίς την ενεργό συμμετοχή των οποίων η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης είναι ανεφάρμοστη.

Σε αυτό το πλαίσιο η Πράσινη Βίβλος ορίζει ως κεντρικό άξονα α) τη προσαρμογή της εκπαιδευτικής διαδικασίας στο νέο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο που διαμορφώνεται στη δεκαετία του 1990 και β) την προετοιμασία και την ένταξη των νέων στον διευρυμένο και ενιαίο οικονομικό και κοινωνικό χώρο της Κοινότητας, με κύρια εφόδια της γνώσης του γλωσσικού, πολιτιστικού και κοινωνικού περιβάλλοντος των κρατών της Ευρώπης.

Η Πράσινη Βίβλος θέτει ορισμένους ειδικούς στόχους της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης. Αυτοί είναι : α) η συμβολή στη συγκρότηση μιας ευρωπαϊκής ιθαγένειας, β) η παροχή ευκαιριών για την βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, γ) η προετοιμασία των νέων για μια καλύτερη κοινωνική και επαγγελματική ένταξη.

2.7.3 Η Λευκή Βίβλος για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, «Διδασκαλία και Μάθηση, Προς την Κοινωνία της Γνώσης»⁵³.

Αυτό η Λευκή Βίβλος της Επιτροπής για την εκπαίδευση είναι μέρος της Λευκής Βίβλου *Ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα και απασχόληση (1994)*, του οποίου ο σκοπός ήταν η ανάπτυξη μιας συντονισμένης στρατηγικής για την καταπολέμηση της ανεργίας. Αντανακλά την νέα προσέγγιση της Επιτροπής για τη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού λόγου της Κοινότητας, καθώς αντιπροσωπεύει την πρώτη συγκροτημένη απόπειρα της Κοινότητας να εντάξει την εκπαίδευση και την κατάρτιση στο κέντρο της στρατηγικής της για την επιδίωξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της Κοινότητας.

⁵¹ βλ. Ψήφισμα του ΕΚ «Πολιτική για την εκπαίδευση και την κατάρτιση με την προοπτική του 1993», Βρυξέλλες, Ιούνιος, 1992.

⁵² Βλ. Ψήφισμα της ΟΚΕ για την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος, 1992.

⁵³ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Λευκή Βίβλος για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, *Διδασκαλία και Μάθηση Προς την Κοινωνία της Γνώσης*, Λουξεμβούργο, 1995.

Το Βιβλίο αρχίζει με μια ανάλυση των τριών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι ευρωπαϊκές κοινωνίες στο τέλος του αιώνα δηλαδή η κοινωνία της πληροφορίας, η διεθνοποίηση της οικονομίας και η ανάπτυξη της επιστημονικής και τεχνολογικής γνώσης. Οι κύριοι στόχοι της Λευκής Βίβλου παραμένουν τα προβλήματα της οικονομικής ανταγωνιστικότητας, της κοινωνικής ένταξης, της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο η εκπαίδευση συνδέεται με τη διατήρηση του κοινωνικού προτύπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη διασφάλιση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και την αποφυγή του κοινωνικού ρήγματος⁵⁴. Η Λευκή Βίβλος ουσιαστικά επιχειρεί να καθορίσει μια στρατηγική για το ανθρώπινο δυναμικό στην πορεία του μετασχηματισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης την οποία συνδέει με την οικοδόμηση της κοινωνίας της γνώσης. Στο πρώτο μέρος της Λευκής Βίβλου, η Επιτροπή εξετάζει το ευρύ φάσμα των κοινωνικών αλλαγών (δημογραφικών, τεχνολογικών, οικονομικών) και ξεχωρίζει τρία κινητήρια φαινόμενα τα οποία συνιστούν τις προκλήσεις για την αλλαγή των σύγχρονων κοινωνιών. Αυτά είναι: «η έλευση της κοινωνίας της πληροφορίας, η διεθνοποίηση της οικονομίας και η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνοεπιστήμης»⁵⁵. Σ' αυτές τις προκλήσεις η Λευκή Βίβλος προτείνει ως απαντήσεις, πρώτον την ανάπτυξη της γενικής μόρφωσης και δεύτερον την ανάπτυξη της ικανότητας για απασχόληση και οικονομική δραστηριότητα. Αναφορικά με την βελτίωση της γενικής μόρφωσης, η Λευκή Βίβλος προτείνει την ανάπτυξη της κριτικής προσέγγισης της εκπαίδευσης. Άλλωστε η γενική μόρφωση θεωρείται ως το απαραίτητο γνωστικό υπόβαθρο στο οποίο θα στηριχτεί η επαγγελματική εκπαίδευση. Η δυνατότητα απασχόλησης συνδέεται άμεσα με την απόκτηση βασικών δεξιοτήτων, καθώς και με τη δυνατότητα πρόσβασης σε αυτήν αλλά και τη διαδικασία πιστοποίησης⁵⁶. Αναφορικά με την ανάπτυξη της ικανότητας για απασχόληση, η Λευκή Βίβλος προτείνει την ανάπτυξη ευέλικτων δεξιοτήτων, τη διεύρυνση της πρόσβασης στη συνεχιζόμενη κατάρτιση και την ανάπτυξη διαδικασιών πιστοποίησης των δεξιοτήτων τις στενότερες σχέσεις εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων.

Στο δεύτερο μέρος της Λευκής Βίβλου παρουσιάζονται οι άξονες δράσεις των εμπλεκόμενων φορέων στο πλαίσιο της οικοδόμησης της κοινωνίας της γνώσης. Προχωρά λοιπόν στο προσδιορισμό πέντε γενικών στόχων. Αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

1. Ενθάρρυνση της απόκτησης νέας γνώσης. Προτείνονται τρεις χώροι για δράση: η δημιουργία ενός συστήματος για τον προσδιορισμό, την πιστοποίηση και την αναγνώριση δεξιοτήτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η

⁵⁴ Ο.π. σελ. 53

⁵⁵ ο.π. σελ.21.

⁵⁶ Ο.π. σελ.26-43.

διευκόλυνση της κινητικότητας των φοιτητών, και η ανάπτυξη εκπαιδευτικού λογισμικού για πολυμέσα.

2. Προσέγγιση του σχολείου και της επιχείρησης. Αυτή επιτυγχάνεται με την ανάπτυξη προγραμμάτων μαθητείας, την προώθηση της εναλλασσόμενης κατάρτισης στο τεχνικό και επαγγελματικό επίπεδο, καθώς και με την εμπλοκή των εταιριών στην κατάρτιση.
3. Καταπολέμηση του αποκλεισμού. Λήψη μέτρων κατά των διακρίσεων όπως προγράμματα δεύτερης ευκαιρίας για την ενσωμάτωση ανθρώπων χωρίς γραπτά πιστοποιητικά.
4. Γνώση τριών κοινοτικών γλωσσών. Προώθηση της εκμάθησης κοινοτικών γλωσσών στο επίπεδο του δημοτικού, συστήματα αξιολόγησης και ανταλλαγής υλικού για ποιοτική διδασκαλία.
5. Ισότιμη μεταχείριση της επένδυσης του κεφαλαίου και της επένδυσης της κατάρτισης. Η επένδυση στην κατάρτιση πρέπει να θεωρείται σαν μη συγκεκριμένο κεφάλαιο. Για να επιτευχθεί αυτό είναι απαραίτητο να προσδιοριστούν διαφορετικές προσεγγίσεις στην δημοσιονομική πολιτική, και να εξεταστούν οι δαπάνες για κατάρτιση ως επένδυση σε εταιρείες και άτομα.⁵⁷

2.7.4 Η Πράσινη Βίβλος «Εκπαίδευση, κατάρτιση, έρευνα: τα εμπόδια στη διακρατική κινητικότητα»⁵⁸

Αυτό η Πράσινη Βίβλος παρουσιάζει ένα κατάλογο με τα διάφορα εμπόδια που υπάρχουν στη κινητικότητα των φοιτητών, ερευνητών, μαθητών, κ.α. και προτείνει εννέα δράσεις για την υπερπήδηση τους. Στο κείμενο αναλύονται τα νομικά και διοικητικά εμπόδια και διερευνάται η επίδραση των κοινωνικών, οικονομικών, γλωσσικών και αντικειμενικών δυσκολιών. Στο πρώτο μέρος του Βιβλίου περιγράφεται η σημασία της διακρατικής κινητικότητας στο πλαίσιο των θεσμικών διατάξεων και των κοινοτικών κειμένων και πρωτοβουλιών και επισημαίνεται η σημασία της για την άμεση σύνδεση της ελεύθερης διακίνησης των προσώπων με τη «δημιουργία της ενωμένης Ευρώπης και την ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη, χωρίς την οποία δεν μπορούμε να μιλάμε για συγκρότηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού χώρου⁵⁹». Η κινητικότητα θεωρείται η «απάντηση τόσο στις οικονομικές μεταβολές που προκαλούνται εξαιτίας

⁵⁷ Ο.π. σελ.53-77

⁵⁸ Βλ. Επιτροπή των ΕΚ, *Εκπαίδευση, κατάρτιση, έρευνα: Τα εμπόδια στη διακρατική κινητικότητα*, Πράσινη Βίβλος, COM (96)462, Βρυξέλλες, 2/10/1996.

⁵⁹ Ο.π. σελ 1.

της δημιουργίας της εσωτερικής αγοράς και της παγκοσμιοποίησης των ανταλλαγών όσο και στις κοινωνικές τους συνέπειες, ιδίως στα θέματα της απασχόλησης⁶⁰».

Τα πιο σημαντικά εμπόδια σχετικά με την κινητικότητα σύμφωνα με τη Πράσινη Βίβλο είναι: α) οι δυσχέρειες που συνδέονται με το δικαίωμα παραμονής, β) η διαφορετική μεταχείριση ανάλογα με τη χώρα, των ερευνητών που παρακολουθούν προγράμματα κατάρτισης, γ) η φορολογική πολιτική των κρατών μελών, δ) η κοινωνική προστασία των διακινούμενων, ε) η έλλειψη αναγνώρισης, πιστοποίησης και επικύρωσης των πτυχίων και των πιστοποιητικών κατάρτισης, καθώς και κοινωνικοοικονομικά, διοικητικά, πολιτιστικά, γλωσσικά και πρακτικά εμπόδια⁶¹. Στην συνέχεια η Πράσινη Βίβλος προτείνει πεδία δράσεις όπως για παράδειγμα η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου προσόντων, με στόχο την διευκόλυνση της διακρατικής κινητικότητας.

2.8 Προς μια Ευρώπη της γνώσης. Η Ατζέντα 2000⁶².

Η Επιτροπή στο *Πρόγραμμα Δράσης 2000* θέτει τις κατευθυντήριες γραμμές και τις προοπτικές για την προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την ανάπτυξη των πολιτικών της Ένωσης υπό το πρίσμα της διευρυμένης Ένωσης. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση κατέχουν ιδιαίτερη θέση στην Ατζέντα 2000, καθώς αποτελούν μια από τις τέσσερις περιοχές προς τις οποίες πρέπει να στραφούν οι εσωτερικές πολιτικές της Κοινότητας. Οι τέσσερις περιοχές είναι: α) η αειφόρος ανάπτυξη και η απασχόληση, β) η προώθηση των πολιτικών της γνώσης, γ) ο εκσυγχρονισμός των συστημάτων απασχόλησης, δ) η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Σύμφωνα με την Επιτροπή «η τεχνολογική έρευνα, η καινοτομία, η εκπαίδευση και η κατάρτιση (οι πολιτικές της γνώσης)⁶³ αποτελούν ουσιαστικές επενδύσεις και αποκτούν καθοριστική σημασία για το μέλλον της Ευρώπης»⁶⁴. Στο κείμενο φαίνεται η άμεση σύνδεση με τα Λευκά και Πράσινα Βιβλία της προηγούμενης περιόδου, καθώς η Επιτροπή επισημαίνει ως βασικούς άξονες δράσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής την έρευνα και καινοτομία, τη διακρατική κινητικότητα, την ενθάρρυνση της δια βίου κατάρτισης, την χρήση νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση.

Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους η Επιτροπή έδωσε στην δημοσιότητα δυο κείμενα αναφορικά με την εκπαίδευση. Το πρώτο περιείχε έναν απολογισμό των

⁶⁰ Ο.π. σελ 1.

⁶¹ Ο.π. σελ 10-33.

⁶² Βλ. Επιτροπή των ΕΚ. *Πρόγραμμα Δράσης 2000 (Ατζέντα 2000)*, τ. Α' και Β', COM (97), 2000 Βρυξέλλες, 15/07/1997.

⁶³ Οι «πολιτικές της γνώσης», διατυπώθηκαν πρώτη φορά στην Ατζέντα 2000.

⁶⁴ Ο.π. σελ. 13.

αποτελεσμάτων της περιόδου 1993-1997, και το δεύτερο με τίτλο *Για μια Ευρώπη της Γνώσης*⁶⁵, περιέχει τις προτάσεις της Επιτροπής σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές των μελλοντικών κοινοτικών ενεργειών κατά την περίοδο 2000-2006. Στο κείμενο γίνεται μια προσπάθεια αναμόρφωσης όλων των κοινοτικών δραστηριοτήτων στο χώρο της εκπαίδευσης και κατάρτισης μέσω ενός περιορισμένου αριθμού στόχων, πιο επικεντρωμένων δράσεων και πιο αποδοτικά οργανωμένης διαχείρισης. Το κείμενο διαρθρώνεται γύρω από την ανάπτυξη της κοινοτικής πολιτικής σε δυο θεματικές περιοχές, τις πολιτικές της γνώσης και την προώθηση της απασχόλησης. Αναφορικά με τις πολιτικές της γνώσης η Επιτροπή διαπιστώνει ότι «έχουμε εισέλθει στην κοινωνία της γνώσης», και αναγνωρίζει την σημασία των πολιτικών της γνώσης στην επίτευξη των στόχων της Κοινότητας. Όπως και στη Λευκή Βίβλο για την εκπαίδευση, η Επιτροπή επαναλαμβάνει τη θέση ότι «η ανταγωνιστικότητα, η απασχόληση και η προσωπική ολοκλήρωση των ευρωπαϊών πολιτών δεν θα εξαρτάται στο μέλλον από την παραγωγή υλικών αγαθών, και ότι ο πραγματικός πλούτος θα συνδέεται πλέον με την παραγωγή και τη διάδοση της γνώσης»⁶⁶. Επιπλέον η Επιτροπή σημειώνει ότι η καινοτομία, η έρευνα, η εκπαίδευση, και η κατάρτιση αποτελούν την κινητήρια δύναμη της Κοινότητας.

Σχετικά με τη δεύτερη θεματική περιοχή, την προώθηση της απασχόλησης, η Επιτροπή θεωρεί ότι η κοινοτική εκπαιδευτική πολιτική για να ενισχύσει και να προωθήσει την απασχόληση πρέπει να στηρίζεται σε μια στρατηγική που να δίνει :

- Προτεραιότητα στην ανάπτυξη των επαγγελματικών και κοινωνικών ικανοτήτων με σκοπό τη βελτιωμένη προσαρμογή των εργαζομένων στις εξελίξεις της αγοράς εργασίας,
- Έμφαση σε μια καλής ποιότητας γενική βασική εκπαίδευση και σε ένα φάσμα ικανοτήτων που ευνοούν την καινοτομία,
- Έμφαση στην ανάπτυξη οριζόντιων ικανοτήτων, όπως η κατανόηση των πολιτισμών και η εκμάθηση ξένων γλωσσών, που θεωρούνται απαραίτητες για την ίδρυση και την ανάπτυξη επιχειρήσεων⁶⁷.

Στο κείμενο γίνεται λόγος για τη σταδιακή δημιουργία ενός ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου, ο οποίος αποτελεί το πλαίσιο κινητοποίησης μέσα στο οποίο θα πραγματοποιηθεί ο στόχος της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης⁶⁸. Σύμφωνα με τη Επιτροπή ο ευρωπαϊκός εκπαιδευτικός χώρος διατρέχεται από τρεις θεμελιώδεις διαστάσεις που είναι η γνώση, ο πολίτης και η απασχόληση. Η δημιουργία του

⁶⁵ Βλ. Επιτροπή των ΕΚ «Για μια Ευρώπη της γνώσης», COM (97)563, Βρυξέλλες 12.11.1997.

⁶⁶ ο.π. σελ. 3.

⁶⁷ Ο.π. σελ.3-4.

⁶⁸ Οπ. σελ. 5.

ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου προϋποθέτει τη μεγαλύτερη ενοποίηση των τομέων της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, και απαιτεί τον εξορθολογισμό της εκπαιδευτικής πολιτικής μέσω της οικονομίας των επιδιωκόμενων στόχων και του περιορισμού της διασποράς των ενεργειών και των μέτρων εφαρμογής της. Τα μέτρα που προτείνονται αφορούν πραγματική κινητικότητα, εικονική κινητικότητα, ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας, προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης, ανάπτυξη της καινοτομίας κλπ. Αν και στο κείμενο δεν γίνεται άμεση αναφορά στις συνέπειες των στόχων που αναφέρθηκαν παραπάνω στον κοινοτικό προϋπολογισμό, σημειώνεται ότι η πολιτική της γνώσης θα συνδυαστεί με τη νέα διαρθρωτική πολιτική.

Συμπερασματικά στο κείμενο *Προς μια Ευρώπη της γνώσης* η Επιτροπή προτείνει τα εξής:

- Τη συμπληρωματική σχέση των πολιτικών της γνώσης με τη διαρθρωτική πολιτική της Κοινότητας,
- Τη μείωση του βαθμού αρμοδιότητας των κρατών-μελών με τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς,
- Την αύξηση της εξουσίας της Επιτροπής απέναντι στα κράτη μέλη,
- Η επιδίωξη των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής έχει άμεση επίδραση στον εκπαιδευτικό χώρο,
- Παγκοσμιοποίηση και πληροφορική διαμορφώνουν τις πολιτικές της γνώσης με σκοπό την επιδίωξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής
- Η επικράτηση του κοινοτικού λόγου στη χάραξη της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής είναι προφανής⁶⁹.

2.9 Η εκπαίδευση και η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Η στρατηγική της Λισσαβόνας.

Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση συγκροτήθηκε οργανωτικά και λειτουργικά στα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Λουξεμβούργου (1997), του Καρντίφ (1998) και της Κολονίας (1999) και απέκτησε πιο συνεκτικό περιεχόμενο στις αρχές του 2000, στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Η κοινή ευρωπαϊκή πολιτική για την απασχόληση όπως εκφράστηκε στα κείμενα των ευρωπαϊκών Συμβουλίων του Λουξεμβούργου, του Καρντίφ και της Κολονίας, ήταν μια πολιτική που επιδίωξε την αύξηση της δυνατότητας προσαρμογής των Ευρωπαίων εργαζομένων στις απαιτήσεις της οικονομίας της γνώσης, με βασικό μέσο τη δια βίου εκπαίδευση. Η έννοια της δια

⁶⁹ Πασιάς ο.π. σελ. 462.

βίου εκπαίδευσης θεωρήθηκε βασικός παράγοντας, καθώς συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη των γνώσεων και ικανοτήτων που απαιτούνται για να αντεπεξεχθεί ο νέος εργαζόμενος στις απαιτήσεις της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας διακηρύχτηκε ο νέος στρατηγικός στόχος για την Ευρωπαϊκή Ένωση την δεκαετία του 2000, «να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή»⁷⁰. Στο Συμβούλιο προσδιορίστηκε ο βασικός σκοπός για τον τομέα της εκπαίδευσης για τα επόμενα δέκα χρόνια ως η βελτίωση και η προσαρμογή της εκπαίδευσης στις απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης, τη βελτίωση του επιπέδου και της ποιότητας της απασχόλησης, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και τη δυνατότητα σε όλους τους Ευρωπαίους πολίτες να συμμετάσχουν στη νέα κοινωνία της γνώσης.

Το γενικό πλαίσιο εκπαιδευτικών στόχων το οποίο καταρτίστηκε κινείται στους ακόλουθους άξονες:

1. Αύξηση των επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό,
2. Μείωση της εκπαιδευτικής διαρροής στην υποχρεωτική εκπαίδευση,
3. Αξιοποίηση του διαδικτύου στην ανάπτυξη των εκπαιδευτικών δικτύων,
4. Ενίσχυση των νέων δεξιοτήτων και της δια βίου μάθησης,
5. Βελτίωση της κινητικότητας των εκπαιδευτικών,
6. Αξιολόγηση των γνώσεων με την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών βιογραφικών.

Η διαδικασία υλοποίησης του στρατηγικού στόχου της Λισσαβόνας, αφορούσε τη συνεργασία της Επιτροπής με τα κράτη-μέλη με βάση την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού, η οποία περιλαμβάνει τις ακόλουθες δράσεις:α) καθορισμό κατευθυντήριων γραμμών για την Ένωση συνδυασμένων με συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα, για την επίτευξη των στόχων, β) καθορισμό κατά περίπτωση ποσοτικών και ποιοτικών δεικτών αναφοράς, γ) μεταφορά των ευρωπαϊκών κατευθυντήριων γραμμών στις εθνικές και περιφερειακές πολιτικές με τον καθορισμό ειδικών στόχων και τη θέσπιση μέτρων αναφορικά με τις εθνικές και περιφερειακές ιδιομορφίες, δ) περιοδική παρακολούθηση, αξιολόγηση και επανεξέταση από ομότιμους υπό μορφή αλληλοδιδασκτικών διαδικασιών.⁷¹

Η διαδικασία της Λισσαβόνας προσδιόρισε το χρόνο και η Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού προμήθευσε το εργαλείο υλοποίησης των στόχων, καθώς η εκπαίδευση και η κατάρτιση μετατράπηκαν σε κεντρικά σημεία των πολιτικών της ΕΕ, συνδέθηκαν

⁷⁰ Βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας, Λισσαβόνα 23-24.03.2000, Βρυξέλλες παρ.1.

⁷¹ ο.π.παρ.37

άμεσα με την κοινωνική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης και απέκτησαν ειδικό βάρος στην αντιμετώπιση προβλημάτων, όπως απασχόληση φτώχεια, ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός. Επιπρόσθετα η Λισσαβόνα προσέδωσε ιδιαίτερο περιεχόμενο, σε συμβολικό και πραγματικό επίπεδο, τόσο στη διαμόρφωση του λόγου όσο και στις πολιτικές της ΕΕ. Σε συμβολικό επίπεδο, η μεταφορά της εκπαίδευσης στο επίκεντρο της διαδικασίας της Λισσαβόνας, η αναβάθμιση του Συμβουλίου Παιδείας και η υιοθέτηση της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού, δίπλα στην παραδοσιακή κοινοτική μέθοδο, αναβαθμίζει τη θέση της εκπαίδευσης στο κοινοτικό οικοδόμημα. Σε πραγματικό επίπεδο, οι επιπτώσεις της στρατηγικής της Λισσαβόνας διακρίνονται στην συμφωνία, κρατών –μελών και Επιτροπής για την από κοινού δράση, και στην θέσπιση της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού, η οποία αποτελεί μια πρώτη άμεση παρέμβαση στο πεδίο των εθνικών πολιτικών, με σκοπό τον έλεγχο του σχεδιασμού των εθνικών πολιτικών και εν τέλει την σύγκλιση των εκπαιδευτικών συστημάτων και την δημιουργία του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου.

Η ανάπτυξη κοινών εργαλείων για την πιστοποίηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων για την αναγνώριση τίτλων σπουδών αλλά και για τη μεταφορά «μονάδων κατάρτισης», απηχεί την πρόθεση αποτελεσματικής απόκρισης στην ανάγκη διαμόρφωσης ενός υπερεθνικού πλαισίου διαφάνειας ως προς το τι είναι ικανός ένας εργαζόμενος να κάνει, οπουδήποτε στην Ευρώπη και αυτό να πιστοποιηθεί αξιόπιστα και αποτελεσματικά. Η ανάπτυξη δεξιοτήτων, η ενδυνάμωση της ευελιξίας και της προσαρμοστικότητας, η απόκτηση αλλά και η δυνατότητα διαρκούς πιστοποίησης των επαγγελματικών ικανοτήτων, αποτελούν τα κύρια σημεία που επιδιώκει να επιτύχει η διαδικασία της Λισσαβόνας, στο πλαίσιο της ενδυνάμωσης της απασχολησιμότητας στην Ευρώπη.

2.10 Ο θεσμικός λόγος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου.

Ο επίσημος θεσμικός λόγος της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμορφώνει δυο επίπεδα, το ένα είναι το πραγματικό και το δεύτερο το συμβολικό. Στο πραγματικό επίπεδο ο λόγος ο οποίος παράγεται αφορά τον πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό της ΕΕ, και συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση των οικονομικών σχέσεων, την εδραίωση της κοινωνίας της πληροφορίας, την ραγδαία εξέλιξη της επιστήμης και την αντιμετώπιση κοινωνικών, πολιτισμικών και δημογραφικών προβλημάτων στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Στο συμβολικό επίπεδο ο παραγόμενος λόγος, συνδέεται με τη διαμόρφωση της ταυτότητας, της συνείδησης και

της ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη. Οι σύγχρονες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αναπτύσσονται μέσα από αλληλεπιδράσεις σε θεσμικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, καθώς και οι δράσεις με τις οποίες υλοποιούνται οι πολιτικές αυτές κινούνται προς την κατεύθυνση της δημιουργίας της Ευρώπης της Γνώσης.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 η συμβολή του ανθρώπινου παράγοντα στην οικονομική ανάπτυξη απέκτησε κεντρική σημασία. Την περίοδο αυτή αναγνωρίστηκε η στενή σχέση ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη και τις ανάγκες σε επιστημονικό και τεχνικά καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό. Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990, σε διάφορα κείμενα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (όπως Λευκές και Πράσινες Βίβλοι) και διεθνών οργανισμών όπως του ΟΟΣΑ και της UNESCO, υποστηρίζεται ότι το ευρωπαϊκό και διεθνές πλαίσιο στη μετάβαση προς τον 21^ο αιώνα καθορίζεται με βάση την επίδραση των ακόλουθων παραγόντων:

- Την παγκοσμιοποίηση των οικονομικών σχέσεων,
- Την έλευση της κοινωνίας της πληροφορίας,
- Την ραγδαία ανάπτυξη της τεχνοεπιστήμης.⁷²

Οι παράγοντες αυτοί θεωρείται ότι ασκούν σημαντική επίδραση στους τομείς της οικονομίας, της πολιτικής, της κοινωνίας και του πολιτισμού, και κρίνεται απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη οι επιπτώσεις και τα αποτελέσματα τους στη διαμόρφωση των πολιτικών στο κοινοτικό και το εθνικό επίπεδο. Ειδικότερα στο χώρο της οικονομίας, η ραγδαία ανάπτυξη της πληροφορικής τεχνολογίας και της τεχνοεπιστήμης, θεωρείται ότι ασκούν σημαντικές επιδράσεις σε τομείς όπως η απελευθέρωση των αγορών, οι αλλαγές στο χρόνο και τον καταμερισμό της εργασίας, οι αλλαγές στο περιεχόμενο και τις μορφές της επαγγελματικής κατάρτισης. Οι σύγχρονες μετα-βιομηχανικές οικονομίες θεωρούνται ως οικονομίες της γνώσης, και στηρίζονται «στην αξιοποίηση του γνωστικού κεφαλαίου με άξονες την παραγωγή της γνώσης, την επεξεργασία των πληροφοριών και τη διαχείριση των πόρων»⁷³. Έννοιες όπως *ευελιξία, καινοτομία, ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα, διαχείριση ολικής ποιότητας, αποτελεσματικότητα*, θεωρούνται ως τα βασικά μέσα ανάγνωσης του σύγχρονου εργαλειακού λόγου των οικονομιών της γνώσης και της ερμηνείας των επιπτώσεων στα διάφορα επίπεδα της κοινωνικής ζωής⁷⁴.

Ο κοινοτικός λόγος αναφορικά με το στόχο της *Ευρώπης της Γνώσης*, διαμορφώθηκε μέσα από μια σειρά κειμένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα οποία

⁷² βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995, σελ 22.

⁷³ Μούτσιος Σ. *Αναδιοργάνωση του καπιταλισμού και εκπαιδευτική πολιτική στο διεθνή χώρο και την Ελλάδα*, Πανεπιστήμιο 4, Αθήνα 2001, σελ.60.

⁷⁴ Πασιάς Γ.-Φλουρής Γ. *Η «Ευρώπη της Γνώσης» ως διακύβευμα και ως αναπαράσταση των σχέσεων εξουσίας-γνώσης στο ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό συγκείμενο*, στο Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική μεταξύ κράτους και αγοράς επιμ. Γράβαρης Δ.- Παπαδάκης Ν, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2005 σελ377.

παρουσιάστηκαν παραπάνω. Το πιο σημαντικό κείμενο πάνω στο οποίο στηρίχτηκαν τα επόμενα κείμενα της Ε.Κ. είναι η Λευκή Βίβλος για την Οικονομία (1993). Το κείμενο περιγράφει την ανάγκη μετεξέλιξης της Κοινότητας στο πλαίσιο των διεθνών αλλαγών, θέτει το πλαίσιο και τους προβληματισμούς από τη δημιουργία της κοινής αγοράς και παράλληλα καθορίζει τους άξονες των πολιτικών για τη δεκαετία του 1990. Η Λευκή Βίβλος υπογραμμίζει τη σημασία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης για την επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και απόκτησης γνώσης με την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Πασιάς- Φλουρής, 2005, σελ 379). Η Λευκή Βίβλος για την Εκπαίδευση (1995), θεωρείται μια νέα αφετηρία για τη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού ρόλου της κοινότητας καθώς αντιπροσωπεύει την πρώτη απόπειρα να ενταχθεί η εκπαίδευση και η κατάρτιση στο κέντρο της στρατηγικής για την επιδίωξη της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής της Κοινότητας. Αντικείμενο της Λευκής Βίβλου είναι η συγκρότηση ενός λόγου για τη διαχείριση της κρίσης που εμφανίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Η κρίση συνδέεται σε ένα πρώτο γενικό επίπεδο, με τις αλλαγές που πρόκειται να επέλθουν στον ευρωπαϊκό οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό χώρο, και σε ένα δεύτερο ειδικότερο επίπεδο με το ρόλο της εκπαίδευσης στην οργάνωση και λειτουργία των μετα-βιομηχανικών κοινωνιών. Σύμφωνα με τη Λευκή Βίβλο η μαθησιακή σχέση και τα αποτελέσματα της αναμένεται να καταστούν σταδιακά, καθοριστικοί παράγοντες στην κοινωνική δομή. Οι κύριοι στόχοι της Λευκής Βίβλου παραμένουν τα προβλήματα της οικονομικής ανταγωνιστικότητας, της κοινωνικής ένταξης, της ανεργίας, του κοινωνικού αποκλεισμού. Έτσι η εκπαίδευση συνδέεται με «τη διατήρηση του κοινωνικού προτύπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη διασφάλιση της ευρωπαϊκής ταυτότητας και την αποφυγή του κοινωνικού ρήγματος». Η Επιτροπή με την Λευκή Βίβλο επιχειρεί να καθορίσει μια στρατηγική για το ανθρώπινο δυναμικό στην πορεία μετασχηματισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης την οποία συνδέει με την οικοδόμηση της κοινωνίας της γνώσης. Οι προτάσεις της Επιτροπής απέναντι στις προκλήσεις του σύγχρονου περιβάλλοντος, είναι η ανάπτυξη της γενικής μόρφωσης, και η ανάπτυξη της ικανότητας για απασχόληση και οικονομική δραστηριότητα (Λευκή Βίβλος, σελ 21). Αναφορικά με την μετεξέλιξη των συστημάτων εκπαίδευσης, η Λευκή Βίβλος θεωρεί δεδομένη την επικυριαρχία του οικονομικού παράγοντα. Η γνώση και οι γνωστικές δεξιότητες θα είναι μείζονος σημασίας, κυρίως η γνώση και οι δεξιότητες τεχνολογικών επιστημών και μαθηματικών, εφόσον σχετίζονται με τους σκοπούς της οικονομικής προόδου. Η Λευκή Βίβλος υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση στην κοινωνία της γνώσης δεν θα πρέπει να έχουν αυστηρά εργαλειακό χαρακτήρα αλλά πολλαπλή σκοπιμότητα:

- Να εστιάζουν σε μια διευρυμένης βάσης γνώση, αποδίδοντας έμφαση περισσότερο στην ευρύτητα και την ευελιξία παρά στην εξειδίκευση.

- Να δημιουργούν γέφυρες μεταξύ του σχολείου και του επαγγελματικού τομέα.
- Να καταπολεμούν τον κοινωνικό αποκλεισμό.
- Να οδηγούν σε επάρκεια δυο τουλάχιστον ξένων γλωσσών.
- Να διαχειρίζονται τις κύριες επενδύσεις και τις επενδύσεις στην εκπαίδευση σε ίση βάση.

Τέλος η Λευκή Βίβλος κάνει λόγο για τη σπουδαιότητα της ατομικής προόδου, τη διαβίβαση της πολιτισμικής κληρονομιάς, την ανάπτυξη των ανθρωπιστικών αξιών και της ιδιότητας του πολίτη. Παρά τα όσα αναφέρονται στην Λευκή Βίβλο οι ουσιαστικές προτάσεις της Επιτροπής αφορούν μόνο την πρόσκτηση βασικών τύπων γνώσης και την ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων οι οποίες θα είναι καθοριστικές για την επίτευξη της απασχολησιμότητας των εργαζομένων και για την οικονομική ανάπτυξη. Για την ανάγκη της προσωπικής προόδου και της κοινωνικής μόρφωσης, η Επιτροπή δεν έχει καμία συγκεκριμένη πρόταση. Η γνώση και οι επιστήμες προσεγγίζονται με βάση την εργαλειακή τους αξία στη βελτίωση της θέσης της Ευρώπης εντός της Παγκόσμιας κοινωνίας. Η πρόσβαση στην δια βίου κατάρτιση, είναι το ζήτημα κλειδί για το αν η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα έχουν μια πραγματική επίδραση στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, ενώ ο μετασχηματισμός των προσόντων θα είναι ένα κεντρικό θέμα. (Καζαμιάς 2005 σελ 96-97, Γρόλλιος 1999 σελ 43-51). Λέξεις κλειδιά για την απασχόληση στην κοινωνία της γνώσης, είναι η ελαστικότητα, ευελιξία, ποιότητα, πιστοποίηση και αξιολόγηση. Ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο της Λευκής Βίβλου είναι η βαθμιαία αποσύνδεση της εκπαίδευσης από τον δημόσιο χαρακτήρα της και η θέσπιση κριτηρίων ποιότητας, παραγωγικότητας και αποτελεσματικότητας από τα οποία εξαρτάται η χρηματοδότηση της κατάρτισης και της εκπαίδευσης.

Στο κείμενο *Προς μια Ευρώπη της Γνώσης*, η Επιτροπή επαναλαμβάνει τη γνωστή θέση που είχε διατυπωθεί και στη Λευκή Βίβλο, ότι «η ανταγωνιστικότητα, η απασχόληση και η προσωπική ολοκλήρωση των ευρωπαίων δεν θα εξαρτώνται στο μέλλον από την παραγωγή υλικών αγαθών και ότι ο πραγματικός πλούτος θα συνδέεται με την παραγωγή και τη διάδοση της γνώσης». (Επιτροπή 1997). Το κείμενο εμπνέεται από ένα βασικό προσανατολισμό: τη σταδιακή δημιουργία ενός ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου ανοικτού και δυναμικού μέσα στον οποίο θα πραγματοποιηθεί ο στόχος της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης». Ο ευρωπαϊκός εκπαιδευτικός χώρος διατρέχεται από τρεις θεμελιώδεις διαστάσεις, την γνώση, τον πολίτη και την απασχόληση. Ειδικότερα για καθεμία από τις τρεις διαστάσεις αναφέρονται τα εξής: η γνώση πρέπει να εξελίσσεται και να ανανεώνεται συνεχώς, η ιδιότητα του πολίτη να

ενισχύεται μέσω της ευρωπαϊκής διάστασης, η ανάπτυξη της απασχολησιμότητας πρέπει να γίνει μέσω της απόκτησης ικανοτήτων και την ενθάρρυνση της δημιουργικότητας, της προσαρμοστικότητας και της ευελιξίας.

Ο μετασχηματισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθορίζεται από τρεις έννοιες, την αγοραιοποίηση, την ρύθμιση και την τεχνοκρατία. (Πασιάς-Φλουρής 2005 σελ. 385-388). Η αγοραιοποίηση στηρίζεται στις ιδρυτικές συνθήκες της Κοινότητας που έθεσαν ως κύριο στόχο την δημιουργία της εσωτερικής αγοράς της Κοινότητας. Η έννοια της αγοράς όμως είναι πολύσημη, και έχει διαφορετικές σημασίες. Υφίσταται ως σκοπός (ιδρυτικές Συνθήκες της Κοινότητας), ως θεσμικός λόγος (τέσσερις ελευθερίες διακίνησης: αγαθών υπηρεσιών, κεφαλαίων και ανθρώπων), ως χώρος (κοινή ευρωπαϊκή αγορά των κρατών –μελών), ως εξωτερικός παράγοντας επίδρασης (παγκοσμιοποίηση των οικονομικών σχέσεων), ως διαμεσολάβηση (μέσω της αγοράς που είναι χαμηλή πολιτική θα επιτευχθεί η ενοποίηση σε πολιτικό επίπεδο μέσω της διαδικασίας spill-over), και ως ιδεολόγημα (νεοφιλελευθερισμός).

Η ρύθμιση αποτελεί μια «δυναμική διαδικασία προσαρμογής της παραγωγής και της κοινωνικής ζήτησης, ένα σύνολο οικονομικών προσαρμογών που συνδέονται με ένα σχηματισμό κοινωνικών σχέσεων, θεσμικών μορφών και δομών»⁷⁵. Η πολιτική της ρύθμισης έχει διπλό χαρακτήρα: διανεμητικό και κανονιστικό. Ο αναδιανεμητικός χαρακτήρας της κοινοτικής πολιτικής λειτουργεί απλώς συμπληρωματικά, για να υποστηρίξει μέτρα της κοινοτικής πολιτικής σε συγκεκριμένους τομείς της κοινοτικής αρμοδιότητας. Οι πολιτικές της ρύθμισης στοχεύουν στην οικονομική αποτελεσματικότητα και όχι στον αναδιανεμητικό και κοινωνικό χαρακτήρα των κοινοτικών πολιτικών. Αντίθετα στο επίπεδο του κανονιστικού χαρακτήρα, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η βασική σχέση που συνδέει τα κράτη μέλη με τον υπερεθνικό θεσμό στηρίζεται στη σταδιακή μεταφορά αρμοδιοτήτων από το εθνικό στο κοινοτικό επίπεδο μέσα από την θέσπιση ειδικών κανόνων και διατάξεων.

Η τεχνοκρατία ως δομή, ως χώρος και ως σύστημα αναφέρονται σε αυτούς που εισηγούνται και που παίρνουν τις αποφάσεις. Στο κοινοτικό επίπεδο αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις είναι οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων, οι κοινοτικοί αξιωματούχοι και γραφειοκράτες. Η τεχνο-γραφειοκρατική αντίληψη εκφράζεται και διαπερνά όλη τη θεσμική δομή της Κοινότητας καθώς και το επίπεδο της λήψης αποφάσεων. Ιδιαίτερης σημασίας θεωρείται η πλαισίωση της Επιτροπής από τους «κατόχους της γνώσης» (ειδικούς επιστήμονες και εμπειρογνώμονες) στο επίπεδο της παραγωγής των ρυθμίσεων ώστε να εξασφαλίζεται η νομιμοποίηση, η ορθολογικότητα και η αποτελεσματικότητα των αποφάσεων. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων συχνά

⁷⁵Giandomenico Majone, *The regulatory state and its legitimacy problems*, West European Politics, Volume 22, Issue 1 January 1999 , pages 1 - 24

λειτουργεί σαν ένα φόρουμ συναλλαγών μεταξύ ομάδων συμφερόντων που λειτουργούν στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Ουσιαστικά η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί στη βάση μιας τεχνοκρατικής νομιμοποίησης και όχι μιας δημοκρατικής νομιμοποίησης.

Στο χώρο της εκπαίδευσης η Επιτροπή συνεργάζεται μόνιμα με συνδικαλιστικές οργανώσεις εκπαιδευτικών και με διάφορες εκπαιδευτικές οργανώσεις και ενώσεις⁷⁶. Οι ενώσεις αυτές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο επίπεδο της διαμόρφωσης του εκπαιδευτικού λόγου και της χάραξης των πολιτικών εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Κοινότητα. Η Επιτροπή ενισχύει οικονομικά τις δραστηριότητες των παραπάνω οργανώσεων στο βαθμό που στηρίζουν τους στόχους των κοινοτικών πολιτικών και προωθούν την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση.

Ο ρόλος της επιστημονικής κοινότητας στο χώρο της εκπαίδευσης απέκτησε ιδιαίτερη σημασία κυρίως μετά τη νομιμοποίηση των εκπαιδευτικών πολιτικών με την Συνθήκη του Μάαστριχτ και κατά την περίοδο 1995-1999. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του ρόλου της επιστημονικής κοινότητας, στη διαμόρφωση και νομιμοποίηση της κοινοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής, αποτελεί η συγκρότηση της ΟΜΕΚ (Ομάδα Μελέτης για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση) τον Ιούλιο του 1995. Το αντικείμενο της εργασίας της ΟΜΕΚ λειτούργησε σε δυο επίπεδα: το πρώτο αφορούσε τη συμβολή στη σύνταξη της Λευκής Βίβλου για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, και την οργάνωση των δραστηριοτήτων για το 1996 ως το έτος της δια βίου εκπαίδευσης. Το δεύτερο περιλαμβάνεται στην έκθεση της ΟΜΕΚ *Ολοκληρώνοντας την Ευρώπη διαμέσου της εκπαίδευσης και της κατάρτισης* (1997) και αφορούσε τη διατύπωση των ιδεών και απόψεων των μελών της ΟΜΕΚ σχετικά με την ανάλυση των τάσεων και των κατευθύνσεων της κοινοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο η Επιτροπή δημιούργησε ένα ιδεώδες σχήμα για την επιστημονική νομιμοποίηση επίμαχων εκπαιδευτικών ζητημάτων, το οποίο καθοριζόταν από τον ανεπίσημο και μη δεσμευτικό χαρακτήρα των μελών, αφού οι προτάσεις της ΟΜΕΚ δεν εξυπηρετούσαν εθνικές πολιτικές και παράλληλα μειώνονταν οι κίνδυνοι που ανέκυπταν από τους περιορισμούς που έθετε η Συνθήκη Ε.Κ., σχετικά με την επικουρικότητα και τις εθνικές αρμοδιότητες στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. (Πασιάς –Φλουρής, 2005 σελ 391-392)

Συμπερασματικά στον εκπαιδευτικό χώρο παρατηρείται η επικράτηση μιας πραγματιστικής και εργαλειακής αντίληψης για το ρόλο της εκπαίδευσης στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η «Ευρώπη της Γνώσης» δίνει έμφαση κυρίως στις σχέσεις της εκπαίδευσης με το χώρο της οικονομίας και στις πολιτικές κατάρτισης που

⁷⁶ Για παράδειγμα σημαντικός φορέας συνεργασίας για την Επιτροπή είναι η Επιτροπή για την Τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

συνδέονται με την ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας και την ενίσχυση της απασχόλησης. Το Μάρτιο του 2000 στη Λισσαβόνα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έθεσε ως στόχο «η Ευρώπη να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο ικανή για βιώσιμη ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη οικονομική συνοχή» και επισήμανε την ανάγκη να αναπτυχθεί «ένας ευρύτερος προβληματισμός σχετικά με τους συγκεκριμένους μελλοντικούς στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων επικεντρωμένο σε κοινά μελήματα και προτεραιότητες»⁷⁷. Η προοπτική της διαμόρφωσης του Ευρωπαϊκού Εκπαιδευτικού Χώρου, η σύγκλιση και ο εκσυγχρονισμός των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων καθορίζεται από πολιτικές της «ρύθμισης» και της «διαχείρισης» και με τους όρους της οικονομικής αποτελεσματικότητας, στις οποίες πρωτεύοντα ρόλο και λόγο έχει η νέα τάξη των τεχνοκρατών-γραφειοκρατών στο χώρο της εκπαίδευσης σε κοινοτικό και εθνικό επίπεδο.

Επιπλέον πρέπει να επισημανθεί η ελλειμματική σχέση ανάμεσα στο πραγματικό περιεχόμενο της Ενωμένης Ευρώπης και το συμβολικό περιεχόμενο της ευρωπαϊκής ιδέας. Τα ζητήματα τα οποία σχετίζονται με την διαμόρφωση της ευρωπαϊκής συνείδησης, τη συγκρότηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας, την προώθηση της ευρωπαϊκής παιδείας, δηλαδή ότι αφορά την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης, αντιμετωπίζονται ως ζητήματα δευτερεύουσας σημασίας, σε επίπεδο παραγόμενης πολιτικής.

Παρ' όλα αυτά ο στόχος της ολοκλήρωσης της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς και το όραμα της ενωμένης Ευρώπης, τοποθετούν την εκπαίδευση σε ένα νέο πλαίσιο. Παρότι δεν υπάρχει δεσμευτική κοινοτική εκπαιδευτική πολιτική, η εκπαίδευση θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους μηχανισμούς μέσω των οποίων θα επιδιωχθεί η οικονομική, πολιτική και πολιτιστική εναρμόνιση των κρατών-μελών, και η δημιουργία πολιτών με ευρωπαϊκή συνείδηση. Η προοπτική για την εκπαίδευση προσδιορίζεται από τρεις άξονες. Πρώτον από την οικονομίστικη αναπτυξιακή αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης, η οποία οδηγεί σε εκπαιδευτικές επιλογές όπως η ανάπτυξη της τεχνικής εκπαίδευσης- επαγγελματικής κατάρτισης, η σύνδεση του σχολείου με την αγορά εργασίας, η μερική ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης, η ενεργός συμμετοχή των επιχειρήσεων στην εκπαιδευτική διαδικασία, η έμφαση στην τεχνολογία κλπ. Δεύτερον από την προαγωγή της κοινωνικής δικαιοσύνης, που στο χώρο της εκπαίδευσης σημαίνει διασφάλιση των προϋποθέσεων που απαιτούνται για την παροχή ισότητας ευκαιριών σε όλα τα άτομα και για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, καθώς και δικαιότερη κατανομή των αγαθών της παιδείας. Οι προϋποθέσεις αυτές θα

⁷⁷ Βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας ο.π. σελ 2.

διαμορφωθούν τόσο με την κατάλληλη διάρθρωση της δομής του εκπαιδευτικού συστήματος, όσο και με την υιοθέτηση άλλων εκπαιδευτικών πολιτικών που θα επιδιώκουν την αύξηση της συμμετοχής στην εκπαίδευση των μη κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά προνομιούχων ατόμων, και στη μείωση των διακρίσεων. Στο πλαίσιο της κοινοτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η εξίσωση των κοινωνικών και εκπαιδευτικών ευκαιριών προς όφελος των μειονεκτούντων κοινωνικών ομάδων. Τρίτον η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική προσδιορίζεται από την παιδαγωγική αποτελεσματικότητα του σχολείου και τον παιδαγωγικό εκσυγχρονισμό. Οι όροι αυτοί περιγράφουν την αναθεώρηση, την ανανέωση και την αναπροσαρμογή των εσωτερικών διαδικασιών της εκπαίδευσης, τον παιδαγωγικό τομέα ενός εκπαιδευτικού συστήματος. (Α Καζαμιάς 1996, σελ 41-44)

Βιβλιογραφία

- Artcher, M., 1984, *Social origins of educational systems*, Sage London.
- Blackledge David, Hunt Barry, 1995, *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*, Έκφραση, Αθήνα.
- Bourdieu P., 2000 «Το πνεύμα του Κράτους» στο *Πρακτικοί λόγοι για τη θεωρία της Δράσης*, Πλέθρον, Αθήνα, 2000
- Γρόλλιος Γ. Δ. 1999, *Ιδεολογία, παιδαγωγική και εκπαιδευτική πολιτική, λόγος και πράξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων για την εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1993, Λευκή Βίβλος, *Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση, Οι προκλήσεις και η αντιμετώπιση τους για την μετάβαση στον 21^ο αιώνα*, Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1993, Πράσινη Βίβλος για την *Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση*, ΚΟΜ (93) 457 τελικό.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995, Λευκή Βίβλος για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, *Διδασκαλία και Μάθηση Προς την Κοινωνία της Γνώσης*, Λουξεμβούργο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996, *Εκπαίδευση ,κατάρτιση, έρευνα: Τα εμπόδια στη διακρατική κινητικότητα*, Πράσινη Βίβλος, COM (96)462, Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997, *Πρόγραμμα Δράσης 2000 (Ατζέντα 2000)*, τ. Α΄ και Β΄, COM (97), 2000 Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997, «Για μια Ευρώπη της γνώσης», COM (97)563, Βρυξέλλες.

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας, Λισσαβόνα 23-24.03.2000, Βρυξέλλες.
- Ζαμπέτα Ε., 1994, Η Εκπαιδευτική Πολιτική στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση 1974-1989, Θεμέλιο Αθήνα.
- Friedman M. 1982, *The Pole of Government in Education, in Capitalism and Freedom*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Giddens A. 1998, *The Third Way, The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Oxford.
- Habermas J., 1979, «Conservatism and Capitalist Crisis», in New Left Review, no 115, may-june 1979, p.74.
- Hunter I., 1996, *Assembling the school*, in A. Bary- T. Osborne- N. Rose (eds.), «Foucault and Political Reason», The University of Chicago Press, Chicago
- Καζαμίας Α. 1995, «Νέο-ευρωπαϊκός εκσυγχρονισμός και ελληνική εκπαίδευση: Διαλογισμοί και πολιτικές στην 'φαντασιακή Ευρώπη'», στο Καζαμίας Α. Κασσωτάκης Μ. (επιμέλεια), *Ελληνική Εκπαίδευση, Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*,. Σείριος, Αθήνα.
- Καζαμίας Α., 2005, «Παγκοσμιοποίηση και εκπαιδευτικές κουλτούρες στην Ύστερη Νεωτερικότητα: το σύνδρομο του Αγαμέμνονα», στο Γράβαρης Δ. Παπαδάκης Ν. (επιμέλεια), *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική, μεταξύ κράτους και αγοράς*, Σαββάλας, Αθήνα.
- Κοτζιάς Ν. 2002, Πρόλογος στο Chomsky N. *Εκπαίδευση χωρίς ελευθερία και κρίση*, Καστανιώτης Αθήνα.
- Lenhart Volker, 1992 «Η κρίση στα σχολεία του τρίτου κόσμου», στο Πυργιωτάκης Ι.- Κανακός Ι. (επιμέλεια), *Παγκόσμια Κρίση στην Εκπαίδευση*, Γρηγόρης, Αθήνα.
- Μαραβέγιας Ν. 1989, «Η Ευρωπαϊκή εσωτερική αγορά και η δυναμική των περιφερειακών ανισοτήτων», στο Καζάκος Π. (επιμέλεια), *Η εξέλιξη της εσωτερικής αγοράς στην Ευρώπη και η Ελλάδα*, Ιονική Τράπεζα, Αθήνα.
- Μούτσιος Σ. 2001, Αναδιοργάνωση του καπιταλισμού και εκπαιδευτική πολιτική στο διεθνή χώρο και την Ελλάδα, περιοδικό Πανεπιστήμιο τεύχος 4, Αθήνα.
- McGrew A, 1992, «A global society» S. Hall, στο D. Held A. McGrew (επιμέλεια), *Modernity and its futures*, Polity Press, Cambridge.
- Majone Giandomenico, 1999, *The regulatory state and its legitimacy problems, West European Policy*, Volume 22, Issue 1, January 1999 , pages 1 – 24
- OECD, 1997, *Sustainable Flexibility. A prospective Study on Work, Family and Society in the Information Age*, Paris.

- Παπαδάκης Ν., 2003, *Εκπαιδευτική πολιτική, η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Πασιάς Γ.- Φλουρής Γ. 2005, «Η Ευρώπη ως διακύβευμα και ως αναπαράσταση των σχέσεων εξουσίας-γνώσης στο ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό συγκείμενο», στο Γράβαρης Δ. Παπαδάκης Ν. (επιμέλεια), *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική, μεταξύ κράτους και αγοράς*, Σαββάλας, Αθήνα.
- Πασιάς Γ. 2006, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, θεσμικός λόγος και εκπαιδευτική πολιτική (1950-1999)*, τόμος Α', Gutenberg, Αθήνα.
- Πυργιωτάκης Ι., 1995, «Κράτος Πρόνοιας και Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική», στο Καζαμιάς Α.- Κασσωτάκης Μ. (επιμέλεια), *Ελληνική Εκπαίδευση*, Σείριος Αθήνα.
- Σιάκαρης Κ., 2006, Από την ΕΟΚ στην ΕΕ, Η αδύνατη εκπαιδευτική πολιτική, Gutenberg, Αθήνα.
- Συμβούλιο των ΕΚ, απόφαση 63/266/ΕΟΚ της 2-4-1963 περί θεσπίσεως των γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης, στο *Συμβούλιο των ΕΚ Κείμενα για την Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική (1971-1987)*, 3^η έκδοση, Ιούνιος 1987, Λουξεμβούργο.
- Συμβούλιο των ΕΚ., Περιληπτική Έκθεση, από τον πρόεδρο των γνωμών που εκφράστηκαν κατά τη σύνοδο του Συμβουλίου και των Υπουργών Παιδείας που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1981, στο *Συμβούλιο των ΕΚ, Κείμενα για την ΕΕΠ 1987, (1971-1987)*, 3^η έκδοση, Ιούνιος 1987, Λουξεμβούργο.
- Ψήφισμα του ΕΚ «Πολιτική για την εκπαίδευση και την κατάρτιση με την προοπτική του 1993», Βρυξέλλες, Ιούνιος, 1992.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική είναι προϊόν μιας μακράς σειράς μέτρων και πρωτοβουλιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η σημερινή ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική αποτελεί την συνέχεια και την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής πολιτικής που διαμορφώθηκε σταδιακά και αποσπασματικά από το 1976 μέχρι το 1994, χρονικό διάστημα που ορίζει την πρώτη περίοδο της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής. Αφετηρία της περιόδου εκείνης είναι το ψήφισμα της 9^{ης} Φεβρουαρίου 1976, με το οποίο οι υπουργοί παιδείας της ΕΟΚ των έξι, εγκρίνουν το πρώτο πρόγραμμα δράσης της Κοινότητας στον τομέα της εκπαίδευσης. Βασικό χαρακτηριστικό της πρώτης αυτής περιόδου είναι ότι οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στηρίζονται σε αποφάσεις που έχουν πολιτικό χαρακτήρα.

Με την θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχτ μπαίνουμε στην δεύτερη περίοδο της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία έχει τρία χαρακτηριστικά. Πρώτον η εκπαιδευτική πολιτική της Κοινότητας απορρέει πλέον ευθέως από τις διατάξεις της Συνθήκης. Οι διατάξεις αυτές προσδιορίζουν αρχές, αρμοδιότητες, στόχους, όργανα και διαδικασίες. Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική θεμελιώνεται επομένως σε νομικές βάσεις και διαμορφώνεται σε εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης. Αποκτά έτσι θεσμικό και επίσημο χαρακτήρα. Δεύτερον η πολιτική αυτή ενώ παραμένει όπως πριν πολυδιάστατη και πολυεπίπεδη, έχει μορφοποιηθεί και έχει αποκτήσει ένα μόνιμο και περισσότερο σφαιρικό και συνεκτικό χαρακτήρα. Τρίτον η εκπαιδευτική πολιτική της Κοινότητας, ενώ εξακολουθεί να εξυπηρετεί τους κεντρικούς σκοπούς της οικονομικής ολοκλήρωσης, όπως για παράδειγμα την εξασφάλιση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής ανάπτυξης, επιδιώκει και ευρύτερους πολιτικούς και κοινωνικούς σκοπούς, που προκύπτουν από γενικές διατάξεις της Συνθήκης και συνδέονται με την πολιτική ολοκλήρωση. (ΚΕΚΜΟΚΟΠ, 2000).

3.1 Βασικές διακρίσεις της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μπορεί να διακριθεί σε γενική και σε ειδική. Η γενική περιλαμβάνει τρεις γενικές κατηγορίες δραστηριοτήτων: από την μια πλευρά τις ενέργειες προώθησης και τις ενέργειες στήριξης των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, και από την άλλη τις διαρθρωτικές ενέργειες. Οι ενέργειες προώθησης αναφέρονται στο εκπαιδευτικό έργο και την προσφορά

εκπαιδευτικών υπηρεσιών γενικώς, όποιοι κι αν είναι οι φορείς, το επίπεδο οι διαδικασίες και ο πληθυσμός στον οποίο απευθύνονται. Οι ενέργειες αυτές έχουν κατά κανόνα την μορφή Προγραμμάτων. Τέτοια προγράμματα ήταν παλαιότερα το Erasmus και το Comett, και σήμερα το Σωκράτης και το Leonardo da Vinci. Στις ενέργειες στήριξης του εκπαιδευτικού έργου εντάσσονται κατά κύριο λόγο τα οριζόντια ή συμπληρωματικά μέτρα, όπως η ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών με δράσεις όπως το δίκτυο Ευρυδίκη, η βάση εκπαιδευτικών δεδομένων Ortelius κλπ. Οι διαρθρωτικές ενέργειες συνίστανται στην προώθηση και στήριξη ενεργειών των κρατών- μελών, και των εκπαιδευτικών και λοιπών φορέων τους, που οδηγούν σε νέες διαρθρώσεις του εκπαιδευτικού έργου. Τέτοιες ενέργειες είναι για παράδειγμα η προώθηση της ανοικτής εκπαίδευσης (Ανοικτά Πανεπιστήμια), η δημιουργία δομών παροχής δεύτερης ευκαιρίας εκπαίδευσης, η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και μεθόδων τηλεεκπαίδευσης, η δημιουργία θεματικών δικτύων, για την σύνδεση του διδακτικού έργου με τις επαγγελματικές και τις επιστημονικές οργανώσεις του κλάδου κλπ.

Η ειδική εκπαιδευτική πολιτική της Κοινότητας αναφέρεται στην προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και σε εκπαιδευτικές ενέργειες που απευθύνονται σε επιμέρους κατηγορίες ή ομάδες πληθυσμού με σκοπό την προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται ενέργειες που αποσκοπούν στην προώθηση της ισότητας των γυναικών, στην κάλυψη εκπαιδευτικών αναγκών ατόμων με ειδικές ανάγκες, στην καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού κλπ. Στην ειδική εκπαιδευτική πολιτική ανήκουν και τα θέματα αμοιβαίας αναγνώρισης των ακαδημαϊκών και των επαγγελματικών τίτλων σπουδών.

Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική μπορεί επίσης να διακριθεί σε τυπική και άτυπη. Η πολιτική της Κοινότητας είναι τυπική κατά δύο έννοιες, πρώτον γιατί επιδιώκει σαφείς και συγκεκριμένους στόχους που προβλέπονται ρητώς από τα άρθρα 149 και 150 της Συνθήκης και δεύτερον γιατί εφαρμόζεται μέσω των επίσημων εκπαιδευτικών φορέων κάθε κράτους- μέλους, που χορηγούν ακαδημαϊκούς και ή επαγγελματικούς τίτλους σπουδών. Άτυπη είναι η εκπαιδευτική πολιτική που αφορά την παροχή υπηρεσιών επαγγελματικής και τεχνικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που δεν οδηγούν σε ακαδημαϊκό ή επαγγελματικό τίτλο και προσφέρονται υπό την εποπτεία κρατικών ή εξουσιοδοτημένων από το κράτος φορέων με αρμοδιότητες συντονισμού ή ελέγχου. Η άτυπη εκπαιδευτική πολιτική αφορά κατά κύριο λόγο την επαγγελματική και τεχνική εκπαίδευση και κατάρτιση. Ασκείται κατά κύριο λόγο μέσω των προγραμμάτων του Κοινωνικού Ταμείου. Βασικός σκοπός της είναι να προλάβει ή να άρει τις κοινωνικές ανισότητες και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά περίπτωση μειονεκτούσες κατηγορίες πληθυσμού και άτομα που θίγονται επαγγελματικά από τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις και την συνακόλουθη ταχύτατη παλαίωση των γνώσεων και των

δεξιοτήτων τους. Η εκπαιδευτική αυτή πολιτική έχει έντονο διορθωτικό χαρακτήρα και πρέπει ως εκ τούτου να διατηρεί υψηλό βαθμό ευελιξίας και προσαρμοστικότητας στις νέες κάθε φορά συνθήκες. Οι ιδιαίτερες ανάγκες που εξυπηρετεί της προσδίδουν έναν ευκαιριακό και επικουρικό χαρακτήρα και της επιβάλουν αναγκαστικά την άτυπη μορφή που έχει. Από την άλλη η επιδίωξη της να λειτουργήσει διορθωτικά, προάγοντας την κοινωνική ένταξη ή επανένταξη των ατόμων υπέρ των οποίων εφαρμόζεται, επιβάλλει την πιστοποίηση τόσο των φορέων όσο και του περιεχομένου και της ποιότητας των προσφερομένων υπηρεσιών. Η πιστοποίηση όμως αυτή δημιουργεί με την σειρά της προσδοκίες και προβολή δικαιωμάτων, τα οποία επικαλούνται όσοι προσέφυγαν στις υπηρεσίες αυτές με την ελπίδα αποτελεσματικής αντιμετώπισης των προβλημάτων τους και εξόδου τους από την κατάσταση ή τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού.⁷⁸

3.2. Οι δράσεις της Κοινότητας στην εκπαίδευση.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αντλεί από τις ιδρυτικές της Συνθήκες αρμοδιότητα με την μορφή της επικουρικής δράσης, σε ζητήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης του εργατικού δυναμικού, ως μέσο διευκόλυνσης της ελεύθερης διακίνησης των εργαζομένων στην ενιαία αγορά. Έτσι η Κοινότητα καλείται να εφαρμόσει πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης (άρθρο 150 ΣΕΚ) που να στηρίζει και να συμπληρώνει τις δράσεις των κρατών-μελών και να σέβεται την αρμοδιότητα τους για το περιεχόμενο και την οργάνωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Αυτή η επικουρική δράση έχει σαφείς στόχους : να διευκολύνει την προσαρμογή του εργατικού δυναμικού στις μεταλλαγές της παραγωγικής διαδικασίας, βελτιώνοντας την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και τη συνεχή κατάρτιση και ενισχύοντας την κινητικότητα των εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων, καθώς και τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων στον τομέα της κατάρτισης.

Με την Συνθήκη του Μάαστριχτ και τη θεσμοθέτηση της εκπαιδευτικής πολιτικής της Κοινότητας, η Κοινότητα απέκτησε την αρμοδιότητα να αναπτύσσει δράσεις σε ευρύτερα θέματα παιδείας. Με το άρθρο 149 ΣΕΚ, η Κοινότητα καλείται να συμβάλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία ή και συμπληρώνοντας τη δράση των κρατών-μελών, σεβόμενη όμως την αρμοδιότητα τους για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτισμική και γλωσσική τους πολυμορφία. Αυτή η

⁷⁸ Βλ. Τσαούσης Δ.Γ. *Εθνική και ευρωπαϊκή υπερεθνική εκπαιδευτική πολιτική*, στο «Από την Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης», εκδόσεις Gutenberg Αθήνα 2003 σελ.605-606, και Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ) *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική* επιμέλεια Δ.Γ. Τσαούσης, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2000, σελ 15-16.

επικουρική δράση της Κοινότητας έχει ως κύριο στόχο να αναπτυχθεί η ευρωπαϊκή διάσταση της παιδείας, μέσα από την εκμάθηση και τη διάδοση των γλωσσών των κρατών-μελών, και να διευκολυνθεί η κινητικότητα φοιτητών και διδασκόντων με κάθε τρόπο και κυρίως μέσω της ακαδημαϊκής αναγνώρισης διπλωμάτων και περιόδων σπουδών. Έτσι η δράση της Κοινότητας στο χώρο της εκπαίδευσης είναι μια πολυσύνθετη προσπάθεια, η οποία περιλαμβάνει α) νομοθετικές πράξεις, β) κείμενα εκπαιδευτικής πολιτικής, γ) προγράμματα κινητικότητας εκπαιδευομένων και εκπαιδευτών, δ) πρωτοβουλίες για συνεργασία στην έρευνα και ε) επενδύσεις σε υποδομή μέσω των διαρθρωτικών ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι δράσεις αυτές έχουν αναπτυχθεί γύρω από τις ακόλουθες περιοχές: α) την άτυπη επαγγελματική κατάρτιση και την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση, γ) τη γενική εκπαίδευση και δ) την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

(α) Άτυπη επαγγελματική κατάρτιση και τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση : από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, η Κοινότητα υιοθέτησε μέτρα επαγγελματικής κατάρτισης, με κορυφαία την απόφαση του Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1963, που θέτει τις γενικές αρχές για τη διαμόρφωση μιας κοινής πολιτικής στον τομέα αυτό. Η ενέργεια αυτή έγινε με το σκεπτικό ότι μια κοινή πολιτική επαγγελματικής κατάρτισης, με αποδέκτες υποψηφίους εργαζομένους, δύναται να συμβάλλει στην αρμονική ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών και της ευρύτερης κοινής αγοράς. Η Κοινοτική πολιτική για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση ήταν αναγκασμένη να αναπτυχθεί ως εργαλείο μιας πολιτικής για την απασχόληση, με σκοπό να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σύμφωνα με τη νέα δομή της αγοράς εργασίας. Η επαγγελματική κατάρτιση καλείται να παίξει αυτόν τον ρόλο εξαιτίας της ύπαρξης ελλείψεων και αδυναμιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως είναι i) η αδυναμία λειτουργίας μιας πραγματικής αγοράς των ειδικοτήτων και των επαγγελμάτων, ii) η έλλειψη αμοιβαίας διαφάνειας και η περιορισμένη αναγνώριση επαγγελματικών τίτλων και ικανοτήτων σε κοινοτικό επίπεδο, iii) η απουσία ενός πραγματικά ευρωπαϊκού χώρου για την ανοιχτή και την απόσταση εκπαίδευση, iv) και κυρίως η σημαντική έλλειψη ορισμένων κατηγοριών ανώτερων τεχνικών, με αποτέλεσμα για πολλές επιστήμες αιχμής, να μην υπάρχει το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό για την διενέργεια ερευνών υψηλού επιπέδου.

Το Συμβούλιο και οι υπουργοί Παιδείας που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου αποφάσισαν στις 14 Δεκεμβρίου 1969⁷⁹ ότι αναφορικά με την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και αρχική κατάρτιση, τα κράτη-μέλη ήταν υποχρεωμένα να ακολουθήσουν τους παρακάτω κοινούς στόχους: α) να εφοδιάσουν κάθε άτομο με τα

⁷⁹ E.C. Council (1987a) European education policy statements, 1971-1987, γ' έκδοση, Λουξεμβούργο.

βασικά προσόντα για είσοδο στον χώρο της εργασίας, β) να διευκολύνουν την παροχή στα νέα άτομα διετούς τουλάχιστον επαγγελματικής κατάρτισης, πέραν της υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης, γ) να μεριμνούν ώστε η εκπαίδευση και τα προγράμματα κατάρτισης να είναι πάντοτε προσαρμοσμένα στις σύγχρονες απαιτήσεις και έτσι να προετοιμάζουν τους νέους για είσοδο στα επαγγέλματα του μέλλοντος, και δ) να προετοιμάσουν τους νέους εργαζόμενους για μεγαλύτερη κινητικότητα στο εσωτερικό μιας επιχείρησης, μεταξύ επιχειρήσεων, καθώς και μεταξύ κρατών-μελών. Η βασική επιδίωξη αυτής της κοινοτικής παρέμβασης στο θέμα της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι να διευκολύνει τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας με υψηλή ειδίκευση εργατικό δυναμικό.

Το Υπόμνημα της Επιτροπής για την *Επαγγελματική κατάρτιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση τη δεκαετία του 1990*⁸⁰, που δημοσιεύτηκε το 1991, είναι το πρώτο σημαντικό κείμενο πολιτικής που παρήγαγε η Επιτροπή. Έχει δυο κύριους γενικούς στόχους, την ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής για την επαγγελματική κατάρτιση και την εγγύηση της ελεύθερης μετακίνησης των προσώπων. Ο πρώτος στόχος απαιτεί αυξανόμενες επενδύσεις στην κατάρτιση και βελτίωση της ποιότητας. Ο δεύτερος στόχος απαιτεί την αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων και διπλωμάτων σε νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα και τη συγκρισιμότητα προσόντων που αποκτήθηκαν από την επαγγελματική κατάρτιση σε άλλα επαγγέλματα. Ο μακροπρόθεσμος στόχος είναι η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου για την κατάρτιση και τα προσόντα. Η εξασφάλιση της διαφάνειας των μαθημάτων κατάρτισης και των προσόντων ενθαρρύνεται και προωθείται μέσω των δια-ευρωπαϊκών δικτύων. Το Υπόμνημα προσδιορίζει διάφορες προτεραιότητες για την κοινοτική δράση, όπως η κατάρτιση και τα προσόντα των γυναικών, συγκεκριμένα μέτρα για την κατάρτιση που θα υποστηρίξουν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, η συνεχιζόμενη κατάρτιση των ενηλίκων με έμφαση στην ποικιλία των συστημάτων της παρεχόμενης κατάρτισης και τον ρόλο των κοινωνικών εταίρων στη διαμόρφωση πρωτοβουλιών για την κατάρτιση.

Η *Λευκή Βίβλος για την Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση* τονίζει ότι η παγκοσμιοποίηση των οικονομιών και αγορών τείνει να οξύνει τον διεθνή ανταγωνισμό και έτσι αυξάνεται η ανάγκη για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Αποτέλεσμα της τάσης αυτής είναι η ενίσχυση της σύνδεσης που υπάρχει μεταξύ της διαδικασίας της τεχνολογικής ανάπτυξης και της κοινωνικής οργάνωσης με την έννοια ότι στις κοινωνίες της «πληροφορίας», οι υπηρεσίες που προσφέρονται επηρεάζονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Έτσι η πρόσβαση στη γνώση παίζει σημαντικό

⁸⁰ Vocational training in the European Community, Challenges and future outlook, Studies No 3, Education, Training, Youth, 1994.

ρόλο και η εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελούν βασικές προϋποθέσεις στην προώθηση της ανάπτυξης και τη στήριξη της ανταγωνιστικότητας.

Η επαγγελματική κατάρτιση θεωρείται εξ αρχής χώρος για κοινοτική δράση (Άρθρο 128 της Συνθήκης της Ρώμης). Επιπλέον η επαγγελματική κατάρτιση έχει ουσιαστική χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο, του οποίου οι κυριότερες προτεραιότητες είναι η επαγγελματική κατάρτιση, η αγορά εργασίας και η ανεξάρτητη απασχόληση. Στην κατηγορία των προγραμμάτων που αφορούν την επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση ανήκουν προγράμματα, όπως το πρόγραμμα COMETT (1987-1994), το οποίο έχει σκοπό να διευκολύνει την συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων και επιχειρήσεων, σε ότι αφορά την κατάρτιση στον τομέα της τεχνολογίας. Επιπλέον το πρόγραμμα στοχεύει στην βελτίωση της κατάρτισης σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, συμβάλλοντας στην ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη της Κοινότητας. Το πρόγραμμα PETRA την περίοδο 1988-1994 λειτούργησε με βασικό σκοπό την προετοιμασία των νέων για την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Βασική αποστολή του προγράμματος ήταν η αναβάθμιση της ποιότητας της επαγγελματικής κατάρτισης, και αφορούσε επαγγελματική κατάρτιση μη πανεπιστημιακού επιπέδου, συμπεριλαμβανομένης της μετα-σχολικής τεχνικής επαγγελματικής κατάρτισης, με στόχο την παροχή αναγνωρισμένων δεξιοτήτων και επαγγελματικών προσόντων.

Άλλα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης είναι το πρόγραμμα IRIS (1988-1999) που έχει τη μορφή ενός δικτύου με στόχο τη διευκόλυνση της γυναικείας συμμετοχής σε κοινοτικές δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης, το πρόγραμμα EUROTECNET (1989-1994), και το πρόγραμμα FORCE το οποίο δημιουργήθηκε με σκοπό την προώθηση της ανάπτυξης συνεχούς επαγγελματικής κατάρτισης στην Κοινότητα.

Από το 1995, οι δράσεις των κοινοτικών προγραμμάτων για την επαγγελματική κατάρτιση υλοποιούνται μέσα από το πρόγραμμα LEONARDO. Σκοπός του προγράμματος είναι να ενθαρρύνει την ανάπτυξη καινοτόμων πολιτικών και ενεργειών στα κράτη-μέλη μέσα από σχέδια διακρατικών συμπράξεων στα οποία συμμετέχουν και διάφορες οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο τομέα της κατάρτισης. Οι άξονες στους οποίους κινείται είναι α) η απόκτηση νέων δεξιοτήτων, β) η προσέγγιση μεταξύ ιδρυμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και επιχειρήσεων, γ) η καταπολέμηση του αποκλεισμού, δ) η επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό και ε) η γενίκευση της πρόσβασης στις γνώσεις και η ανάπτυξη των επαγγελματικών ικανοτήτων μέσα από την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για την προώθηση της δια βίου εκπαίδευσης. Το

πρόγραμμα έχει τη νομική του βάση στο άρθρο 150 της Συνθήκης ΕΚ και στην απόφαση του Συμβουλίου της 6.12.1994⁸¹.

(β) Γενική εκπαίδευση: Η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, εντοπίζεται πρώτον στην απόφαση του Συμβουλίου την 9.2.1976, με το οποίο θεσπίστηκε το Α' Πρόγραμμα Δράσης της Κοινότητας στον τομέα της εκπαίδευσης⁸². Αυτή η απόφαση ορίζει ότι η συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης πρέπει να ακολουθήσει τρεις βασικές αρχές. Πρώτον η συνεργασία μεταξύ των κρατών- μελών, πρέπει να προσαρμόζεται στις ειδικές περιστάσεις, δεύτερον η εκπαίδευση δεν πρέπει να θεωρείται απλά ένα στοιχείο της οικονομικής ζωής και της αγοράς εργασίας, αφού έχει ευρύτερη αποστολή για την καλλιέργεια του ατόμου, και τρίτον η συνεργασία στην εκπαίδευση πρέπει να λαμβάνει υπόψη, τις παραδόσεις των κρατών-μελών και την ποικιλία των εκπαιδευτικών πολιτικών και συστημάτων. Αυτές οι γενικές αρχές δημιουργούν τη βάση για την ανάπτυξη της πολιτισμικής-πολιτικής διάστασης της εκπαίδευσης και για τη νομιμοποίηση της αρχής της επικουρικότητας σε ότι αφορά την υιοθέτηση και εφαρμογή εκπαιδευτικών πολιτικών.

Η Κοινότητα και τα κράτη-μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να διευκολύνουν: α) την ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής διάστασης στα σχολικά προγράμματα, β) την κατάρτιση των εκπαιδευτικών στα θέματα που αφορούν την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση, γ) την προώθηση επαφών μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών διαφορετικών χωρών και δ) την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Με τα μέτρα αυτά, η κοινότητα προσπαθεί να αντιμετωπίσει τα εμπόδια που δημιουργούνται από την αδράνεια της εθνοκεντρικής παράδοσης, η οποία κυριαρχεί στα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών-μελών.

Η γενική εκπαίδευση έχει επηρεασθεί από κοινοτικές πράξεις όπως για παράδειγμα οι ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην εκπαίδευση, διδασκαλία ξένων γλωσσών και η προώθηση ανταλλαγών νέων στην Κοινότητα. Η δημιουργία κατ' αρχάς ίσων ευκαιριών για ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, έχει θεωρηθεί ως βασικός σκοπός της εκπαίδευσης για όλα τα κράτη-μέλη. Έτσι η εγκαθίδρυση τυπικής ισότητας ευκαιριών στην εκπαίδευση απαιτεί πρόσθετες προσπάθειες μέσα στην ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε να αντιμετωπιστούν οι διακρίσεις κάθε μορφής. Η ενίσχυση της ισότητας ευκαιριών γίνεται με την εισαγωγή μέτρων στην οργάνωση και στο περιεχόμενο της γενικής εκπαίδευσης έτσι ώστε να αντιμετωπισθούν τα στερεότυπα και οι κοινωνικές ανισότητες. Αυτή η προσέγγιση

⁸¹ Απόφαση 94/819/ΕΚ του Συμβουλίου της 6.12.1994, ΕΕ L 340 της 29.12.1994, στο Συμβούλιο της ΕΕ *Κείμενα για την ΕΕΠ, (1993-1997)*, σελ.87-103.

⁸² Συμβούλιο των ΕΚ *Κείμενα για την ΕΕΠ 1987*, σελ 23-28. ο.π.

βρίσκεται σε συμφωνία με την προτεραιότητα της Κοινότητας που αφορά την ισότητα ευκαιριών για ελεύθερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας και για ισότητα των αμοιβών.

Στο ζήτημα της διδασκαλίας ξένων γλωσσών, τα κράτη-μέλη συμφώνησαν να προσφέρουν σε όλους τους μαθητές τη δυνατότητα να μάθουν τουλάχιστον άλλη μια κοινοτική γλώσσα. Επιπλέον η εκμάθηση ξένων γλωσσών συμβάλλει στην ελεύθερη διακίνηση στο εσωτερικό της Κοινότητας. Έτσι τα κράτη-μέλη συμφώνησαν τα εξής: α) η διδασκαλία ξένων γλωσσών πρέπει να αποτελεί βασικό στοιχείο της επαγγελματικής κατάρτισης, β) όλες οι κοινοτικές γλώσσες έχουν την ίδια αξία, γ) οι λιγότερο χρησιμοποιούμενες γλώσσες πρέπει να υποστηρίζονται. Στο πνεύμα αυτών των διακηρύξεων η Κοινότητα υιοθέτησε το 1989 το πρόγραμμα LINGUA με στόχο να προωθηθεί η ποσοτική και ποιοτική ικανότητα στις ξένες γλώσσες και να διευκολυνθεί η επικοινωνία. Παρόμοιο ρόλο έπαιξε και το πρόγραμμα «Νέοι για την Ευρώπη», που αφορά ανταλλαγές νέων εκτός των σχολικών συστημάτων. Το πρόγραμμα την περίοδο 1995-1999 ενσωμάτωσε όλες τις κοινοτικές ενέργειες που αφορούσαν τους νέους στην Ευρώπη. Από το 1995 όλες οι δράσεις στον τομέα της εκπαίδευσης υλοποιούνται μέσα από ένα πρόγραμμα ομπρέλα το πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ⁸³.

Στόχος του προγράμματος είναι να προωθήσει την ευρωπαϊκή διάσταση και να βελτιώσει την ποιότητα στην εκπαίδευση, ενθαρρύνοντας στον τομέα αυτό την συνεργασία των χωρών που συμμετέχουν. Το πρόγραμμα αντιπροσωπεύει μια ιδιαίτερη τομή στην εκπαιδευτική πολιτική της Κοινότητας, καθώς για πρώτη φορά αναγνωρίστηκε η υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση ως χώρος άσκησης της κοινοτικής εκπαιδευτικής πολιτικής, με καθορισμένα ποσά χρηματοδότησης. Το πρόγραμμα αφορά όλους τους τύπους και όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, από την προσχολική έως την ανώτερη και την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η νομική βάση του προγράμματος θεμελιώθηκε στα άρθρα 149 και 150 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το πρόγραμμα Σωκράτης διακρίνεται σε τρεις μεγάλες ενότητες, από τις οποίες κάθε μια αντιπροσωπεύει διαφορετικό τομέα ή θεματική περιοχή της εκπαίδευσης. Η πρώτη αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση και υλοποιείται από το πρόγραμμα ERASMUS, το οποίο με τη σειρά του αφορά

- Την οργάνωση και την οικονομική ενίσχυση της κινητικότητας των σπουδαστών και του εκπαιδευτικού προσωπικού,
- Την αναγνώριση των ακαδημαϊκών μονάδων (ECTS) και των περιόδων σπουδών μεταξύ συνεργαζόμενων ιδρυμάτων,

⁸³ Βλ. την απόφαση 819/95ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, και την απόφαση του Συμβουλίου 14.3.1995 για τη θέσπιση του προγράμματος Σωκράτης, στο Συμβούλιο της ΕΕ, *Κείμενα για την ΕΕΠ (1993-1997), συμπλήρωμα 3 της 3^{ης} έκδοσης* Λουξεμβούργο, 1997, σελ 119-134.

- Την ενθάρρυνση της ανάπτυξης δικτύων συνεργασίας μεταξύ σχολών ή τομέων πανεπιστημίων με σκοπό τη βελτίωση της διδασκαλίας, την προώθηση της καινοτομίας και την βελτίωση της ποιότητας,
- Την υποστήριξη της από κοινού κατάρτισης ολοκληρωμένων προγραμμάτων σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η δεύτερη μεγάλη ενότητα του Σωκράτης είναι το πρόγραμμα COMENIUS, το οποίο έχει ως βασικό στόχο την προώθηση της συνεργασίας στη σχολική εκπαίδευση των βαθμίδων προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια. Οι τομείς των δραστηριοτήτων του προγράμματος αφορούν συμπράξεις μεταξύ σχολικών ιδρυμάτων, εκπαιδευτικές δραστηριότητες με διαπολιτισμική διάσταση και συνεχή κατάρτιση διδασκόντων. Η τρίτη ενότητα του Σωκράτης αφορά τις οριζόντιες δράσεις, όπως το πρόγραμμα LINGUA το οποίο αφορά την εκμάθηση ξένων γλωσσών, την ανοιχτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, την εκπαίδευση ενηλίκων και την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής, μέσα από το δίκτυο πληροφόρησης για την εκπαίδευση Eurydice, από επισκέψεις στελεχών της εκπαίδευσης (Arion), και το δίκτυο αναγνώρισης ακαδημαϊκών τίτλων (Naric).

(γ) Τριτοβάθμια εκπαίδευση: οι δράσεις της Κοινότητας για την τριτοβάθμια εκπαίδευση καλύπτουν τόσο θέματα επαγγελματικής κατάρτισης όσο και θέματα ευρύτερης παιδείας. Αναφορικά με τα ζητήματα εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής: μέτρα συνεργασίας στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έχουν ληφθεί από την δεκαετία του 1970. Οι αποφάσεις του Συμβουλίου της 6.6.1974 και της 9.2.1976, υπογραμμίζουν την ανάγκη για στενή συνεργασία μεταξύ ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, και περιλαμβάνουν και την ελεύθερη διακίνηση καθηγητών, φοιτητών και ερευνητών. Η κοινοτική συμφωνία ουσιαστικά περιελάμβανε τους ακόλουθους τομείς: i) τη δημιουργία στενών δεσμών μεταξύ ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ii) τη προώθηση εκπαιδευτικών επισκέψεων μικρής διάρκειας για το διδακτικό και ερευνητικό προσωπικό, iii) την ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων σπουδών και ερευνών μεταξύ διαφορετικών κρατών-μελών, iv) την εισαγωγή φοιτητών από άλλα κράτη-μέλη στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, v) την αναγνώριση των ακαδημαϊκών διπλωμάτων. Το κοινοτικό πρόγραμμα ERASMUS από το 1987, αποβλέπει στην προώθηση αυτών των στόχων, δηλαδή στην διευκόλυνση των φοιτητών των κρατών-μελών να αποκτήσουν βασική γνώση της ευρωπαϊκής πραγματικότητας, και έτσι να διευρυνθεί η βάση για μια εντατική συνεργασία σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Το πρόγραμμα αυτό ήταν εξ αρχής ενταγμένο στο πλαίσιο της κοινοτικής δραστηριότητας, και ήταν συνδεδεμένο με το άρθρο 128 ΣΕΟΚ για την επαγγελματική κατάρτιση.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο σε δυο υποθέσεις (Gravier 293/89, Blaizot 24/86) κατέληξε ότι οι πανεπιστημιακές σπουδές εμπίπτουν στην έννοια της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με την απόφαση του δικαστηρίου, «κάθε μορφή εκπαίδευσης που προετοιμάζει για την απόκτηση τυπικού προσόντος για συγκεκριμένο επάγγελμα ή απασχόληση περιλαμβάνεται στην επαγγελματική εκπαίδευση, ανεξαρτήτως της ηλικίας και του επιπέδου κατάρτισης των μαθητών ή των φοιτητών, ακόμα κι αν το πρόγραμμα διδασκαλίας περιλαμβάνει τμήμα της γενικής εκπαίδευσης» (Επιθεώρηση Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, том 7 τευχ.6 1989, σελ. 205). Έτσι κατά το κοινοτικό δίκαιο, η έννοια της επαγγελματικής εκπαίδευσης καλύπτει τις πανεπιστημιακές σπουδές που αποτελούν προπαρασκευή για την άσκηση επαγγέλματος.

Η ερμηνεία αυτή έχει ενισχυθεί από άλλα δυο προγράμματα για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το πρόγραμμα COMETT που εγκρίθηκε με σκοπό να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων και βιομηχανίας, έτσι ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα της κατάρτισης στις νέες τεχνολογίες, και το πρόγραμμα TEMPUS το οποίο στόχευε στην διευκόλυνση της μεταρρύθμισης των συστημάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, συμβάλλοντας στον οικονομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό τους. Με την έννοια αυτή η επαγγελματική εκπαίδευση γίνεται μέσο κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης.

Τα προγράμματα για την επαγγελματική εκπαίδευση στο επίπεδο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αποσκοπούν στην αναπαραγωγή μιας υψηλά εξειδικευμένης εργατικής δύναμης. Η διαμόρφωση μιας κοινής αγοράς εργασίας προϋποθέτει, την ύπαρξη ενός κοινού συστήματος για την αναγνώριση των διπλωμάτων και των πιστοποιητικών. Για να αντιμετωπισθεί αυτό το πρόβλημα υιοθετήθηκε η Οδηγία 89/48/ΕΟΚ⁸⁴ της 21.12.1988, με σκοπό να διευκολύνει την δημιουργία ενός γενικού συστήματος για την αναγνώριση τίτλων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που χορηγούνται μετά την ολοκλήρωση προγραμμάτων τριετούς τουλάχιστον διάρκειας. Η λογική αυτού του στόχου απορρέει από την βασική επιδίωξη της Κοινότητας για την εξάλειψη όλων των εμποδίων στη διακίνηση προσώπων και υπηρεσιών. Η κύρια αρχή αυτής της Οδηγίας έχει είναι ότι η συγκρισιμότητα των επιπέδων κατάρτισης χωρίς την ανάγκη να έχει προηγηθεί εναρμόνιση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης. Κεντρικό σημείο της Οδηγίας 89/48/ΕΟΚ είναι το άρθρο 3 στο οποίο καθιερώνεται ο γενικός κανόνας ότι *ένα άτομο το οποίο ασκεί νόμιμα ένα επάγγελμα στο κράτος-μέλος καταγωγής του μπορεί να αναγνωρίσει το δίπλωμα του σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να ασκήσει το ίδιο επάγγελμα*. Η

⁸⁴ Council Directive of 21 December 1988 on a general system for the recognition of higher education diplomas awarded on completion of professional education and training at least three years duration, 89/48/EEC, Vol 32, 24 January 1989.

Οδηγία 92/51/ΕΟΚ (18 Ιουνίου 1992) αφορά ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, και είναι συμπληρωματική της Οδηγίας 89/48. Αφορά την αναγνώριση διπλωμάτων για χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης π.χ. διπλώματα μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης διάρκειας πάνω από ένα χρόνο.

Βασικό στοιχείο στη δράση της Κοινότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί το θέμα της κινητικότητας φοιτητών και πτυχιούχων. Οι κοινοτικές διασκέψεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο Λουβέν (1989) και στη Σιένα (1990), έδωσαν μεγάλη έμφαση στην ανάγκη ενίσχυσης της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση η οποία μπορεί να γίνει με δυο τρόπους. Πρώτον με την ενθάρρυνση των φοιτητών να συμμετάσχουν στα κοινοτικά προγράμματα κινητικότητας και δεύτερον με την εισαγωγή της ευρωπαϊκής διάστασης στα προγράμματα των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Σχετικά με την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση το Συμβούλιο το 1992 στα Συμπεράσματα της 27.11.1992⁸⁵ που αφορούν τα μέτρα για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αναγνωρίζει ότι πρέπει να υιοθετηθούν κοινά μέτρα σε ότι αφορά την κινητικότητα του διδακτικού προσωπικού, τη συνεργασία μεταξύ των ιδρυμάτων, για τα προγράμματα σπουδών, η οποία περιλαμβάνει το περιεχόμενο των μαθημάτων, την διάρθρωση των μαθημάτων, την μεταφορά ακαδημαϊκών μονάδων, και την εξ αποστάσεων εκπαίδευση ως μέσο «μετάδοσης της ευρωπαϊκής διάστασης σε μεγάλο αριθμό σπουδαστών. Τα μέτρα αυτά εμφανίζονται ως βασικές επιδιώξεις του κοινοτικού προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ, το οποίο αποτελεί το ενοποιημένο κοινοτικό πρόγραμμα στον τομέα της εκπαίδευσης, και του προγράμματος Erasmus το οποίο από το 1995 περιλαμβάνεται σε αυτό και οι στόχοι του αναφέρθηκαν παραπάνω. Το πρόγραμμα Σωκράτης/ Erasmus επικεντρώνεται στην επιδότηση της κινητικότητας των φοιτητών, για την οποία πρέπει να δαπανηθούν τα τρία τέταρτα του προϋπολογισμού της ανώτατης εκπαίδευσης και στην ευρωπαϊκή διάσταση των πανεπιστημίων. Μια ενδιαφέρουσα καινοτομία είναι ότι η κοινοτική υποστήριξη στα πανεπιστήμια παρέχεται με τη μορφή «ιδρυματικών συμφωνιών», σχεδιασμένων να ενισχύσουν τις στρατηγικές ευρωπαϊκής συνεργασίας των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Με το πρόγραμμα Σωκράτης το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Διδακτικών Μονάδων (ECTS), το οποίο δημιουργήθηκε κάτω από τη δράση 3 του Erasmus σαν πιλοτικός μηχανισμός για τη μεταφορά ακαδημαϊκών διδακτικών μονάδων, ώστε να διευκολύνει την αναγνώριση περιόδων σπουδών στο εξωτερικό, επεκτείνεται.

⁸⁵ E.C. Council, (1993) European educational policy statements 1990-1992, Supplements αρ.2 γ' έκδοση, Λουξεμβούργο, σελ 169-170.

Η αναφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν μπορεί να μην περιλαμβάνει την διαδικασία της Μπολόνια στην οποία θα γίνει εκτενέστερη παρουσίαση παρακάτω. Η διαδικασία της Μπολόνια αποτελεί μια Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού των εθνικών δράσεων στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με σκοπό την διαμόρφωση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου στον τομέα αυτό⁸⁶.

3.3 Η νέα γενιά προγραμμάτων δράσης 2007-2013.

Η Κοινότητα αναγνωρίζοντας τη συμβολή των τεσσάρων προγραμμάτων της περιόδου 1995-1999, Σωκράτης, Leonardo, Tempus, Οι Νέοι για την Ευρώπη, αποφάσισε τη συνέχιση τους για την περίοδο 2000-2006. στον ανασχεδιασμό τους η Κοινότητα έλαβε υπόψη της την προοπτική δημιουργίας του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου, βασικού στόχου της Ατζέντα 2000. Οι αναπροσαρμογές στον χαρακτήρα των νέων προγραμμάτων αφορούσαν τα τέσσερα ακόλουθα επίπεδα:

(α) Στο επίπεδο του σχεδιασμού οι αλλαγές αφορούσαν τη συγκέντρωση και απλοποίηση των στόχων και την ευελιξία των διαδικασιών διαχείρισης,

(β) Στο επίπεδο του περιεχομένου η έμφαση δόθηκε στη δια βίου εκπαίδευση, στη χρήση των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, στη διάδοση των καλών πρακτικών και την ενσωμάτωση των ΑΜΕΑ,

(γ) Στο επίπεδο του σκοπού η προτεραιότητα κινήθηκε στο πλαίσιο της δημιουργίας του ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου με τη διεύρυνση της συμμετοχής των υποψηφίων προς ένταξη ευρωπαϊκών χωρών στα προγράμματα, ώστε ο συνολικός αριθμός των συμμετεχουσών χωρών να φτάσει τις 31,

(δ) Στο επίπεδο των τεχνικών διευθετήσεων τα προγράμματα έγιναν πιο χρηστικά και η οικονομική διαχείριση περισσότερο αποκεντρωμένη.⁸⁷

Οι διαφορές που παρατηρούνται στα προγράμματα της περιόδου 2000-2006 σε σχέση με τα προγράμματα της προηγούμενης περιόδου, είναι περισσότερο τυπικού και τεχνοκρατικού χαρακτήρα. Εμφανίζεται μια αναπροσαρμογή των προγραμμάτων δια μέσου της συγκέντρωσης και του περιορισμού των στόχων και της ομαδοποίησης των δράσεων σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο, χωρίς όμως να αλλάζει η φιλοσοφία το αντικείμενο και το περιεχόμενο των δράσεων. (Πασιάς, 2006 σ. 473)

⁸⁶ Για τις δράσεις και τα προγράμματα της Κοινότητας βλέπε Α. Μοσχονάς, *Η εκπαιδευτική πολιτική της ΕΕ και η Ελλάδα*, στο «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και Ελλάδα, οικονομία, κοινωνία, πολιτικές» επιμ. Ν. Μαραβέγιας, Θ. Σακελλαρόπουλος, εκδόσεις Διόνικος Αθήνα 2006, σελ 325-339, και Γ. Πασιάς, *Ευρωπαϊκή Ένωση και εκπαίδευση*, α' τόμος, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006, σελ. 357, 388-390.

⁸⁷ Βλ. European Commission/DG for Education and Culture, *EDUCATION, A new generation of programmes (2000-2006)*, information brochure, Brussels 2000, σελ. 2-5.

Το νέο πρόγραμμα Σωκράτης περιλαμβάνει οκτώ δράσεις, μερικές από τις οποίες είναι εντελώς νέες (όπως η εκπαίδευση ενηλίκων), ενώ άλλες αποτελούν ολοκλήρωση ή αναβάθμιση προηγούμενων επιμέρους ενεργειών. Οι οκτώ δράσεις είναι οι ακόλουθες:

1. σχολική εκπαίδευση (Comenius),
2. τριτοβάθμια εκπαίδευση (Erasmus),
3. εκπαίδευση ενηλίκων και άλλες εκπαιδευτικές οδοί (Grundvig),
4. διδασκαλία και εκμάθηση γλωσσών (Lingua),
5. ανοικτή και εξ αποστάσεως μάθηση, τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών στον τομέα της εκπαίδευσης (Minerva),
6. παρατήρηση και καινοτομία,
7. κοινές δράσεις και
8. συνοδευτικά μέτρα.

Το πρόγραμμα Leonardo περιλαμβάνει τα ακόλουθα πέντε μέτρα:

1. ενίσχυση της κινητικότητας των επαγγελματικά καταρτιζόμενων, ιδίως των νέων,
2. ενίσχυση πιλοτικών προγραμμάτων καινοτομίας και ποιότητας της επαγγελματικής κατάρτισης,
3. ανάπτυξη γλωσσικών ικανοτήτων,
4. δημιουργία διεθνικών δικτύων ανταλλαγής εμπειριών και καλής πρακτικής,
5. ανάπτυξη και ενημέρωση πληροφοριακού υλικού.

Βασικά στοιχεία της νέας πολιτικής είναι η έμφαση στην δια βίου μάθηση και στην προώθηση της διευρωπαϊκής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Αυτές οι κινήσεις οδηγούν ευθέως στην διαμόρφωση μιας ενιαίας, ευκίνητης και ευπροσάρμοστης αγοράς εργασίας. (Τσαούσης, 2003). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η απόφαση 1999/51/EK του Συμβουλίου για την προώθηση των ευρωπαϊκών οδών εναλλασσόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης και της μαθητείας, και την θέσπιση του Ευρωδιαβατηρίου Κατάρτισης. Η απόφαση θεμελιώνεται στις διατάξεις του άρθρου 150 (παλιό 127), και καλεί τα κράτη-μέλη να θεσπίσουν ή να αναπτύξουν συστήματα μαθητείας. Το Ευρωδιαβατήριο Κατάρτισης το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή από την 1.1.2000, αποτελεί όπως ρητά ορίζεται στην Απόφαση κοινοτικό πληροφοριακό έγγραφο, «το οποίο πιστοποιεί σε κοινοτικό επίπεδο την ή τις περιόδους κατάρτισης που πραγματοποίησε ένα άτομο που παρακολουθεί εναλλασσόμενη κατάρτιση περιλαμβανομένης και της μαθητείας, σε άλλο κράτος-μέλος από εκείνο στο οποίο πραγματοποιείται η κανονική του κατάρτιση». (άρθρο 1παρ. 1). Όπως διευκρινίζεται το Ευρωδιαβατήριο δεν είναι τίτλος σπουδών, ούτε οδηγεί σε τίτλο σπουδών. Το Ευρωδιαβατήριο αποτελεί μια μορφή πιστοποίησης

προσφοράς μιας άτυπης εκπαιδευτικής υπηρεσίας, η οποία μπορεί όμως να αποτελεί ταυτόχρονα και οργανικό μέρος μιας τυπικής εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπως είναι η πρακτική άσκηση, εφόσον αποτελεί προϋπόθεση λήψης ενός τίτλου επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Τον Μάρτιο του 2004, η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με αντικείμενο τη νέα γενιά προγραμμάτων δράσης για την περίοδο 2007-2013. Το κείμενο προτείνει να δημιουργηθούν δυο ξεχωριστά προγράμματα που θα επικεντρώνονται το ένα στο εσωτερικό της ΕΕ και το άλλο στις γειτονικές χώρες. Το πρώτο συνιστά ένα νέο ολοκληρωμένο πρόγραμμα κινητικότητας και συνεργασίας στη δια βίου μάθηση για τα κράτη-μέλη της ΕΕ, τις χώρες του ΕΟΧ/ΕΖΕΣ και τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες, το οποίο θα καλύπτει τόσο την εκπαίδευση όσο και την κατάρτιση. Το δεύτερο είναι ένα νέο πρόγραμμα Tempus plus για τη συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών και χωρών που συνορεύουν με την ένωση και τις σημερινές χώρες Tempus, το οποίο θα καλύπτει ολόκληρο το φάσμα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης⁸⁸. Η Επιτροπή θεωρεί ότι η νέα γενιά προγραμμάτων θα είναι πολύ πιο φιλόδοξη, ότι προκύπτει από την αυξανόμενη σημασία της συνεργασίας στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, και ανταποκρίνεται στη μαζική μη ικανοποιούμενη ζήτηση. Ουσιαστικά δημιουργείται ένα νέο πρόγραμμα-ομπρέλα, κάτω από το οποίο τοποθετούνται όλα τα βασικά προγράμματα της προηγούμενης περιόδου (Σωκράτης, Leonardo κλπ). Το πρόγραμμα θα ονομάζεται *Ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τη δια βίου μάθηση* και σε αυτό πρόκειται να ενσωματωθούν ο στόχος της Λισσαβόνας, οι διαδικασίες της Μπολόνια και της Κοπεγχάγης, οι πρωτοβουλίες e-Learning και Europass, η δράση Jean Monnet⁸⁹. Σύμφωνα με την Επιτροπή βασικό στοιχείο που θα χαρακτηρίζει το νέο πρόγραμμα είναι ότι «θα απλουστευτεί και θα γίνει πιο ευέλικτο», επιδιώκοντας «να υποστηρίξει καλύτερα τις εξελίξεις της κοινοτικής πολιτικής στις συμμετέχουσες χώρες, να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις ανάγκες των χρηστών του και να οδηγήσει σε μεγαλύτερη απλούστευση και αποτελεσματικότητα σε επίπεδο εφαρμογής του προγράμματος»⁹⁰. Η Επιτροπή επισημαίνει ιδιαίτερα ότι «η διαχείριση μεγαλύτερου ποσοστού των δράσεων θα γίνεται με αποκεντρωμένο τρόπο μέσω των εθνικών φορέων-άνω του 80% του προϋπολογισμού του προγράμματος» με στόχο τη μείωση της περιπλοκότητας που θεωρήθηκε η αρνητικότερη πτυχή των κοινοτικών προγραμμάτων. Με την Απόφαση 1720/2006/ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του

⁸⁸ Βλ. Επιτροπή των ΕΚ, *Η νέα γενιά κοινοτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης μετά το 2006*, COM (2004) 156 τελικό Βρυξέλλες, 9.3.2004, σελ. 1.

⁸⁹ Ο.π.σελ. 15-16.

⁹⁰ Ο.π. σελ.15-16.

Συμβουλίου της 15ης Νοεμβρίου 2006 θεσπίστηκε το πρόγραμμα δράσης 'δια βίου μάθησης' με διάρκεια από 1.1.2007 έως 31.12.2013⁹¹

Το ολοκληρωμένο πρόγραμμα της δια βίου μάθησης θα υποδιαιρείται σε τέσσερα τομεακά προγράμματα:

- (α) Comenius για τη σχολική εκπαίδευση,
- (β) Erasmus για όλα τα είδη εκπαίδευσης σε πανεπιστημιακό επίπεδο,
- (γ) Leonardo Da Vinci για την αρχική και τη συνεχή επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση,
- (δ) Grundtvig για την εκπαίδευση των ενηλίκων⁹².

Το περιεχόμενο των δράσεων των τεσσάρων προγραμμάτων θα βασίζεται στα υπάρχοντα προγράμματα, αλλά θα υπάρξουν και ορισμένες αναπροσαρμογές.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι προκειμένου «να επιτευχθεί μια πιο στρατηγική και συντονισμένη προσέγγιση από εκείνη των σημερινών προγραμμάτων, να ενισχυθούν οι συνέργιες μεταξύ εκπαίδευσης και κατάρτισης και να ικανοποιηθούν καλύτερα οι ανάγκες όσον αφορά τις προτεραιότητες πολιτικής»⁹³, το ολοκληρωμένο πρόγραμμα θα περιλαμβάνει και δύο οριζόντια προγράμματα:

(α) Το εγκάρσιο πρόγραμμα, το οποίο θα καλύπτει τέσσερις βασικές δραστηριότητες που αφορούν διατομεακά θέματα όπως: τη στήριξη της ανάπτυξης πολιτικής (συμπεριλαμβανομένης της συλλογής και ανάλυσης των στοιχείων), την εκμάθηση γλωσσών, τις νέες τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας, τη διάδοση και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων.

(β) Το πρόγραμμα Jean Monnet το οποίο προβλέπεται να υποστηρίξει ένα ευρύ φάσμα ιδρυμάτων και δραστηριοτήτων επικεντρωμένων στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Αυτό θα εμπεριέχει την δράση Jean Monnet για την προώθηση της πανεπιστημιακής διδασκαλίας και της έρευνα για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, την παροχή λειτουργικών επιχορηγήσεων για ένα σύνολο βασικών ιδρυμάτων και για τις ευρωπαϊκές ενώσεις και οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

Ειδικότερα για τα επιμέρους προγράμματα στο κείμενο αναφέρονται τα ακόλουθα⁹⁴:

A. Comenius. Προτείνεται να συνεχιστεί ευρέως το υπάρχον φάσμα δράσης, το οποίο θα καλύψει την κινητικότητα των ατόμων, τις σχολικές εταιρικές σχέσεις, τα

⁹¹ Απόφαση 1720/2006/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Νοεμβρίου 2006 για τη θέσπιση προγράμματος δράσης στον τομέα της δια βίου μάθησης. Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ L 327 της 24.11.2006

⁹² Ο.π. σελ. 17.

⁹³ Ο.π. σελ. 2.

⁹⁴ Ο.π.σελ.18-21.

πολυμερή σχέδια, τα δίκτυα Comenius και τα συνοδευτικά μέτρα. Οι δράσεις αποκεντρωμένης κινητικότητας θα αυξηθούν σε όγκο έτσι ώστε να επιτευχθεί η συμμετοχή του 10% των μαθητών σε κοινές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, και 10% των εκπαιδευτικών σε δραστηριότητες κινητικότητας κατά την διάρκεια της επταετούς εφαρμογής του ολοκληρωμένου προγράμματος. Οι δύο ειδικοί στόχοι του προγράμματος είναι οι εξής:

- να αναπτυχθεί στους νέους και στο εκπαιδευτικό προσωπικό η κατανόηση της ποικιλομορφίας των ευρωπαϊκών πολιτισμών και γλωσσών και της αξίας της·
- να βοηθηθούν οι νέοι ώστε να αποκτήσουν τις βασικές ζωτικές δεξιότητες και ικανότητες που είναι απαραίτητες για την προσωπική τους ανάπτυξη, για τη μελλοντική τους απασχόληση και για να γίνουν ενεργοί πολίτες.

Το πρόγραμμα Comenius μπορεί να υποστηρίξει τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- την κινητικότητα, όπως τις ανταλλαγές μαθητών και προσωπικού, την κινητικότητα των μαθητών, τους κύκλους κατάρτισης για διδάσκοντες κ.λπ·
- τις εταιρικές σχέσεις, όπως οι «εταιρικές σχέσεις σχολείων Comenius» μεταξύ σχολείων σχετικά με κοινά σχέδια μάθησης ή τις «εταιρικές σχέσεις σχολείων Comenius-REGIO» μεταξύ οργανώσεων υπεύθυνων για τη σχολική παιδεία για να βοηθηθεί η διαπεριφερειακή συνεργασία και κυρίως η συνεργασία παραμεθόριων περιοχών·
- τα πολυμερή σχέδια σχετικά με την προώθηση και τη διάδοση των εκπαιδευτικών καλών πρακτικών, την ανταλλαγή εμπειριών ή την ανάπτυξη νέων κύκλων μαθημάτων ή νέου περιεχομένου για μαθήματα·
- τα πολυμερή δίκτυα που αποσκοπούν στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης, τη διάδοση των καλών πρακτικών και την καινοτομία, την υποστήριξη των εταιρικών σχέσεων σχεδίων, την ανάπτυξη της ανάλυσης αναγκών·
- τα συνοδευτικά μέτρα.

B Erasmus. Θα συνεχιστεί το υπάρχον φάσμα δράσης, αλλά προβλέπεται σημαντική αύξηση της κινητικότητας των φοιτητών και των εκπαιδευτικών και παράλληλη αύξηση στο επίπεδο της επιχορήγησης. Σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα ο αριθμός των φοιτητών θα πρέπει να αυξηθεί από 120.000 φοιτητές σε 375.000 ετησίως και αντίστοιχα η κινητικότητα των εκπαιδευτικών προβλέπεται να αυξηθεί από 18.000 σε 40.000 ετησίως. Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος είναι οι εξής:

- υποστήριξη της επίτευξης του ευρωπαϊκού χώρου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης·
- ενίσχυση της συμβολής της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της προχωρημένης επαγγελματικής εκπαίδευσης στη διαδικασία της καινοτομίας.

Το πρόγραμμα Erasmus υποστηρίζει τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- κινητικότητα των σπουδαστών (σπουδές, κατάρτιση, περίοδοι άσκησης), του διδακτικού προσωπικού και του λοιπού προσωπικού σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή του προσωπικού επιχειρήσεων για σκοπούς κατάρτισης ή διδασκαλίας, εντατικά προγράμματα Erasmus οργανωμένα σε πολυμερή βάση, καθώς και υποστήριξη στα ιδρύματα της χώρας προέλευσης και της χώρας υποδοχής για τη διασφάλιση της ποιότητας της κινητικότητας· Τουλάχιστον το 80% του ποσού που διατίθεται στο πρόγραμμα Erasmus αφιερώνεται στις δραστηριότητες κινητικότητας·
- τα πολυμερή σχέδια που εστιάζουν στην καινοτομία, στον πειραματισμό και στην ανταλλαγή καλών πρακτικών·
- τα πολυμερή δίκτυα, όπως τα «θεματικά δίκτυα Erasmus», τα οποία διευθύνονται από κοινοπραξίες ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αντιπροσωπεύουν έναν επιστημονικό κλάδο ή ένα διεπιστημονικό πεδίο·
- συνοδευτικά μέτρα.

Γ. Leonardo Da Vinci. Τα κύρια στοιχεία και οι αλλαγές στη νέα πρόταση του προγράμματος Leonardo αφορούν τα ακόλουθα (α) προβλέπεται αύξηση για τους εκπαιδευόμενους, (β) προβλέπεται αύξηση στις τοποθετήσεις για τους εκπαιδευτές, (γ) η δράση δοκιμαστικών σχεδίων θα αποκεντρωθεί και θα ανατεθεί εξ ολοκλήρου στους εθνικούς φορείς, ενώ παράλληλα, θα αναδιαμορφωθεί με έμφαση στη μεταφορά της τεχνολογίας από μία ή περισσότερες χώρες σε άλλες, (δ) θα εισαχθούν θεματικά δίκτυα με έμφαση σε θέματα κοινού ευρωπαϊκού συμφέροντος, (ε) θα υπάρξει μια νέα δράση εταιρικών σχέσεων Leonardo προκειμένου να προωθηθεί η ανταλλαγή εμπειρογνωμοσύνης μεταξύ παρόχων κατάρτισης και (στ) θα συνεχιστούν οι δραστηριότητες και τα συνοδευτικά μέτρα των σχεδίων. Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος είναι οι εξής:

- υποστήριξη των συμμετεχόντων σε δραστηριότητες κατάρτισης για την απόκτηση και τη χρήση γνώσεων, δεξιοτήτων και προσόντων που διευκολύνουν την προσωπική εξέλιξη, την απασχολησιμότητα και τη συμμετοχή στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας·

- υποστήριξη ποιοτικών βελτιώσεων και καινοτομιών·
- ενίσχυση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και της κινητικότητας.

Οι δραστηριότητες που υποστηρίζονται είναι οι εξής:

- κινητικότητα, καθώς και η προετοιμασία της·
- εταιρικές σχέσεις που εστιάζουν σε θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος·
- πολυμερή σχέδια, ιδίως αυτά που έχουν ως στόχο τη βελτίωση των συστημάτων κατάρτισης μέσω της μεταφοράς καινοτομίας για την προσαρμογή στις εθνικές ανάγκες ή μέσω της ανάπτυξης καινοτομίας και καλών πρακτικών·
- θεματικά δίκτυα εμπειρογνομόνων και οργανισμών που ασχολούνται με συγκεκριμένα ζητήματα σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση·
- συνοδευτικά μέτρα.

Δ. Grundtvig. Στο πλαίσιο του Grundtvig προτείνονται δράσεις υποστήριξης της κινητικότητας των ενηλίκων εκπαιδευομένων, των ανταλλαγών προσωπικού, της ευρωπαϊκής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και της επέκτασης των ευκαιριών κατάρτισης για τους εκπαιδευτές ενηλίκων. Στόχος του προγράμματος είναι να επωφεληθούν τουλάχιστον 50.000 ενήλικοι από αυτήν την κινητικότητα ετησίως, και μέχρι το τέλος του προγράμματος τουλάχιστον ένας στους πέντε παρόχους διαρθρωμένης εκπαίδευσης ενηλίκων να έχει συμμετάσχει στην ευρωπαϊκή συνεργασία. Τα μέσα για την επίτευξη των στόχων θα είναι οι επιχορηγήσεις κινητικότητας και οι ευρωπαϊκές εταιρικές σχέσεις μάθησης. Οι κεντρικές δραστηριότητες του Grundtvig θα περιλαμβάνουν στρατηγικά σχέδια, καθώς και σχέδια συνεργασίας μικρότερης κλίμακας και αντιστοίχως δίκτυα, κύκλους μαθημάτων κατάρτισης και συνοδευτικά μέτρα. Οι στόχοι του προγράμματος είναι οι εξής:

- αντιμετώπιση της πρόκλησης που δημιουργεί η γήρανση του πληθυσμού στην Ευρώπη για την εκπαίδευση·
- συνδρομή στην παροχή δυνατοτήτων στους ενηλίκους για τη βελτίωση των γνώσεων και των ικανοτήτων τους

Ε. Το εγκάρσιο πρόγραμμα. Το εγκάρσιο πρόγραμμα αντιπροσωπεύει μια από τις καινοτομίες του ολοκληρωμένου προγράμματος. Σκοπός του είναι η υποστήριξη της συνεργασίας σε θεματικές περιοχές που έχουν δυνητικό ενδιαφέρον και αντίκτυπο σε ολόκληρο το πρόγραμμα. Η δραστηριότητα *ανάπτυξης πολιτικής*

συνδέεται με την παρακολούθηση της διαδικασίας επίτευξης των στόχων, τη συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση των στατιστικών στοιχείων και των δεικτών, τη στήριξη των πειραματικών σχεδίων για τη δοκιμή ιδεών για τις πολιτικές αιχμής και την προώθηση των καλύτερων επιλογών στήριξης των δράσεων του προγράμματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η δραστηριότητα της *εκμάθησης γλωσσών* στηρίζεται στο πλαίσιο του Lingua και επικεντρώνεται σε πτυχές της εκμάθησης γλωσσών όπως η ανάπτυξη γενικού υλικού γλωσσών, η προώθηση δικτύων στους τομείς της εκμάθησης γλωσσών και της γλωσσικής πολυμορφίας, καθώς και εμπορικής προώθησης, διαφήμισης και πληροφόρησης. Η δράση για *τις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας (ΤΠΕ)* θα επικεντρωθεί σε διατομεακές δραστηριότητες που στοχεύουν στην ανάπτυξη καινοτόμου περιεχομένου, υπηρεσιών, παιδαγωγικών προτύπων και πρακτικών δια βίου μάθησης που βασίζονται στις ΤΠΕ. Θα εφαρμοστεί μέσω πολυμερών μέσω πολυμερών σχεδίων και δικτύων και μέσω άλλων δράσεων όπως η παρατήρηση, συγκριτική ανάλυση και η ανάλυση της ποιότητας. Η δραστηριότητα της *διάδοσης και αξιοποίησης των αποτελεσμάτων*, αποσκοπεί στο να καταστήσει τη διαδικασία της διάδοσης και της κεφαλαιοποίησης των αποτελεσμάτων και προϊόντων του προγράμματος πιο συστηματική και αποτελεσματική από ότι ήταν στο παρελθόν. Η δράση θα στηριχτεί με ιδιαίτερους πόρους, θα έχει σαφείς στόχους και θα εφαρμοστεί με πολυμερή σχέδια και με τη συνεργασία και τη μελέτη των στοιχείων, των ορθών πρακτικών και των προϊόντων που θα προκύψουν από το πρόγραμμα. Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος είναι οι εξής:

- προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας σε τομείς που καλύπτουν δύο ή περισσότερα τομεακά προγράμματα·
- προώθηση της ποιότητας και της διαφάνειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των κρατών μελών.

ΣΤ. Το πρόγραμμα Jean Monnet. Το πρόγραμμα θα αποτελείται από τρεις βασικές δραστηριότητες που θα επικεντρώνονται όλες σε πτυχές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: (α) τη δράση Jean Monnet με αντικείμενο τη στήριξη καθηγητών, εκπαιδευτικών και ερευνητών που ειδικεύονται στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, (β) τη στήριξη ευρωπαϊκών ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και (γ) τη στήριξη ευρωπαϊκών ενώσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος είναι:

- η παρότρυνση δραστηριοτήτων διδασκαλίας, έρευνας και προβληματισμού στον τομέα των σπουδών ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης·
- η υποστήριξη ενός κατάλληλου φάσματος ιδρυμάτων και ενώσεων που ασχολούνται με ζητήματα σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και την εκπαίδευση και κατάρτιση σε μια ευρωπαϊκή προοπτική.

Οι δραστηριότητες καλύπτουν μονομερή και εθνικά σχέδια, όπως οι έδρες Jean Monnet, τα κέντρα αριστείας και οι μονάδες διδασκαλίας Jean Monnet ή η υποστήριξη για νέους ερευνητές καθώς και πολυμερή σχέδια και δίκτυα.

Αναφορικά με το **Tempus plus** η Επιτροπή προτείνει ένα νέο πρόγραμμα που θα επιδιώξει να καλύψει, εκτός από τον παραδοσιακό τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, και τους τομείς των σχολείων, της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης ενηλίκων. Το πρόγραμμα Tempus plus θα επιδιώξει την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της ΕΕ και των ομολόγων τους στις επιλέξιμες χώρες. Ως βασικοί στόχοι του προγράμματος ορίζονται:

- Η υιοθέτηση της ανάπτυξης ανθρώπινων πόρων και ανθρώπινου κεφαλαίου, ιδίως με σκοπό την προώθηση της μεταρρύθμισης και της ανάπτυξης των συστημάτων της δια βίου μάθησης στις χώρες εταίρους,
- Η αύξηση της ποιότητας και των δυνατοτήτων των ιδρυμάτων και οργανισμών που παρέχουν τη δια βίου μάθηση στις χώρες εταίρους,
- Η στήριξη της κινητικότητας 100.000 ατόμων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Το πρόγραμμα θα διαιρείται σε τέσσερις τομείς:

1. ο τομέας των συστημάτων έχει σκοπό να προαγάγει τη σύγκλιση μεταξύ των συστημάτων δια βίου μάθησης των χωρών εταίρων και εκείνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δράσεις του αφορούν θεματικές περιοχές όπως η υποστήριξη της ανάπτυξης και της μεταρρύθμισης της πολιτικής, οι μελέτες και η έρευνα, η παροχή συμβουλών από εμπειρογνώμονες, τα συνέδρια, τα σεμινάρια, καθώς και οι δραστηριότητες κατάρτισης και ανάπτυξης.
2. ο τομέας των σχολείων αναφέρεται σε θεματικές περιοχές όπως το περιεχόμενο, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, η απόκτηση των βασικών δεξιοτήτων και των δεξιοτήτων μάθησης, των δεξιοτήτων στους τομείς της ΤΠΕ, των εταιρικών σχέσεων, των κοινωνικών και διαπολιτισμικών δεξιοτήτων, καθώς και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών.

3. ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αφορά τις μεταρρυθμίσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με σκοπό τη σύγκλιση με τις χώρες της ΕΕ, την καλύτερη ανταπόκριση στις ανάγκες της αγοράς εργασίας και την αύξηση της ικανότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη.
4. ο τομέας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης αναφέρεται σε θέματα σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση και τη διαβίβαση των προσόντων και της μάθησης και ιδίως της άτυπης και ανεπίσημης μάθησης, την ενίσχυση των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και εκπαίδευσης ενηλίκων και τη βελτίωση του επαγγελματικού προσανατολισμού και της παροχής συμβουλών.

Οι δράσεις στους τομείς της γενικής της τριτοβάθμιας και της επαγγελματικής εκπαίδευσης προβλέπεται να πραγματοποιηθούν μέσω της ανάπτυξης, κοινών σχεδίων, θεματικών δικτύων και προγραμμάτων κινητικότητας, αντλώντας από την εμπειρία του Tempus⁹⁵.

3.4. Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010».

Στο πλαίσιο της απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβόνας, η Επιτροπή και το Συμβούλιο Παιδείας ασχολήθηκαν με τον καθορισμό του περιεχομένου, των μέσων και του τρόπου με τον οποίο τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης θα πρέπει να συμβάλλουν στην επίτευξη του στρατηγικού στόχου που τέθηκε στη Λισσαβόνα. Στη διάρκεια των ετών 2001-2002 πραγματοποιήθηκαν μια σειρά από νομοθετικές πράξεις της Επιτροπής και του Συμβουλίου των Υπουργών Παιδείας, με τις οποίες ενεργοποιήθηκε ουσιαστικά η διαδικασία της Λισσαβόνας στο χώρο της εκπαίδευσης. Το κείμενο των προτάσεων της Επιτροπής με τίτλο «Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των εκπαιδευτικών συστημάτων» συζητήθηκε στο Συμβούλιο Παιδείας και αποτέλεσε τη βάση της τελικής έκθεσης που υποβλήθηκε στο εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης.

Στην εαρινή Σύνοδο της Στοκχόλμης (23-24.3.2001), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε την έκθεση για τους μελλοντικούς στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων και αποφάσισε την εκπόνηση ενός αναλυτικού προγράμματος υλοποίησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Ειδικότερα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναφέρει τα ακόλουθα: «Η προτεραιότητα, προκειμένου η Ένωση να γίνει η ανταγωνιστικότερη και η δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, συμπεριλαμβάνει τις

⁹⁵ Ο.π. σελ. 21-23.

εκπαιδευτικές πολιτικές και τη δια βίου μάθηση...Προς το σκοπό αυτό, το Συμβούλιο και η Επιτροπή θα υποβάλλουν έκθεση με εκτενές πρόγραμμα εργασιών όσων αφορά την παρακολούθηση των στόχων των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης μιας αξιολόγησης του βαθμού επίτευξης των στόχων αυτών, στο πλαίσιο της ανοικτής μεθόδου συντονισμού και σε διεθνή προοπτική.»⁹⁶

Στο κείμενο Συμπερασμάτων ορίζονται τρεις τομείς προτεραιότητας οι οποίοι αφορούν ανταγωνιστικές δεξιότητες, απαραίτητες για τη δια βίου μάθηση και την κοινωνία της γνώσης. Οι τομείς αυτοί ήταν:α) οι βασικές γνώσεις, β) η τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών, και γ) τα μαθηματικά, η επιστήμη και η τεχνολογία. Το λεπτομερές πρόγραμμα εργασίας σχετικά με τους μελλοντικούς στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, υιοθετήθηκε στις 14.6.2002. Το πρόγραμμα επικεντρώνεται σε τρεις στρατηγικούς στόχους, οι οποίοι αναλύονται σε 13 συναφείς συνδεδεμένους στόχους, ενώ κάθε συναφείς στόχος αναλύεται σε επιμέρους κεντρικά ζητήματα. Επιπλέον προσδιορίζεται η οργάνωση των επακόλουθων εργασιών κάθε στόχου. Με την υιοθέτηση του Λεπτομερούς Προγράμματος Εργασίας ως βασικού μέσου υλοποίησης των στόχων των εκπαιδευτικών συστημάτων οι υπουργοί Παιδείας θέσπισαν ουσιαστικά το πλαίσιο για την λειτουργία της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού. Η ανοικτή μέθοδος συντονισμού συνίσταται σε μια συντονισμένη στρατηγική για την οποία τα κράτη μέλη θέτουν κοινούς στόχους και μέσα. Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης παρουσιάζονται παρακάτω:

1. Βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης

- Βελτίωση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών
- Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνία της γνώσης
- Εξασφάλιση της πρόσβασης όλων στις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας,(ΤΠΕ).
- Αύξηση της προσέλευσης στις επιστημονικές και τεχνικές σπουδές,
- Ενίσχυση της ποιότητας του εξοπλισμού των σχολικών ιδρυμάτων και των ιδρυμάτων κατάρτισης με τη βέλτιστη χρήση των πόρων

2. Διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης

- Ανοικτό περιβάλλον μάθησης
- Ελκυστικότερη μάθηση

⁹⁶ Βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας Στοκχόλμη 23-24.3.2001, παρ.10.

- Προώθηση της ενεργοποίησης του πολίτη, της ισότητας των ευκαιριών και της κοινωνικής συνοχής
3. Συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης ανοικτά στον κόσμο
- Ενίσχυση των δεσμών με τον κόσμο της εργασίας και την έρευνα, καθώς και με την ευρύτερη κοινωνία.
 - Ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος
 - Βελτίωση της εκμάθησης των ξένων γλωσσών
 - Αύξηση της κινητικότητας και των ανταλλαγών
 - Ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας

Η αξιολόγηση του Προγράμματος «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010» έγινε το 2005. Στην Έκθεση της η Επιτροπή διέκρινε την αξιολόγηση σε δυο επίπεδα, στο εθνικό, το οποίο αφορά τα αποτελέσματα από τις ενέργειες των κρατών-μελών και στο κοινοτικό που αφορά τις δράσεις της Επιτροπής σχετικά με τη διαχείριση του προγράμματος. Σχετικά με την πρόοδο του προγράμματος σε εθνικό επίπεδο, η Επιτροπή σημειώνει τα ακόλουθα:

A. αναφορικά με τις επενδύσεις και τις προτεραιότητες στην εκπαίδευση, οι δημόσιες δαπάνες σε ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνονται σε όλες σχεδόν τις χώρες της ΕΕ, όμως παρατηρούνται μεγάλες παρεκκλίσεις μεταξύ των χωρών.

B. η δια βίου μάθηση αποτελεί βασική διάσταση των περισσότερων χωρών, αλλά οι στρατηγικές εξακολουθούν να μην είναι ισόρροπες. Για παράδειγμα πολλές χώρες έχουν αναπτύξει δηλώσεις πολιτικής και εθνικά σχέδια δράσης, ενώ άλλες έχουν θεσπίσει νομοθετικό πλαίσιο. Η Επιτροπή υπογραμμίζει την ανάγκη να αυξηθούν τα ποσοστά συμμετοχής στην περαιτέρω μάθηση, ιδίως στις νότιες ευρωπαϊκές χώρες και στα νέα κράτη-μέλη.

Γ. οι μεταρρυθμίσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, επηρεάζονται περισσότερο από την διαδικασία της Μπολόνιας παρά από την στρατηγική της Λισσαβόνας. Βασικό εμπόδιο στην εφαρμογή της ατζέντας για τον εκσυγχρονισμό φαίνεται να είναι η χρηματοδότηση. Παράλληλα οι περισσότερες χώρες δεν έχουν αναπτύξει μια συνολική προσέγγιση αναφορικά με την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και βιομηχανίας, η οποία αποτελεί βασική προϋπόθεση για την καινοτομία και την αυξημένη ανταγωνιστικότητα

Δ. Αναφορικά με την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, οι εθνικές προτεραιότητες αντικατοπτρίζουν τις προτεραιότητες της διαδικασίας της Κοπεγχάγης. Η εφαρμογή των κοινών αρχών έχει δρομολογηθεί αλλά οι χώρες υπογραμμίζουν ότι είναι νωρίς για να υπάρξουν απτά αποτελέσματα. Οι περισσότερες χώρες εστιάζουν στον δεύτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και επικεντρώνονται στην

ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, στις ευέλικτες μεθόδους προόδου και στους συνδέσμους με την αγορά εργασίας.

Ε. για την ευρωπαϊκή διάσταση στα εθνικά συστήματα, στην έκθεση αναφέρεται ότι παρατηρείται μια αναπτυσσόμενη αλλά ανεπαρκής ευρωπαϊκή διάσταση στα ευρωπαϊκά συστήματα.

Η αξιολόγηση της προόδου του προγράμματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αναφέρεται κυρίως στις ενέργειες του Συμβουλίου και της Επιτροπής, καθώς και σε διαδικασίες βελτίωσης της διαχείρισης του προγράμματος. Το Συμβούλιο Παιδείας υιοθέτησε ρυθμίσεις για ορισμένα κοινά εργαλεία, αρχές και πλαίσια, π.χ. σχετικά με την κινητικότητα, την εξασφάλιση της ποιότητας, την άτυπη εκπαίδευση και τον προσανατολισμό. Παράλληλα με το ανακοινωθέν της Συνόδου του Μάαστριχτ (2004), καθόρισε νέες προτεραιότητες στον τομέα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Στις ενέργειες της Επιτροπής αναφέρονται ανακοινώσεις, όπως για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας, την εκπαίδευση ενηλίκων, την ανάπτυξη ενός Ευρωπαϊκού Πλαισίου προσόντων. Στα συμπεράσματα της έκθεσης, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι «χρειάζεται επιτάχυνση του ρυθμού των μεταρρυθμίσεων με σκοπό την εξασφάλιση αποτελεσματικότερης συμβολής στη στρατηγική της Λισσαβόνας και στην ενίσχυση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου»⁹⁷.

Για να ενισχυθεί η υλοποίηση του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010» σε εθνική κλίμακα τα κράτη-μέλη θα πρέπει να μεριμνούν ώστε:

- η εκπαίδευση και η κατάρτιση να κατέχουν κεντρική θέση στα εθνικά προγράμματα μεταρρύθμισης που συνδέονται με την εφαρμογή της στρατηγικής της Λισσαβόνας, στο εθνικό στρατηγικό πλαίσιο αναφοράς για τα Διαρθρωτικά Ταμεία, και στις εθνικές στρατηγικές όσον αφορά την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη·
- όλες χώρες να θεσπίζουν μηχανισμούς που να επιτρέπουν να συντονίζεται η υλοποίηση του προγράμματος εργασίας στο εθνικό επίπεδο και να παρεμβαίνουν τα διάφορα ενδιαφερόμενα υπουργεία και τα κύρια συμμετέχοντα μέρη, ιδιαίτερα οι κοινωνικοί εταίροι·
- οι εθνικές πολιτικές να συμβάλλουν ενεργά στην υλοποίηση των επιπέδων αναφοράς και των στόχων του προγράμματος της εργασίας «Εκπαίδευση και

⁹⁷ Επιτροπή των ΕΚ Εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης: μια συμβολή ζωτικής σημασίας στην ευημερία και την κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη, Σχέδιο κοινής έκθεσης προόδου του Συμβουλίου και της Επιτροπής για το 2006 σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010», COM (2005) 549 τελικό, Βρυξέλλες 30.11.2005

κατάρτιση το 2010». Θα πρέπει να συνεχίσουν για να αναπτύσσονται εθνικοί στόχοι και δείκτες, λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις ευρωπαϊκές αναφορές:

- η αξιολόγηση των πολιτικών να βελτιώνεται ώστε να είναι δυνατή η καλύτερη παρακολούθηση της προόδου που επιτυγχάνεται και να καλλιεργηθεί μια αντίληψη αξιολόγησης που να αξιοποιεί πλήρως τα αποτελέσματα των εργασιών της έρευνας. Η τελειοποίηση του μέσου και μιας ποιοτικής στατιστικής υποδομής είναι επομένως απαραίτητη.
- οι διάφορες ευρωπαϊκές συμφωνίες που υιοθετούνται στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας να αποτελούν σημαντικά σημεία αναφοράς κατά την επεξεργασία των εθνικών μεταρρυθμίσεων.

Για την ενίσχυση της υλοποίησης του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010» σε ευρωπαϊκή κλίμακα θα πρέπει να γίνουν τα εξής:

- κατάρτιση ενός προσαρμοσμένου και σαφώς στοχευμένου προγράμματος δραστηριοτήτων μαθητείας μεταξύ συναδέλφων του ίδιου κλάδου, στο πλαίσιο του νέου προγράμματος για την εκπαίδευση και τη δια βίου κατάρτιση, λαμβάνοντας υπόψη τις εμπειρίες του 2005 και τις προτεραιότητες ενεργειών που αποφασίστηκαν κατά τη διάρκεια του έτους.
- μια ενισχυμένη παρακολούθηση της υλοποίησης των στρατηγικών για τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση σε όλα κράτη μέλη.
- σύναψη μιας συμφωνίας για μια σύσταση σχετική με ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων καθώς επίσης και το σχέδιο σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ως προς τις βασικές ικανότητες για την εκπαίδευση και τη δια βίου κατάρτιση καθώς και τη συνέχιση των εργασιών για την ποιότητα της κατάρτισης των εκπαιδευτικών.
- βελτίωση της πληροφόρησης και της ανταλλαγής εμπειριών σχετικά με τη χρησιμοποίηση οικονομικών πόρων που διατίθενται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕΠ) για την υποστήριξη της ανάπτυξης της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, με σκοπό την καλύτερη εκμετάλλευση των πόρων αυτών στο μέλλον.

3.5 Η εκπαίδευση στο πλαίσιο των πολιτικών για την απασχόληση

Τον Μάρτιο του 2005 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να δώσει νέα ώθηση στη στρατηγική της Λισσαβόνας, καθορίζοντας ως προτεραιότητες για την περίοδο 2005-2010 την εστίαση των κοινοτικών πολιτικών στην οικονομική μεγέθυνση

και την απασχόληση. Με βάση αυτή την απόφαση το Συμβούλιο διαμόρφωσε ένα νέο πλαίσιο προώθησης των στόχων της Λισσαβόνας με την έκδοση μιας απόφασης για τις κατευθυντήριες γραμμές των πολιτικών απασχόλησης των κρατών-μελών. Στην απόφαση 2005/600/ΕΚ ως βασικές κατευθυντήριες γραμμές των πολιτικών απασχόλησης αναφέρονται οι ακόλουθες:

Κατευθυντήρια γραμμή 23: να αυξηθούν και να βελτιωθούν οι επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο με τη λήψη των ακόλουθων μέτρων: α) σφαιρικές πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης και δράση προκειμένου να διευκολυνθεί σημαντικά η πρόσβαση στην αρχική επαγγελματική εκπαίδευση, στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων και των μαθητιών και της επιχειρηματικής κατάρτισης, β) μείωση του αριθμού όσων εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, γ) αποτελεσματικές στρατηγικές για τη δια βίου μάθηση ανοιχτές για όλους.

Κατευθυντήρια γραμμή 24: να προσαρμοστούν τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης με τη λήψη των ακόλουθων μέτρων: α) βελτίωση και διασφάλιση της ελκυστικότητας των προτύπων εκπαίδευσης και κατάρτισης και της εφαρμογής προτύπων υψηλής ποιότητας, διεύρυνση της προσφοράς ευκαιριών εκπαίδευσης και κατάρτισης και της εξασφάλιση ευέλικτων μεθόδων μάθησης, καθώς και διεύρυνση των δυνατοτήτων κινητικότητας των σπουδαστών και των ατόμων που επιμορφώνονται, β) διευκόλυνση και διαφοροποίηση της πρόσβασης για όλους στην εκπαίδευση και κατάρτιση και στη γνώση μέσω της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, των υπηρεσιών οικογενειακής στήριξης και του επαγγελματικού προσανατολισμού, γ) ανταπόκριση σε νέες ανάγκες απασχόλησης, βασικές ικανότητες και μελλοντικές απαιτήσεις ως προς τις δεξιότητες, με τη βελτίωση του ορισμού και την ανάπτυξη της διαφάνειας προσόντων, της αποτελεσματικής τους αναγνώρισης και της επικύρωσης της άτυπης και ανεπίσημης μάθησης⁹⁸.

Σύμφωνα με τη Σύσταση 2005/601/ΕΚ της 12.7.2005 τα κράτη-μέλη θα πρέπει να αυξήσουν και να βελτιώσουν τις επενδύσεις τους τομείς της εκπαίδευσης και κατάρτισης και να διευκολύνουν τη καινοτομία.

3.6 Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η διαδικασία της Κοπεγχάγης.

Η διαδικασία της Κοπεγχάγης αφορά την ενίσχυση της συνεργασίας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, με σκοπό τη σύγκλιση των συστημάτων κατάρτισης, επιμόρφωσης, πιστοποίησης, αναγνώρισης και μεταβίβασης των

⁹⁸ Συμβούλιο της ΕΕ Απόφαση 2005/600/ΕΚ της 12.7.2005 για τις κατευθυντήριες γραμμές των πολιτικών απασχόλησης των κρατών-μελών, ΕΕ L 205, Βρυξέλλες 6.8.2005

επαγγελματικών προσόντων στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Η διαδικασία της Κοπεγχάγης πήρε το όνομα της από τη σχετική δήλωση της Κοπεγχάγης (Νοέμβριος 2002) για την ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η διαδικασία της Κοπεγχάγης εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής που έθεσαν στις αρχές του 2000 τα κείμενα σχετικά με τη διαδικασία της Μπολόνιας, τη στρατηγική της Λισσαβόνας, τους μελλοντικούς στόχους των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και το πρόγραμμα «Εκπαίδευση και κατάρτιση 2010». Η δήλωση της Κοπεγχάγης επιβεβαίωσε την απόφαση για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών, της Επιτροπής και των κοινωνικών εταίρων σε ένα πλαίσιο αντίστοιχο με αυτό της διαδικασίας της Μπολόνια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ παράλληλα καθόρισε μια στρατηγική για την βελτίωση της ποιότητας του τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Η συνεργασία αν και εθελοντική, έχει ευρύτατο πεδίο συμμετοχής, καθώς περιλαμβάνει την Επιτροπή, κράτη-μέλη της ΕΕ, τα κράτη της ΕΟΧ-ΕΖΕΣ, τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες και τους κοινωνικούς εταίρους.

Βασικά στοιχεία της στρατηγικής θεωρούνται: η ενίσχυση του αποκεντρωτικού χαρακτήρα των δράσεων και η πλήρης και ουσιαστική συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, ο ρόλος των οποίων θεωρείται κρίσιμος τόσο στο πλαίσιο του καθορισμού των επαγγελματικών προσόντων, όσο και στην προαγωγή της επαγγελματικής και γεωγραφικής κινητικότητας των εργαζομένων. Γενικότερα η διαδικασία της Κοπεγχάγης αποβλέπει στην ανάπτυξη πολιτικών σύγκλισης των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και των πρακτικών τους, με σκοπό την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και των οικονομιών της γνώσης και με κατεύθυνση τη διαμόρφωση του ενιαίου χώρου επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ευρώπη. (Πασιάς 2006, β μέρος σελ. 222)

Η ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στην επαγγελματική εκπαίδευση συνδέεται αναπόσπαστα με τους στόχους της Λισσαβόνας, τη διεύρυνση της ΕΕ και τις στρατηγικές της δια βίου μάθησης και της κινητικότητας. Συγκεκριμένα στο κείμενο αναφέρεται ότι: «η ανάπτυξη της υψηλής ποιότητας επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι ένα κρίσιμο και αναπόσπαστο τμήμα της στρατηγικής της Λισσαβόνας, ειδικότερα από την άποψη της προώθησης της κοινωνικής συνοχής, της κινητικότητας, της καταλληλότητας για απασχόληση και της ανταγωνιστικότητας», ότι «μια ενισχυμένη συνεργασία στην επαγγελματική εκπαίδευση θα είναι μια σημαντική συμβολή προς την εξασφάλιση μιας επιτυχούς διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης», και αναγνωρίζεται ως προτεραιότητα «η πραγματική επικύρωση και αναγνώριση των τυπικών προσόντων καθώς και των ανεπίσημων και των άτυπων μορφών μάθησης, μεταξύ χωρών και εκπαιδευτικών τομέων, μέσω της αυξημένης διαφάνειας και της βελτιωμένης

διασφάλισης της ποιότητας»⁹⁹. Οι δράσεις της διαδικασίας βασίζονται στο στόχο του 2010, σύμφωνα με το Λεπτομερές Πρόγραμμα, και ορίζονται με βάση συγκεκριμένες θεματικές περιοχές οι οποίες αφορούν: α) την ανάπτυξη ενός ενιαίου πλαισίου διαφάνειας των προσόντων και των ικανοτήτων, β) την ανάπτυξη ενός συστήματος μεταφοράς μονάδων πιστοποίησης στην επαγγελματική εκπαίδευση, και γ) διαδικασίες διασφάλισης της ποιότητας.

Στο πλαίσιο της αξιολόγησης της διαδικασίας της Κοπεγχάγης, πραγματοποιήθηκε στο Μάαστριχτ τον Δεκέμβριο του 2004 σύνοδος στην οποία συμμετείχαν υπουργοί Παιδείας 32 ευρωπαϊκών χωρών, η Επιτροπή και ευρωπαϊκοί κοινωνικοί εταίροι. Στο κείμενο προτείνονται πρωτοβουλίες σε δυο επίπεδα: α) στο εθνικό που αναφέρεται στη συμβολή της επαγγελματικής εκπαίδευσης στην επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας, μέσω συνεργασίας θεσμικών ιδρυμάτων, επιχειρήσεων και κοινωνικών εταίρων και β) στο ευρωπαϊκό, που αφορά την ανάπτυξη της διαφάνειας, της ποιότητας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης με σκοπό την προώθηση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας.

Οι δράσεις που προτείνονται σε εθνικό επίπεδο αφορούν, μεταξύ άλλων «τη χρήση κοινών οργάνων, αναφορών και αρχών για την υποστήριξη των μεταρρυθμίσεων και ανάπτυξη των συστημάτων και πρακτικών της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, την βελτίωση των δημόσιων ή/και ιδιωτικών επενδύσεων, την υποστήριξη μέσω των κοινοτικών ταμείων ΕΚΤ και ΕΤΠΑ, την προσαρμογή των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στις ανάγκες μειονεκτούντων ομάδων, την ανάπτυξη και εφαρμογή των προσεγγίσεων ανοικτής μάθησης, τη συνεχή βελτίωση των ικανοτήτων των εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών»¹⁰⁰.

Στις δράσεις που προτείνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο τίθενται ως προτεραιότητες, οι ακόλουθες: α) η ανάπτυξη ενός ανοικτού και ευέλικτου ευρωπαϊκού πλαισίου προσόντων, το οποίο θα βασίζεται σε ένα σύνολο κοινών επιπέδων αναφοράς, β) η ανάπτυξη και εφαρμογή του ευρωπαϊκού συστήματος μεταφοράς μονάδων για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ECVET), που θα βασίζεται στις ειδικότητες και τα αποτελέσματα της εκμάθησης σε εθνικό ή τομεακό επίπεδο και θα λάβει υπόψη την εμπειρία του ECTS στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και το πλαίσιο του Europass, γ) η εξέταση των συγκεκριμένων αναγκών εκμάθησης και του μεταβαλλόμενου ρόλου των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών, και η διαμόρφωση ενός πλαισίου συνεχούς βελτίωσης των επαγγελματικών δεξιοτήτων και

⁹⁹ The Copenhagen Declaration, Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training, σελ. 1-2.

¹⁰⁰ Council of the EU, Maastricht Communique on the Future Priorities of Enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training, (VET), Brussels, December 2004, σελ3-4.

της ποιότητας της επαγγελματικής διδασκαλίας και κατάρτισης, δ) η βελτίωση του πεδίου, της ακρίβειας και της αξιοπιστίας των στατιστικών για την αξιολόγηση της προόδου των δράσεων, με χρήση επαρκών στοιχείων και δεικτών¹⁰¹.

Αναφορικά με το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων (European Qualifications Framework- EQF), η Επιτροπή δημοσίευσε ένα κείμενο το οποίο εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο των πρωτοβουλιών για τη δια βίου μάθηση¹⁰². Το EQF δεν συνεπάγεται νομικές υποχρεώσεις, και προβλέπεται να αναπτυχθεί σε εθελοντική βάση, και να αποτελέσει ένα μετα-πλαίσιο αυξημένης διαφάνειας και ενίσχυσης της αμοιβαίας εμπιστοσύνης με σκοπό να διευκολύνει τη μεταφορά και αναγνώριση των προσόντων των πολιτών.

3.7 Η διαδικασία της Μπολόνια.

Η διαδικασία της Μπολόνια αποτελεί μια Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού των εθνικών δράσεων στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με σκοπό τη διαμόρφωση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου στον τομέα αυτό. Ο στόχος είναι να εξασφαλισθούν καλύτερη συμβατότητα και πληρέστερη συγκρισιμότητα των συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης προκειμένου να γίνουν αυτά ελκυστικά για τους φοιτητές, ανταγωνιστικά διεθνώς και ικανά να διευκολύνουν την απασχολησιμότητα των πτυχιούχων. Αυτό θα επιτευχθεί με τους εξής τρόπους:

(α) με την υιοθέτηση ενός συστήματος τίτλων σπουδών που θα είναι εύκολα αναγνωρίσιμοι και συγκρίσιμοι, με τη βοήθεια και του θεσμού του Συμπληρώματος Διπλώματος, με στόχο την προώθηση της απασχόλησης των Ευρωπαίων πολιτών και της ανταγωνιστικότητας του ευρωπαϊκού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης διεθνώς.

(β) με την υιοθέτηση ενός συστήματος σπουδών, έναν προπτυχιακό και έναν μεταπτυχιακό. Η πρόσβαση στο δεύτερο κύκλο θα προϋποθέτει την επιτυχή ολοκλήρωση των σπουδών του πρώτου κύκλου, οι οποίες θα διαρκούν τουλάχιστον τρία χρόνια. Ο τίτλος σπουδών που θα χορηγείται μετά τον πρώτο κύκλο σπουδών θα αναγνωρίζεται στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας ως ικανό επαγγελματικό προσόν. Ο δεύτερος κύκλος θα πρέπει να οδηγεί στο μεταπτυχιακό δίπλωμα ή/και στο διδακτορικό δίπλωμα.

(γ) με την καθιέρωση ενός συστήματος διδακτικών μονάδων μια εξελιγμένη μορφή του Ευρωπαϊκού Συστήματος Μεταφοράς Διδακτικών Μονάδων, ως του πλέον

¹⁰¹ Ο.π. σελ 4.

¹⁰² Commission of the EU, Towards a European Qualifications Framework for lifelong learning, Commission Staff working document, SEC (2005) 957, Brussels. 8.7.2005.

κατάλληλου μέσου για την προώθηση της ευρύτερης δυνατής κινητικότητας των φοιτητών.

(δ) με την εξάλειψη των εμποδίων που δυσχεραίνουν και καθιστούν αναποτελεσματική την ελεύθερη κίνηση με ιδιαίτερη έμφαση σε δύο ζητήματα, όσον αφορά τους φοιτητές την πρόσβαση σε όλες τις υπηρεσίες σπουδών και όσον αφορά τους διδάσκοντες, ερευνητές και το διοικητικό προσωπικό την αναγνώριση και συνεκτίμηση των περιόδων ερευνητικής, διδακτικής και επιμορφωτικής δραστηριότητας που έχουν αναπτύξει στο ευρωπαϊκό πλαίσιο χωρίς να παραβλάπτονται ή να περιορίζονται τα νομικά κατοχυρωμένα δικαιώματά τους.

(ε) με την προώθηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας στη διασφάλιση της ποιότητας, με στόχο την ανάπτυξη συγκρίσιμων κριτηρίων και μεθοδολογιών.

(στ) με την προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης στην ανώτατη εκπαίδευση, σε σχέση κυρίως με τα προγράμματα σπουδών και τη λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων¹⁰³.

Η τελική απόφαση αφορούσε μια χαλαρή μορφή δέσμευσης και την άρνηση της συμμετοχής της ΕΕ στη διαδικασία. Αυτό συνέβη κυρίως γιατί η Διακήρυξη επρόκειτο να υπογραφεί και από χώρες μη μέλη της ΕΕ, ενώ η ιδέα ενός ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης υπερβαίνει τα όρια της ΕΕ. Επιπλέον στην διαδικασία της Μπολόνια αναγνωρίστηκε η κοινωνική διάσταση της ανώτατης εκπαίδευσης, θεωρούμενης ως δημόσιο αγαθό και ως δημόσια ευθύνη, ενώ συνδέθηκε με τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές αξίες της Ευρώπης, σε αντίθεση με τα ζητήματα παγκοσμιοποίησης και απασχολησιμότητας που προβάλλονται στο πλαίσιο των πολιτικών της ΕΕ.

Επόμενος σταθμός της διαδικασίας της Μπολόνια είναι η Πράγα το 2001, όπου αναγνωρίστηκε ότι η διαδικασία της Μπολόνια έχει συμπληρωματική σχέση με την πολιτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ειδικά μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων συνεργασίας Erasmus, Leonardo και Tempus, με αποτέλεσμα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να γίνει πλήρες μέλος και οι εκπρόσωποι της να συμμετέχουν στις ομάδες εργασίας για την προετοιμασία των θεμάτων της συνόδου του Βερολίνου. Τον Σεπτέμβριο του 2003 πραγματοποιήθηκε η Σύνοδος του Βερολίνου, και προσδιορίστηκαν ορισμένες βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες στην προοπτική του 2010. Αυτές είναι: η εφαρμογή των δύο κύκλων σπουδών, η διασφάλιση συστήματος ποιότητας και η ανάπτυξη ενός συστήματος αναγνώρισης

¹⁰³ Bologna Declaration (1999), The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna at the 19th of June 1999 (http://europa.eu.int/comm/education/bologna_en.html). 2-3.

πτυχίων¹⁰⁴. Τον Απρίλιο του 2005, η Επιτροπή δημοσίευσε μια έκθεση προόδου αναφορικά με τις ενέργειες που είχε υλοποιήσει τη διετία 2003-2005, στο πλαίσιο της συμβολής της στην επίτευξη των στόχων της Μπολόνιας. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι «υπάρχει μια προφανής σύνδεση μεταξύ της διαδικασίας της Μπολόνιας και της διαδικασίας της Κοπεγχάγης για την ενισχυμένη ευρωπαϊκή συνεργασία στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση που ενεργοποιήθηκε το 2002» και αναφέρεται στις πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει ώστε να καθιερωθούν οι συμπράξεις και μεταξύ των δυο διαδικασιών σε σημαντικούς τομείς, όπως «η διαφάνεια των προσόντων (europass), η μεταφορά ακαδημαϊκών μονάδων (ECVET), η εξασφάλιση ποιότητας και το Ευρωπαϊκό πλαίσιο προσόντων (EQF)»¹⁰⁵.

Επόμενη σύνοδος των υπουργών παιδείας, έγινε στο Μπέργκεν της Νορβηγίας το Μάιο του 2005, όπου διαπιστώθηκε πρόοδος τόσο αναφορικά με την υιοθέτηση του συστήματος των δυο κύκλων, όσο και στο ζήτημα της διασφάλισης της ποιότητας, και στο ζήτημα της αναγνώρισης των πτυχίων και περιόδων σπουδών. Οι επόμενοι στόχοι που τέθηκαν αφορούν την σημασία της ανώτατης εκπαίδευσης για την έρευνα και την συνεργασία ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και άλλων ερευνητικών φορέων. Ένα άλλο ζήτημα είναι η κοινωνική διάσταση της διαδικασίας που περισσότερο αφορά την δυνατότητα για όλους τους φοιτητές να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους χωρίς να αντιμετωπίζουν οικονομικά ή κοινωνικά εμπόδια. Οι Υπουργοί αναφέρθηκαν και στην εξασφάλιση των συνθηκών για την καλύτερη κινητικότητα φοιτητών και καθηγητών. Καταλήγοντας σημείωσαν την ανάγκη η Ευρωπαϊκή ανώτερη εκπαίδευση να γίνει ελκυστική για τον υπόλοιπο κόσμο. Συγκεκριμένα πρέπει να προωθηθούν οι εξής στόχοι:

- Εφαρμογή των κριτηρίων και κατευθυντήριων γραμμών για την εξασφάλιση ποιότητας
- Εφαρμογή εθνικών πλαισίων πιστοποίησης.
- Έκδοση και αναγνώριση των κοινών τίτλων, συμπεριλαμβανομένων των τίτλων διδακτορικών σπουδών
- Δημιουργία ευκαιριών για ευέλικτα μαθησιακά μονοπάτια στην ανώτατη εκπαίδευση, περιλαμβάνοντας και διαδικασίες για την αναγνώριση της προηγούμενης μάθησης.

Στο Λονδίνο το 2007 πραγματοποιήθηκε η τελευταία μέχρι σήμερα σύνοδος των υπουργών, στο πλαίσιο της διαδικασίας της Μπολόνια. Στο ανακοινωθέν της Συνόδου του Λονδίνου καταγράφεται η πρόοδος κατά τα τελευταία δύο χρόνια (2005-2007) και

¹⁰⁴ www.bologna-berlin2003.de/pdf/Prague_communicuTheta.pdf

¹⁰⁵ European Commission, From Berlin to Bergen. The EU Contribution, progress report, Brussels, 7 April 2005 p.1.

τίθενται οι προτεραιότητες για τα επόμενα δύο χρόνια, μέχρι τη Σύνοδο του Leuven/Louvain-la-Neuve η οποία προγραμματίζεται για τις 28-29 Απριλίου 2009. Η κινητικότητα παραμένει ο απώτερος στόχος της διαδικασίας και η υπ' αριθμό ένα προτεραιότητα για την επόμενη διετία. Η έκταση και οι μορφές κινητικότητας στο πλαίσιο του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου για την Ανώτατη Εκπαίδευση (ΕΕΧΑΕ), που στοχεύει να επιτύχει η διαδικασία της Μπολόνια, εδράζονται σε αριθμό συνισταμένων με κυριότερη την αναγνώριση τίτλων και περιόδων σπουδών. Θέματα που σχετίζονται με την αναγνώριση προσόντων εξακολουθούν να αποτελούν ένα από τα εμπόδια για την κινητικότητα, υπογραμμίζει το κείμενο της Συνόδου του Λονδίνου¹⁰⁶.

Βιβλιογραφία

- Απόφαση 1720/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Νοεμβρίου 2006 για τη θέσπιση προγράμματος δράσης στον τομέα της δια βίου μάθησης. Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ L 327 της 24.11.2006.
- Bologna Declaration (1999), The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna at the 19th of June 1999.
- E.C. Council (1987a) European education policy statements, 1971-1987, γ' έκδοση, Λουξεμβούργο.
- Council Directive of 21 December 1988 on a general system for the recognition of higher education diplomas awarded on completion of professional education and training at least three years duration, 89/48/EEC, Vol 32, 24 January 1989
- E.C. Council, (1993) European educational policy statements 1990-1992, Supplements αρ.2 γ' έκδοση, Λουξεμβούργο
- Council of the EU, Maastricht Communiqué on the Future Priorities of Enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training, (VET), Brussels, December 2004
- European Higher Education in a Global Setting. A Strategy for the External Dimension of the Bologna Process, στο www.Ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/

¹⁰⁶ European Higher Education in a Global Setting. A Strategy for the External Dimension of the Bologna Process. www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/

- European Commission/DG for Education and Culture, *EDUCATION, A new generation of programmes (2000-2006)*, information brochure, Brussels 2000.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Η νέα γενιά κοινοτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης μετά το 2006*, COM (2004) 156 τελικό Βρυξέλλες, 9.3.2004
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης: μια συμβολή ζωτικής σημασίας στην ευημερία και την κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη*, Σχέδιο κοινής έκθεσης προόδου του Συμβουλίου και της Επιτροπής για το 2006 σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010», COM (2005) 549 τελικό, Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *Συμπεράσματα της Προεδρίας Στοκχόλμη 23-24.3.2001*.
- Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), 2000, *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική* επιμέλεια Δ.Γ. Τσαούσης, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Μοσχονάς Α., 2006, «Η εκπαιδευτική πολιτική της ΕΕ και η Ελλάδα», στο Μαραβέγιας Ν.- Σακελλαρόπουλος Θ., *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και Ελλάδα, οικονομία, κοινωνία, πολιτικές*, Διόνικος Αθήνα.
- Πασιάς Γ. 2006, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, θεσμικός λόγος και εκπαιδευτική πολιτική (1950-1999)*, τόμος Α', Gutenberg, Αθήνα.
- Πασιάς Γ. 2006, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, Η στρατηγική της Λισσαβόνας, εκπαιδευτικός λόγος και πολιτικές (2000-2006)*» Τόμος Β', Gutenberg, Αθήνα
- Τσαούσης Δ.Γ., 2003, «Εθνική και ευρωπαϊκή υπερεθνική εκπαιδευτική πολιτική», στο Τσαούσης Δ. Γ. (επιμέλεια), *Από την Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης*, Gutenberg Αθήνα.
- Commission of the EU, *Towards a European Qualifications Framework for lifelong learning*, Commission Staff working document, SEC (2005) 957, Brussels
- The Copenhagen Declaration, Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training,
- Συμβούλιο της ΕΕ, *Κείμενα για την ΕΕΠ (1993-1997)*, συμπλήρωμα 3 της 3^{ης} έκδοσης Λουξεμβούργο, 1997.
- Συμβούλιο των ΕΚ, Απόφαση 94/819/ΕΚ του Συμβουλίου της 612.1994, ΕΕ L 340 της 29.12.1994, στο Συμβούλιο της ΕΕ *Κείμενα για την ΕΕΠ, (1993-1997)*.

- Συμβούλιο της ΕΕ Απόφαση 2005/600/ΕΚ της 12.7.2005 για τις κατευθυντήριες γραμμές των πολιτικών απασχόλησης των κρατών –μελών, ΕΕ L 205, Βρυξέλλες
- Vocational training in the European Community, Challenges and future outlook, Studies No 3, Education, Training, Youth, 1994.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

4° ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.

4.1 Η ελληνική εκπαίδευση αντιμέτωπη με τις προκλήσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η ελληνική εκπαίδευση αντιμετωπίζει ορισμένα χρόνια και δυσεπίλυτα προβλήματα. Οι ποσοτικές αδυναμίες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αναφέρονται παρακάτω. Πρώτον η Ελλάδα βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις της λίστας των δημοσίων δαπανών για την παιδεία σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι δαπάνες για την εκπαίδευση δεν ξεφεύγουν το 3-3.7% του ΑΕΠ (μ.ο. για την περίοδο 1995-2005), όταν ο μέσος όρος στην ΕΕ είναι 6%. Ταυτόχρονα η Ελλάδα είναι πρώτη στα ποσοστά δαπανών που καταλήγουν στα ιδιωτικά σχολεία και φροντιστήρια. Δεύτερον σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της απογραφής του 2001, σχεδόν το 11.7% των νέων ηλικίας 20-24 ετών δεν έχουν ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. Το ποσοστό των αναλφάβητων είναι επίσης υψηλό σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες της Κοινότητας. Σύμφωνα με την απογραφή του 1991 οι αναλφάβητοι στην Ελλάδα ανέρχονταν στο 9.5% του πληθυσμού ηλικίας άνω των 15 ετών. Τρίτον η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση δεν είναι ελκυστική για τους έλληνες μαθητές. Το 1987 η κατανομή του μαθητικού πληθυσμού ανάμεσα στους δυο βασικούς κλάδους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ήταν 84% για την γενική και 14% για την τεχνική. Αυτή η διαφορά πέρα από τις δυσλειτουργίες της τεχνικής εκπαίδευσης, οφείλονται και στην ελληνική νοοτροπία της κοινωνικής ανωτερότητας που προσδίδει ένα πανεπιστημιακό δίπλωμα. Κατά συνέπεια οι περισσότεροι μαθητές παρακολουθούν την γενική δευτεροβάθμια εκπαίδευση με αποτέλεσμα λόγω του συστήματος εισαγωγικών εξετάσεων ή να μείνουν εκτός πανεπιστημίου ή να παρακολουθήσουν τελικά ένα γνωστικό αντικείμενο που δεν τους αρέσει και που πολύ μικρό αντίκρισμα έχει στην αγορά εργασίας και στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Τέλος παρά την αύξηση του αριθμού των ΑΕΙ και ΤΕΙ τα τελευταία χρόνια η προχειρότητα και η υποχρηματοδότηση της διεύρυνσης οδηγούν περίπου 60.000 φοιτητές σε πανεπιστήμια του εξωτερικού (3003-2004) με συνέπειες και σε κοινωνικό επίπεδο (περιθωριοποίηση των ασθενέστερων οικονομικών τάξεων) και σε αναπτυξιακό. Τέλος στον τομέα της έρευνας η Ελλάδα διαθέτει το θλιβερό ποσοστό του 0,67% του ΑΕΠ έναντι του επίσης χαμηλού 2% του μέσου όρου της ΕΕ. Ο τομέας της έρευνας στην

Ελλάδα πάσχει από την έλλειψη υποδομών και τη θεσμική και οικονομική απαξίωση των νέων ερευνητών.

Σε ποιοτικό επίπεδο οι αδυναμίες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αντικατοπτρίζονται σε πέντε περιπτώσεις:

(α) το σχολικό πρόγραμμα. Το περιεχόμενο του σχολικού προγράμματος παρά τις προσπάθειες για εκσυγχρονισμό, παραμένει αρκετά παραδοσιακό με έντονο ακαδημαϊκό, εγκυκλοπαιδικό και γλωσσοκεντρικό προσανατολισμό στην υποχρεωτική εκπαίδευση και στο γενικό λύκειο.

(β) η χρήση των νέων τεχνολογιών είναι περιορισμένη σε σύγκριση με ότι συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η σύνδεση του σχολείου με την καθημερινή ζωή και την παραγωγή είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Ο σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός περιορίζεται σε περιγραφή των επαγγελμάτων και σε γενική πληροφόρηση για τις δυνατότητες συνέχισης σπουδών.

(γ) η διδασκαλία των ξένων γλωσσών στα δημόσια σχολεία είναι περιορισμένη και το επίπεδο της υποβαθμισμένο.

(δ) ο τομέας της τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες. Το επίπεδο επίδοσης όσων στρέφονται σε αυτήν είναι πολύ χαμηλό. Το χαμηλό ποιοτικό επίπεδο των μαθητών σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια της υλικοτεχνικής υποδομής και της κατάρτισης μερίδας του διδακτικού προσωπικού δεν ευνοούν την επίτευξη υψηλού επιπέδου τεχνικής /επαγγελματικής εκπαίδευσης. Η σύνδεση των τεχνικών και επαγγελματικών σχολείων με τις βιομηχανικές μονάδες και γενικά τις παραγωγικές διαδικασίες είναι μικρή, και η πρακτική άσκηση των αποφοίτων της ανεπαρκής.

(ε) η διοίκηση της εκπαίδευσης, παρά τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν με το νόμο 1566/85, παραμένει συγκεντρωτική. Η αυταρχική νοοτροπία, οι κομματικές παρεμβάσεις, η μη ουσιαστική συμμετοχή των διάφορων φορέων στην οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης, δείχνουν ότι δεν έχουν διαμορφωθεί ακόμη στον απαιτούμενο βαθμό οι προϋποθέσεις για μια ανεξάρτητη και αληθινά δημοκρατική εκπαίδευση. (Καζαμιάς 1996 σελ.49-50).

Οι επιπτώσεις των αδυναμιών του εκπαιδευτικού συστήματος στην ελληνική κοινωνία είναι πολύπλευρες. Αυξημένη σχολική αποτυχία, ανισότητα ευκαιριών, σύστημα αξιολόγησης το οποίο αναπαράγει τις ταξικές ανισότητες, κοινωνικός αποκλεισμός μειονεκτούντων ομάδων, ανεπαρκής προετοιμασία για την έξοδο στην αγορά εργασίας, πολίτες ανέτοιμοι να ενταχθούν στην «κοινωνία της πληροφορίας»¹⁰⁷.

¹⁰⁷ για τη δομή και λειτουργία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος βλέπε και Ξανθόπουλος Θ. *Ελληνική Παιδεία, δοκίμιο εξορθολογισμού και ανασυγκρότησης*, Gutenberg, Αθήνα, 2005, σελ. 67-101, για τη δομή της ανώτερης-ανώτατης εκπαίδευσης, βλ. Κάτσικας Χ.- Σωτήρης Π., *Η αναδιάρθρωση*

Ειδικότερα για τα πανεπιστήμια η διεθνοποίηση των προγραμμάτων σπουδών, ο ανασχεδιασμός της διοικητικής διάρθρωσης του πανεπιστημίου και ο επαναπροσδιορισμός των στρατηγικών στόχων, οδηγούν σε μια ανάγκη ανασυγκρότησης τόσο του περιεχομένου όσο και της δομής τους.

4.2 Οι επιδράσεις της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής

Η ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική ασκείται μέσω της αρχής της επικουρικότητας, σε τομείς όπου τα κράτη δεν είναι αποτελεσματικά ή δεν θέλουν να ενεργήσουν. Στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά και την ευρύτερη ενωμένη Ευρώπη, τα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών-μελών καλούνται να καταρτίσουν εργατικό δυναμικό, επαρκώς εφοδιασμένο για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις μιας ανταγωνιστικής οικονομίας της πληροφορίας και της τεχνολογίας. Ταυτόχρονα ο στόχος της πολιτικής ολοκλήρωσης, οδηγεί τα κράτη-μέλη να επιδιώξουν την διεθνοποίηση των εκπαιδευτικών τους συστημάτων και την προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης. Στόχος των πολιτικών της Κοινότητας είναι η επίτευξη σύγκλισης και αμοιβαίας αναγνώρισης προσόντων μεταξύ των συστημάτων.

Οι προτάσεις ή οι συστάσεις που περιλαμβάνονται στα κείμενα πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν είναι νομικά δεσμευτικές για τα κράτη-μέλη. Οι κύριοι στόχοι αυτών των κειμένων είναι να δημιουργήσουν έναν διάλογο μεταξύ των κρατών. Το άνοιγμα ενός δημοσίου διαλόγου ο οποίος δημιουργεί κοινωνικές πιέσεις στις πολιτικές των κρατών-μελών είναι ένας μη δεσμευτικός αλλά αποτελεσματικός τρόπος προώθησης της ευρωπαϊκής ενότητας. Τα κείμενα πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δείχνουν τις τάσεις οι οποίες μπορούν να γενικευτούν. Δημιουργείται ένα πλαίσιο στο οποίο τονίζονται περισσότερο τα κοινά σημεία παρά οι διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών. Τα κράτη-μέλη πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στις συζητήσεις, όχι μόνο στέλνοντας κυβερνητικούς αξιωματούχους στις συναντήσεις, αλλά επίσης μέσω εθνικών εμπειρογνομόνων και μη κυβερνητικών οργανισμών.

Οι συνέπειες των εξελίξεων της συνεργασίας για την εκπαίδευση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, για τα κράτη-μέλη μπορούν να χωριστούν σε δυο ομάδες: α) δεσμευτικές αλλαγές νομικής φύσεως και β) εθελοντική συμμετοχή στις διάφορες προτεινόμενες πρωτοβουλίες. Οι πρώτες είναι λίγες ενώ οι δεύτερες είναι πολυδιάστατες. Σ' αυτές περιλαμβάνονται τα προγράμματα κινητικότητας φοιτητών και διδακτικού προσωπικού, τα δίκτυα έρευνας, οι πολιτικές επαγγελματικής κατάρτισης, οι χρηματοδοτήσεις από το

του ελληνικού πανεπιστημίου, εκδόσεις Σαββάλα Αθήνα 2003, για την ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση: Κάτσικας Χ.-Καββαδίας Γ., Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση, η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην ελληνική εκπαίδευση (1960-2000), Gutenberg, Αθήνα 2000.

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Το πλέγμα της κοινοτικής δραστηριότητας στην εκπαίδευση έχει συνέπειες σε ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας.

Η αποτελεσματική συμμετοχή των κρατών-μελών στα ευρωπαϊκά προγράμματα, έχουν ορισμένες θεσμικές συνέπειες για τα κράτη-μέλη. Αυτές είναι:

- Στο επίπεδο του υπουργείου, ένας αριθμός αξιωματούχων που κατέχουν στρατηγικές θέσεις, πρέπει να μπορούν να συμμετέχουν σε συζητήσεις πολιτικής. Η αποδοτικότητα αυτών των συζητήσεων εξαρτάται πάρα πολύ από την καλή προετοιμασία και την παρακολούθηση τους σε εθνικό επίπεδο. Απαιτείται η στελέχωση του υπουργείου με ανθρώπινο δυναμικό με προσόντα.
- Η αποτελεσματική συμμετοχή στα προγράμματα κινητικότητας της ΕΕ απαιτεί επίσης, κάποιες ικανότητες στους εθνικούς μηχανισμούς διοίκησης των κρατών-μελών. Ειδικές υπηρεσίες πρέπει να δημιουργηθούν σε εθνικό επίπεδο για να λειτουργήσουν αυτά τα προγράμματα.
- Ειδικά αναφορά πρέπει να γίνει για τις εθνικές υπηρεσίες τις υπεύθυνες για τα επαγγελματικά προσόντα στα κράτη-μέλη. Μεταξύ άλλων πρέπει να έχουν θεσμική αρμοδιότητα ώστε να συμμετέχουν στις συζητήσεις της ΕΕ για τη συγκρισιμότητα και διαφάνεια των προσόντων, να διαχειρίζονται αποτελεσματικά τα εθνικά γραφεία του Leonardo και να θέσουν προτεραιότητες για επένδυση στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση μέσω του ΕΚΤ.
- Η δημιουργία θεσμών σε περιφερειακό επίπεδο είναι απαραίτητη. Τα προγράμματα κατάρτισης όπως το Leonardo και οι λειτουργίες του ΕΚΤ εξαρτώνται πολύ από το τοπικό/περιφερειακό επίπεδο για τον προσδιορισμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων.
- Διάφοροι πιθανοί μη κυβερνητικοί εταίροι για τη ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση μπορούν να συμμετέχουν στις συναντήσεις για την πολιτική, στη δημιουργία δικτύων, στο σχεδιασμό προγραμμάτων και στη συγκριτική δουλειά με άλλες χώρες. Οι σύνδεσμοι των εργοδοτών με τα συνδικάτα, αλλά και τα επιμελητήρια, οι ερευνητές της εκπαίδευσης στα πανεπιστήμια, μη κερδοσκοπικές εταιρείες που εμπλέκονται στην εκπαίδευση, πρέπει να έχουν ειδικευμένο προσωπικό που να εμπλέκονται σε τέτοιες δραστηριότητες.
- Στο θεσμικό επίπεδο απαιτείται σημαντική θεσμική αλλαγή στα ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης και στα πανεπιστήμια. Η οργάνωση της

κινητικότητας των φοιτητών και του διδακτικού προσωπικού (ερευνητές, δάσκαλοι, διοικητικοί υπάλληλοι και αρχηγοί νέων) απαιτεί χρόνο και ειδικές διαδικασίες¹⁰⁸.

Παρακάτω θα εξεταστούν οι συνέπειες της συμμετοχής της Ελλάδας στα κοινοτικά προγράμματα, για την υποχρεωτική, την μετα-υποχρεωτική και την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

4.2.1 Οι επιδράσεις στην υποχρεωτική εκπαίδευση

Μια από τις βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ελληνική υποχρεωτική εκπαίδευση είναι η εισαγωγή της ευρωπαϊκής διάστασης και ο περιορισμός του ελληνοκεντρισμού στον ελληνικό σχολείο. Οι επιδράσεις της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής έχουν διπλό αντίκτυπο. Πρώτον δημιουργείται η αίσθηση συμμετοχής σε μια ευρύτερη διαδικασία, δημιουργείται ενδο-ενωσιακή κινητικότητα και αυξάνεται η σημασία της γνώσης ξένων γλωσσών, εισάγεται η έννοια της πολυπολιτισμικότητας στην εκπαίδευση. Τα προγράμματα όπως το Comenius εξυπηρετούν αυτόν ακριβώς το στόχο: την επαφή με ευρωπαϊκές χώρες και νοοτροπίες, την συνεργασία σε σχολικό επίπεδο τις επαφές σε μαθητικό και διδασκαλικό επίπεδο, την άρση της απομόνωσης. Ταυτόχρονα όμως εκφράζονται κίνδυνοι για την απώλεια της εθνικής ταυτότητας, την ομογενοποίηση, την απαξίωση της ελληνικής γλώσσας. Αυτό που πρέπει να υποστηρίξει η Ελλάδα σε ενωσιακό επίπεδο είναι η προστασία των δημογραφικά μειονοτικών πολιτισμών και των λιγότερο ομιλούμενων γλωσσών, όπως είναι η Ελλάδα και τα ελληνικά. Η Ελλάδα κατά την διαμόρφωση των ευρωπαϊκών πολιτικών έχει λόγο και θα πρέπει να προσδιορίσει τι είναι αδιαπραγμάτευτο για την ελληνική εκπαίδευση, να συγκροτήσει συμμαχίες σε επίπεδο μικρών χωρών, και να έχει μια πιο ενεργή συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η Ελλάδα μέχρι στιγμής δεν έχει αναπτύξει ολοκληρωμένες δραστηριότητες προώθησης του ελληνικού στοιχείου και της ελληνικής γλώσσας, αλλά πράττει αποσπασματικά και χωρίς σχεδιασμό.

Δεύτερη πρόκληση της ελληνικής υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι η προετοιμασία για την ένταξη των μελλοντικών εργαζομένων σε μια ευρωπαϊκή αγορά εργασίας. Η προετοιμασία για μια ευρωπαϊκή αγορά εργασίας θέτει το ζήτημα της εφαρμογής κάποιων ενιαίων κριτηρίων λειτουργίας τα οποία θα οδηγήσουν στην τελική αναγνώριση των παρεχόμενων τίτλων σπουδών που θα δίνει πρόσβαση στις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης ή σε θέσεις εργασίας.

¹⁰⁸ J.P. Jallade, *Ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση: Οι επιδράσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση*, στο «Από τη Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την Παγκοσμιοποίηση της Εκπαίδευσης», όπως παραπάνω σελ. 268-270.

Η συμμετοχή της Ελλάδας σε κοινοτικά προγράμματα, προσφέρει την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, με στόχο τον εκσυγχρονισμό των υποδομών, την εισαγωγή της νέας τεχνολογίας στα σχολεία, την δημιουργία σχολικών βιβλιοθηκών, τα διάφορα προγράμματα, όπως η Αγωγή Υγείας και η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, τα επιμορφωτικά προγράμματα των εκπαιδευτικών. Όλα τα προηγούμενα σήμερα επιτυγχάνονται με την έντονη συνεισφορά των ενωσιακών ταμείων.

4.2.2 Οι επιδράσεις στην μετα-υποχρεωτική επαγγελματική εκπαίδευση

Η μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με τις επαγγελματικές δεξιότητες και την αγορά εργασίας. Βασική οργανωτική αρχή της εκπαίδευσης τείνει να αναθίη η δια βίου μάθηση, και η προώθηση της αποτελεί έναν από τους άξονες της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής. Ταυτόχρονα η προώθηση των νέων τεχνολογιών και της επικοινωνίας είναι ένας άλλος άξονας που επηρεάζει την μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση. Σε εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 140 της ΣΕΚ έχει αναπτυχθεί η προσφορά υπηρεσιών άτυπης επαγγελματικής εκπαίδευσης, όχι μόνο από ιδιωτικούς αλλά και από κρατικούς και δημόσιους φορείς, όπως είναι οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλοι φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Μεταξύ των φορέων που νομιμοποιούνται να παρέχουν άτυπη επαγγελματική εκπαίδευση είναι τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας τυπικής εκπαίδευσης, τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ. Τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης των Πανεπιστημίων έχουν τυπική κάλυψη σε κοινοτικό επίπεδο με τη ρητή αναφορά του άρθρου 1 παρ.3 του προγράμματος Σωκράτης Erasmus, στο οποίο αναφέρεται «το παρόν πρόγραμμα συμβάλλει στην προαγωγή της Ευρώπης της γνώσης...ενθαρρύνοντας την δια βίου μάθηση, βάσει τυπικών και άτυπων μορφών εκπαίδευσης και κατάρτισης». Διαμορφώνονται νέες εκπαιδευτικές δομές ανεξάρτητες και εκτός Υπουργείου Παιδείας. Τέτοια παραδείγματα είναι τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (αδιαβάθμητα ιδρύματα διοικούμενα από ανεξάρτητο φορέα εποπτευόμενο από το ΥΠΕΠΘ), τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης που ανήκουν στο Υπουργείο Εργασίας και τα Ινστιτούτα Δια Βίου Εκπαίδευσης.

Στην Ελλάδα ο δημόσιος φορέας ο οποίος σχεδιάζει και αναλαμβάνει δράσεις στον τομέα της δια βίου εκπαίδευσης είναι η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Οι δράσεις της πραγματοποιούνται κυρίως μέσω του Ινστιτούτου Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, το οποίο εντάσσεται στο ΕΠΕΑΕΚ II και συγχρηματοδοτείται από το Ε.Κ.Τ (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και το ελληνικό δημόσιο. Το Ι.Δ.ΕΚ.Ε. υποστηρίζει τη λειτουργία των

δομών και των αυτόνομων εκπαιδευτικών προγραμμάτων μετά από ανάθεση της Γ.Γ.Ε.Ε.:

- Το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας το οποίο είναι ένα καινοτόμο Σχολείο Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Το πρόγραμμα εκπαίδευσης διαφέρει από το αντίστοιχο της τυπικής εκπαίδευσης ως προς το περιεχόμενο, τη διδακτική μεθοδολογία και την αξιολόγηση των εκπαιδευομένων. Η συνολική διάρκεια του προγράμματος είναι 2 εκπαιδευτικά έτη. Μετά την επιτυχή αποφοίτηση παρέχεται τίτλος ισότιμος του Γυμνασίου. Τα Σ.Δ.Ε. στην Ελλάδα θεσμοθετήθηκαν με το νόμο 2525/97 στο πλαίσιο που έχουν προδιαγράψει οι διακηρυγμένες αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.) τα οποία αποτελούν ένα νέο θεσμικό πλαίσιο στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων και της διά βίου μάθησης. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρονται στα Κ.Ε.Ε. συμβάλλουν στην ανάπτυξη της ενεργού ιδιότητας του πολίτη, τη δημιουργία θετικής στάσης ως προς τη μάθηση και την ενίσχυση των ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην εκπαίδευση, στην ενίσχυση της ικανότητας προσαρμογής στις γνωστικές απαιτήσεις ενός συνεχώς εξελισσόμενου κοινωνικο-οικονομικού χώρου δράσης των ενηλίκων πολιτών και στη σύνδεση ή επανασύνδεση με την εκπαιδευτική διαδικασία ενηλίκων πολιτών. Επιπλέον συμβάλλουν στην ανάπτυξη δυνατοτήτων πρόσβασης στην αγορά εργασίας, καθώς και της επαγγελματικής εξέλιξης, προσφέρουν πιστοποιητικά παρακολούθησης, συμμετοχή στην «κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας» και πρόσβαση στις νέες εργασιακές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ευκαιρίες. Προωθούν την δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου στο πεδίο του πολιτισμού, την αναβάθμιση των συνθηκών εκπαίδευσης, εργασίας και κοινωνικής κατάστασης ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού και την υποστήριξη των φυλακισμένων για την ομαλή επανένταξή τους.
- Το «Κέντρο Διά Βίου Μάθησης από Απόσταση» που έχει ως στόχο την παροχή ηλεκτρονικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε ενδιαφερόμενους πολίτες¹⁰⁹.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι το εκπαιδευτικό σύστημα μετατρέπεται από ένα μονοδιάστατο σύστημα επάλληλων διαβάθμισμένων επιπέδων υπό τη σκέπη του ΥΠΕΠΘ, σε ποικιλόμορφες και πολυεπίπεδες εκπαιδευτικές δομές, που

¹⁰⁹ http://www.gsae.edu.gr/organ_ideke.asp

συνδέονται μεταξύ τους, και προσφέρονται σε όλες τις ηλικιακές και κοινωνικές ομάδες.

Η πιστοποίηση των παρεχόμενων γνώσεων είναι ακόμα ένας άξονας που ορίζει η ευρωπαϊκή επαγγελματική εκπαιδευτική πολιτική. Το Ε.ΚΕ.ΠΙΣ. είναι ο επίσημος εθνικός φορέας για την ανάπτυξη, εφαρμογή και παρακολούθηση ενός ολοκληρωμένου Εθνικού Συστήματος Πιστοποίησης της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε με το άρθρο 22 του Ν. 2469/1997 με την επωνυμία Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών, μετονομάστηκε με το Νόμο 3385/2005 και εφεξής φέρει την επωνυμία «Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης» (Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.). Εποπτεύεται από τον Υπουργό Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας. Σκοπός του Κέντρου είναι η ανάπτυξη και εφαρμογή του Εθνικού Συστήματος Πιστοποίησης της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης. Το σύστημα αυτό στοχεύει:

- στη διασφάλιση της ποιότητας στην επαγγελματική κατάρτιση
- στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών κατάρτισης
- στην ενδυνάμωση της αξιοπιστίας της επαγγελματικής κατάρτισης
- στη σύνδεση της επαγγελματικής κατάρτισης με την απασχόληση και τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας
- στη διασύνδεση των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (σύνδεση της αρχικής με τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση)
- στην αναγνώριση και κατοχύρωση των επαγγελματικών προσόντων
- στην προώθηση της δια βίου μάθησης

4.2.3 Οι επιδράσεις στην ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση

Η ανώτατη εκπαίδευση δέχεται σοβαρές πιέσεις για υποταγή στη λογική της αγοράς και το πανεπιστήμιο υποχωρεί σταδιακά από το ρόλο του ως δημοκρατικής δημόσιας σφαίρας. Το νέο παγκόσμιο περιβάλλον επιδεινώνει τις ανισότητες ανάμεσα στα πανεπιστήμια, όχι μόνο μεταξύ ανεπτυγμένου και αναπτυσσόμενου κόσμου, αλλά και ανάμεσα στα πανεπιστημιακά ιδρύματα μιας χώρας: ο διαχωρισμός μεταξύ των

ακαδημαϊκών ιδρυμάτων που μορφώνουν τις ελίτ, και αυτών που εκπαιδεύουν για χαμηλόμισθες θέσεις στην παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία αυξάνεται ραγδαία. Στο πλαίσιο αυτό, σημαντικός παράγοντας στις μεταρρυθμίσεις του πανεπιστημίου είναι η αναγνώριση της γνώσης για την οικονομική ανάπτυξη. Οι μεταλλάξεις στην ανώτατη εκπαίδευση δεν σταματούν όμως με τις μεταρρυθμίσεις και τους επαναπροσδιορισμούς στρατηγικών στόχων στα παραδοσιακά ακαδημαϊκά ιδρύματα. Οι παροχές εκπαιδευτικών υπηρεσιών μεταλλάσσονται είτε μέσω της εμφάνισης νέων οργανισμών εκπαίδευσης που έρχονται να καλύψουν τη ζήτηση στα «περιθώρια» του συστήματος (κυρίως από ιδιωτικά κερδοσκοπικά ιδρύματα) είτε μέσω της ανάπτυξης μηχανισμών όπως η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η on-line εκπαίδευση, κλπ

Η συγκρισιμότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων είναι ένα από τα ζητούμενα της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής. Στον Ευρωπαϊκό Χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης η πολιτική που έχει χαραχθεί -από κοινού- εδώ και πολλά χρόνια είναι η εναρμόνιση των εκπαιδευτικών συστημάτων όλων των ευρωπαϊκών χωρών. Στο πλαίσιο αυτό η Ανώτατη Εκπαίδευση, σε όλη την Ευρώπη, είναι Ενιαία Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση. Έτσι τα περισσότερα Τεχνολογικά Ιδρύματα χωρών της Ε.Ε. (Ηνωμένο Βασίλειο, Βέλγιο, Ολλανδία, Γαλλία κλπ) έχουν μετεξελιχθεί σε Πανεπιστήμια και οι λιγοστές χώρες που δεν έχουν ακόμα εναρμονισθεί, βρίσκονται στο στάδιο των αλλαγών προς αυτή την κατεύθυνση (Ιρλανδία). Στην Ελλάδα η ανωτατοποίηση των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, έγινε αποσπασματικά με μια νομοθετική ρύθμιση χωρίς να ληφθούν μέτρα αναβάθμισης των ΤΕΙ. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι τα ΤΕΙ σύμφωνα με το ιδρυτικό τους θεσμικό πλαίσιο (Ν.1404/83, άρθρο 1) και τις μετέπειτα Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Οδηγία 89/48/ΕΟΚ/21-12-1988 & Οδηγία 92/51/ΕΟΚ/18-06-1992) ανήκουν στην ενιαία Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και αδιαμφισβήτητα είναι Πανεπιστημιακά Ιδρύματα πρώτης βαθμίδας.

Η αναγνώριση των διπλωμάτων ανώτατης εκπαίδευσης είναι ένα ζήτημα το οποίο έχει επηρεάσει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η Οδηγία 89/48 έπρεπε να έχει ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία μέσα στα δύο επόμενα χρόνια από τη στιγμή που τέθηκε σε ισχύ. Τελικά η Οδηγία 89/48 ενσωματώθηκε στην Ελληνική νομοθεσία με το Π.Δ. 165/2000 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το ΠΔ 373/2001 πλην όμως περιλαμβάνει ρητή αναφορά ότι θα πρέπει το σύνολο των σπουδών να έχει γίνει σε αναγνωρισμένο πανεπιστήμιο. Στην Ελλάδα την αποφασιστική αρμοδιότητα της αναγνώρισης του δικαιώματος ασκήσεως νομοθετικά ρυθμιζόμενου επαγγέλματος σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ. 165/2000 έχει το Συμβούλιο Επαγγελματικής

Ισοτιμίας Τίτλων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΣΑΕΙ- ΣΑΕΙΤΤΕ), το οποίο λειτουργεί στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Η Επιτροπή έχει προσφύγει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κατά της Ελλάδας, ότι δεν εφαρμόζει ορθά την Ευρωπαϊκή Οδηγία 89/48 και δεν χορηγεί επαγγελματικά δικαιώματα στους πτυχιούχους κολεγίων-παραρτημάτων ευρωπαϊκών ΑΕΙ. Στην Ελλάδα πολλά από τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών, που δεν προσανατολίζονται προς την ένταξη στις δομές τεχνικής εκπαίδευσης / κατάρτισης, λειτουργούν τους ως 'παραρτήματα' αγγλικών κυρίως πανεπιστημίων¹¹⁰. Για την αναγνώριση πτυχίων 'παραρτημάτων' έχουν γίνει δικαστικές προσφυγές στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Μια τέτοια υπόθεση είναι η υπόθεση *Neri*¹¹¹, όπου σε προδικαστικό ερώτημα το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι δεν είναι σύνομη η πρακτική των ιταλικών αρχών να μην αναγνωρίζουν πτυχία 'παραρτήματος' αγγλικού πανεπιστημίου. Η Ελλάδα έχει παραπεμφθεί στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη μη εφαρμογή της Οδηγίας 89/48 και η πρόταση του γενικού εισαγγελέα είναι καταρχάς καταδικαστική γι' αυτήν. Αναμένεται η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου επί της υπόθεσης *C-2005/274*, που θα κρίνει εάν οι ελληνικές αρχές έχουν το δικαίωμα να απορρίπτουν διπλώματα χορηγούμενα βάσει συμφωνίας δικαιοχρησίας συναφθείσας μεταξύ ενός δημόσια αναγνωρισμένου εκπαιδευτικού ιδρύματος της ΕΕ και ενός ελληνικού ιδιωτικού φορέα. Σε αυτό το φόντο έρχεται η Οδηγία 36/2005¹¹² που για πρώτη φορά επιβάλλει την αναγνώριση των παραρτημάτων στο βαθμό που αυτά είναι πιστοποιημένα στη χώρα προέλευσης. Η ενσωμάτωση της παραπάνω Οδηγίας στο ελληνικό δίκαιο δεν έχει γίνει μέχρι στιγμής.

Σε ότι αφορά την Ελλάδα η εφαρμογή του κοινοτικού πλαισίου αναγνώρισης διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση, κατέδειξε τις διαφορετικές αντιλήψεις του εθνικού Συντάγματος και της κοινοτικής έννομης τάξης σχετικά με την πανεπιστημιακή παιδεία. Παρότι και στα δυο συστήματα οι νομικές ρυθμίσεις ευνοούν την ανάπτυξη ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, προσανατολισμένων στην εξυπηρέτηση των αναγκών της κοινωνίας και της

¹¹⁰ Θυμίζουμε εδώ ότι τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών διέπονται κατά βάση από τις προβλέψεις του ΝΔ 9/9-10-1935 και δεν έχουν κανέναν έλεγχο από το Υπουργείο Παιδείας. Η μόνη ρύθμιση ελέγχου που υπάρχει είναι η απαγόρευση της δυνατότητάς τους να χρησιμοποιούν στον τίτλο και την εμπορική ονομασία τους λέξεις όπως 'Πανεπιστήμιο', 'Κολέγιο', 'Ακαδημία', 'Κέντρο' σύμφωνα με την πρόβλεψη του Ν. 1966/91.

¹¹¹ Υπόθεση C-153/02, Απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Νοεμβρίου 2003, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 7/17, 10.1.2004.

¹¹² ΟΔΗΓΙΑ 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 255/22, 30.09.2005

οικονομίας, η ευρωπαϊκή πολιτική συνδέει τις πανεπιστημιακές λειτουργίες με την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων και δεξιοτήτων προσαρμογής στις οικονομικές, επιστημονικές και τεχνολογικές καινοτομίες.

Αντίθετα σε εθνικό επίπεδο, ο δημοκρατικός χαρακτήρας οργάνωσης του πανεπιστημίου ενσωματώνει το πρόταγμα για τη διαφύλαξη της αυτονομίας της έρευνας και της επιστήμης. Το ελληνικό πανεπιστήμιο παρόλα αυτά έκανε μια στροφή των σπουδών σε καθαρά επαγγελματικές και τεχνικές περιοχές μη παραδοσιακού ακαδημαϊκού προσανατολισμού, με αποτέλεσμα τη δημιουργία τμημάτων που δεν παραπέμπουν κατ' ανάγκη σε μια επιστημονική περιοχή. Η ραγδαία διεύρυνση του πανεπιστημιακού δικτύου, ως αποτέλεσμα των ΕΠΕΑΕΚ I και II, εγείρει ερωτηματικά καθώς δεν τεκμηριώνεται με βάση τα υπαρκτά δεδομένα και τις ανάγκες της χώρας, ενώ τίθεται και το ζήτημα της βιωσιμότητας των τμημάτων αυτών σε ένα ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό περιβάλλον, όταν η χρηματοδότηση τους λήξει.

Αυτό που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τα ελληνικά πανεπιστήμια είναι η προοπτική συμμετοχής τους σε υπερ-κρατικές συνεργασίες και συμπράξεις, όπως είναι η προσπάθεια δημιουργίας του Πανεπιστημίου της Αδριατικής, με συμμετοχή ιδρυμάτων των κρατών της περιοχής (από την Ελλάδα το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, το Πανεπιστήμιο Πατρών, και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο), τα κοινά προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών με γαλλικά πανεπιστήμια, η ανάπτυξη στενών περιφερειακών σχέσεων στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προγραμμάτων (π.χ. Πανεπιστήμιο Πατρών, Πανεπιστήμιο του Λέτσε στο πρόγραμμα INTEREG) και φυσικά τα κοινά προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών στο πλαίσιο προγραμμάτων όπως το Σωκράτης, το Tempus κτλ. Επιπλέον πρέπει να σημειωθεί η συγκροτημένη και δυναμική ανάπτυξη των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών. Τα προγράμματα αυτά χρηματοδοτούμενα σε πολλές περιπτώσεις από το ΕΠΕΑΕΚ, διαπερνούν την παραδοσιακή συγκρότηση ενός προγράμματος σπουδών, στο μέτρο που μπορεί να είναι διατμηματικά, διαπανεπιστημιακά ή ακόμα και διακρατικά. Σημαντική μεταβολή είναι η δυνατότητα επιβολής διδάκτρων για την παρακολούθηση αυτών των προγραμμάτων. Η διευρωπαϊκή συνεργασία ενισχύεται έντονα μέσω των προγραμμάτων που χρηματοδοτεί η ΕΕ είτε αυτά αναφέρονται στην εκπαίδευση και την κατάρτιση είτε στην έρευνα. Αναπτύσσονται υπηρεσίες όπως τα Γραφεία Διαμεσολάβησης, Γραφεία Διασύνδεσης, Γραφεία Διεθνών Σχέσεων, που επιτρέπουν τη στενότερη σύνδεση του πανεπιστημίου με φορείς και ιδρύματα στον ελληνικό αλλά και τον ευρωπαϊκό χώρο. (Σταμέλος-Βασιλόπουλος 2004, σελ.160-162)

Μια άλλη διάσταση των δομικών αλλαγών που συντελούνται είναι η ανάπτυξη θεσμών ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα

είναι προς το παρόν το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, το οποίο ιδρύθηκε το 1992 και άρχισε να δέχεται φοιτητές από το 1998.

Στο ζήτημα της κινητικότητας φοιτητών και διδακτικού προσωπικού, αλλά και στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση, η συμβολή του προγράμματος Erasmus, ή του Σωκράτης/ Erasmus, κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική. Το πρόγραμμα Erasmus ήταν εξαιρετικά επιτυχές στη συμβολή του στη δημόσια ευαισθητοποίηση και στην αύξηση της συνειδητοποίησης της αξίας της κινητικότητας για σπουδές σε μία άλλη χώρα. Συγκεκριμένα, στο Erasmus την περίοδο 2004-2005, ο αριθμός των φοιτητών που εισήχθησαν μέσω του Erasmus ήταν 1.658, ενώ οι φοιτητές που εξήλθαν από την Ελλάδα προς τις χώρες της υπόλοιπης Ευρώπης ήταν 2.491. Τα παραπάνω δείχνουν περαιτέρω ενίσχυση της κινητικότητας των σπουδαστών μέσω του Προγράμματος Erasmus, με τον αριθμό των φοιτητών που έρχονται στην χώρα μας να συγκλίνει με τον αριθμό των φοιτητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα και προέρχονται από την Ελλάδα»¹¹³.

Η συμμετοχή στις ευρωπαϊκές διαδικασίες συνεργασίας αλλά και η συμμετοχή στην διαδικασία της Μπολόνια έχουν θέσει το ζητούμενο της διασφάλισης της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Η διασφάλιση της ποιότητας προϋποθέτει διαδικασίες αξιολόγησης. Ο νόμος 3374/2005 «Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων –Το Παράρτημα Διπλώματος» ανταποκρίνεται στις ανάγκες εκσυγχρονισμού και ποιοτικής αναβάθμισης του ελληνικού συστήματος Ανώτατης Εκπαίδευσης καθώς και στις άμεσες προτεραιότητες που είχε αναλάβει η Ελλάδα το 2003 στο Βερολίνο, στο πλαίσιο της δημιουργίας του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης έως το 2010. Με τον νόμο αυτό ρυθμίζονται τα θέματα της αξιολόγησης των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, και θεσμοθετούνται το Συμπλήρωμα Διπλώματος και το Σύστημα των Ακαδημαϊκών Μονάδων. Η αξιολόγηση συνίσταται στη συστηματική, τεκμηριωμένη και λεπτομερή αποτίμηση και καταγραφή του έργου των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, με τη χρήση αντικειμενικών κριτηρίων, και στην κριτική ανάλυση και διαπίστωση τυχόν υφιστάμενων αδυναμιών και αποκλίσεων σε σχέση με τη φυσιογνωμία, τους στόχους και την αποστολή τους. Για την οργάνωση, το συντονισμό και την υποστήριξη των διαδικασιών αξιολόγησης των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης σε εθνικό επίπεδο συστάθηκε μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή με την επωνυμία «Αρχή Διασφάλισης της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση» (Α.Δι.Π.). Το 2007 η ΑΔΙΠ αναγνωρίστηκε ως συνεργαζόμενος φορέας της European

¹¹³ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2007-2013 «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, σ.51

Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). Τα κριτήρια και οι δείκτες αξιολόγησης είναι ιδίως:

α) Ως προς την ποιότητα του διδακτικού έργου: η αποτελεσματικότητα του διδακτικού προσωπικού, η οργάνωση και η εφαρμογή του διδακτικού έργου, τα εκπαιδευτικά μέσα και οι υποδομές, η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, η συνεργασία μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων, το επίπεδο και η επικαιρότητα των παρεχόμενων γνώσεων, η κινητικότητα του διδακτικού προσωπικού και των φοιτητών ή σπουδαστών κ.ά.

β) Ως προς την ποιότητα του ερευνητικού έργου: η ένταξη της έρευνας στους στόχους της ακαδημαϊκής μονάδας, οι ερευνητικές υποδομές, τα ερευνητικά προγράμματα, η αποτελεσματικότητα του ερευνητικού έργου, η πρωτοτυπία της έρευνας, οι ερευνητικές συνεργασίες, η συμμετοχή των φοιτητών ή σπουδαστών στην έρευνα κ.ά.

γ) Ως προς την ποιότητα των προγραμμάτων σπουδών: ο βαθμός ανταπόκρισης του προγράμματος σπουδών στους στόχους της ακαδημαϊκής μονάδας, η συνεκτικότητα και η λειτουργικότητα του προγράμματος σπουδών, ο συντονισμός της ύλης των μαθημάτων, η ορθολογική οργάνωση των εκπαιδευτικών θεσμών, το εξεταστικό σύστημα, η υποστήριξη από διαθέσιμες εκπαιδευτικές υποδομές κ.ά.

δ) Ως προς την ποιότητα των λοιπών υπηρεσιών: η αποτελεσματικότητα των διοικητικών υπηρεσιών, οι υπηρεσίες φοιτητικής μέριμνας, οι πάσης φύσεως υποδομές, η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, η διαφάνεια και η αποτελεσματικότητα στη διαχείριση των οικονομικών πόρων και στη χρήση των υποδομών και του εξοπλισμού, οι συνεργασίες με το κοινωνικό σύνολο κ.ά.¹¹⁴.

Με τον ίδιο νόμο θεσπίστηκε το Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων το οποίο αποτελεί τον τρόπο μέτρησης των προγραμμάτων που έχει παρακολουθήσει ένας φοιτητής και θα χρησιμοποιείται για την αναγνώριση των περιόδων σπουδών μεταξύ των χωρών της Ένωσης. Το σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης μονάδων ECTS εφαρμόζεται σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο και βασίζεται στον κανόνα ότι 60 πιστωτικές μονάδες αποτελούν το φόρτο εργασίας ενός φοιτητή πλήρους φοίτησης κατά τη διάρκεια ενός ακαδημαϊκού έτους και 30 μονάδες ανά εξάμηνο και 20 μονάδες ανά τρίμηνο. Το Παράρτημα Διπλώματος (Diploma Supplement) είναι ένα επεξηγηματικό έγγραφο που επισυνάπτεται στους τίτλους σπουδών και παρέχει πληροφορίες για τις σπουδές των αποφοίτων των

¹¹⁴ Ν. 3374/2005 (ΦΕΚ 189 Α) «Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων, Παράρτημα Διπλώματος»

ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Αποσκοπεί στην πληροφόρηση για το ακριβές περιεχόμενο των σπουδών των αποφοίτων και δεν υποκαθιστά τον τίτλο σπουδών.

Τα ΕΠΕΑΕΚ, γενικότερα συνέβαλαν στην νομιμοποίηση των μεταρρυθμίσεων στον χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο του Μέτρου 2.2.α. «αναμόρφωση προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών», περιλαμβάνονταν η επισήμανση της ανάγκης «διαρκούς εκσυγχρονισμού, αποτίμησης/αξιολόγησης και επανασχεδιασμού των προγραμμάτων σπουδών, ώστε να ανταποκρίνονται στη διαρκή αλλαγή των αναγκών της κοινωνίας και της οικονομίας». Επιπλέον τα ΕΠΕΑΕΚ ενθάρρυναν τη διευρυμένη συνεργασία μεταξύ των ελληνικών πανεπιστημίων, της αγοράς εργασίας και των επιχειρήσεων. Προτεραιότητες της πανεπιστημιακής πολιτικής, για τα ΕΠΕΑΕΚ, ήταν αφενός η συνέχιση του εκσυγχρονισμού των προγραμμάτων σπουδών όλων των βαθμίδων, με στόχο την καλύτερη προετοιμασία για την αγορά εργασίας, και αφετέρου τη διευρυση των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών με γνωστικά αντικείμενα προσαρμοσμένα στις νέες ανάγκες της αγοράς εργασίας. Τα ΕΠΕΑΕΚ λειτουργούν τόσο ως λόγος όσο και ως δράση, ως ένα παράλληλο νομοθετικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο υποστασιοποιούνται οι διεθνείς τάσεις για την ανώτατη εκπαίδευση, ενώ ενισχύουν σχεδόν μονομερώς την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών σε κάθε γνωστικό αντικείμενο ή τμήμα. (Κοτρογιάννος-Παπαδάκης, 2005, σ.240-243)

4.2.4 Η εθνική στρατηγική για την εκπαίδευση.

Το Υπουργείο Παιδείας στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης πολιτικής ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού δημιούργησε μια εκπαιδευτική στρατηγική η οποία να καλύπτει τις μεσοπρόθεσμες πολιτικές αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Οι στόχοι και ο συνολικός σχεδιασμός του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ II) εντάσσονται στην εθνική στρατηγική για την εκπαίδευση. Το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης που υπογράφηκε μεταξύ Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξαετία 2000-2006 συγκεκριμενοποιείται ως προς τις πολιτικές εκπαιδευτικού σχεδιασμού στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση. Οι άξονες δράσης του ΕΠΕΑΕΚ αποτελούν αναπόσπαστα μέρη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής δια βίου μάθησης για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού. Οι άξονες αυτοί είναι:

- προώθηση της ισότητας ευκαιριών μάθησης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό
- προώθηση και βελτίωση της εκπαίδευσης και της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης
- ανάπτυξη και προώθηση της επιχειρηματικότητας και της προσαρμοστικότητας των νέων
- προώθηση της ισότητας των φύλων και βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας
- δημιουργία και ενίσχυση υποδομών για την υλοποίηση των μέτρων εκ
- τεχνική βοήθεια

Το ΕΠΕΑΕΚ ήταν ένα πρόγραμμα, το οποίο προσπάθησε να προωθήσει την δια βίου εκπαίδευση, να συνδέσει την εκπαίδευση με την αγορά εργασίας και να προωθήσει τις δεξιότητες της «κοινωνίας της πληροφορίας». Η «Αναπτυξιακή Στρατηγική Περιόδου 2007-2013, για την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση»¹¹⁵ αποτελεί την συνέχεια του ΕΠΕΑΕΚ, στο πλαίσιο της υλοποίησης των ευρωπαϊκών πολιτικών για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης. Το επιχειρησιακό πρόγραμμα για την δια βίου μάθηση ανήκει στη νέα γενιά των προγραμμάτων τα οποία επιδιώκουν την βελτίωση των πολιτικών και την πραγματοποίηση όλων των κανονιστικών ενεργειών που είναι απαραίτητες για την προώθηση των στόχων που έχουν διαμορφωθεί σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Οι προκλήσεις στις οποίες καλείται να απαντήσει το επιχειρησιακό πρόγραμμα για τη δια βίου εκπαίδευση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι:

- η ισότητα των φύλων
- η ισότητα των ευκαιριών πρόσβασης σε όλους και ιδίως στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και στα άτομα με αναπηρία
- η αειφόρος ανάπτυξη και το περιβάλλον
- η επιτάχυνση της μεταρρύθμισης της δια βίου μάθησης
- η βελτίωση της ποιότητας και της ικανότητας ανταπόκρισης της εκπαίδευσης στις ανάγκες της αγοράς εργασίας
- ο περιορισμός της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου
- η αύξηση της συμμετοχής των ενηλίκων στην εκπαίδευση

Βασική προτεραιότητα της στρατηγικής είναι η προώθηση της «κοινωνίας της γνώσης» και της καινοτομίας. Οι επιμέρους στόχοι της στρατηγικής αφορούν α) την

¹¹⁵ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, http://www.ypepth.gr/docs/20sel_epaeak_080214.pdf

ποιότητα της προσχολικής εκπαίδευσης, β) τον περιορισμό της εκπαιδευτικής αποτυχίας, και της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, γ) ευκαιρίες για την εκπαίδευση ενηλίκων, δ) την σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας, ε) την μείωση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και του αποκλεισμού.

Οι άξονες δράσης του προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» επικεντρώνεται σε τέσσερις Στρατηγικούς Στόχους.

- Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης
- Αναβάθμιση των συστημάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας
- Ενίσχυση της δια βίου εκπαίδευσης ενηλίκων
- Ενίσχυση του ανθρώπινου κεφαλαίου για την προαγωγή της έρευνας και της καινοτομίας

Πηγές χρηματοδότησης για το πρόγραμμα είναι : το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το οποίο θα συγχρηματοδοτήσει τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα για την ανάπτυξη κτηρίων και εξοπλισμού σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης & της δια βίου μάθησης, και εθνικοί πόροι.

Συμπερασματικά η εθνική στρατηγική για την εκπαίδευση κινείται στο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής. Προτεραιότητες αποτελούν η σύνδεση της δια βίου μάθησης, των πολιτικών κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων για την απασχολησιμότητα σε συνδιασμό με τη συστηματοποιημένη ανάλυση και βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης, με την αγορά εργασίας.

Βιβλιογραφία

- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση C-153/02, Απόφαση του ΔΕΚ της 13.11.2003, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 7/17.
- Jallade J.P., 2003, «Ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση: Οι επιδράσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση», στο Τσαούσης Δ. Γ. (επιμέλεια), *Από την Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης*, Gutenberg Αθήνα.

- Κάτσικας Χ.- Σωτήρης Π. 2003, *Η αναδιάρθρωση του ελληνικού πανεπιστημίου*, Σαββάλας Αθήνα.
- Κάτσικας Χ.-Καββαδίας Γ., 2000, *Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση, η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην ελληνική εκπαίδευση (1960-2000)*, Gutenberg, Αθήνα.
- Κοτρογιαννος Δ.- Παπαδάκης Ν. 2005, «Οι πολιτικές ανώτατης εκπαίδευσης στη νέα οικονομία, ανάπτυξη και ποιότητα στο πανεπιστήμιο: δεδομένα διακυβεύματα, διλήμματα», στο Γράβαρης Δ. Παπαδάκης Ν. (επιμέλεια), *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική, μεταξύ κράτους και αγοράς*, Σαββάλας, Αθήνα.
- Ξανθόπουλος Θ. 2005, *Ελληνική Παιδεία, δοκίμιο εξορθολογισμού και ανασυγκρότησης*, Gutenberg, Αθήνα.
- ΟΔΗΓΙΑ 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 255/22.
- Ν. 3374/2005 (ΦΕΚ 189 Α) «Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων, Παράρτημα Διπλώματος»
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2007-2013 «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
- http://www.ypepth.gr/docs/20sel_epeaek_080214.pdf
- http://www.gsae.edu.gr/organ_ideke.asp

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας την μελέτη μας θα πρέπει να επισημάνουμε ορισμένα βασικά σημεία. Η Κοινότητα προχώρησε στη διαμόρφωση μιας πολιτικής για την εκπαίδευση προσπαθώντας να απαντήσει σε ορισμένες προκλήσεις που δημιουργήθηκαν από το διεθνές περιβάλλον αλλά και από το ίδιο το εσωτερικό της. Οι τεχνολογικές αλλαγές που παρατηρούνται στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία, συνδέονται με την υψηλή ειδίκευση και την κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού. Η μεταβολή του οικονομικού χώρου, όμως είχε και επακόλουθες κοινωνικές συνέπειες με την μορφή των περιφερειακών ανισοτήτων των κρατών-μελών, την αυξημένη ανεργία, και τον κοινωνικό αποκλεισμό μέρους των πολιτών της Ένωσης. Οι αλλαγές που παρατηρούνται στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, όπως η τεχνολογική εξέλιξη, η αναπροσαρμογή των επαγγελματικών προσόντων και η αυξανόμενη ανεργία, έχουν ως αποτέλεσμα την σύνδεση της απασχόλησης με την βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών κατάρτισης. Έτσι έχει αναβαθμιστεί η θέση της επαγγελματικής και τεχνικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής των κρατών-μελών.

Η εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς από την άλλη, έχει αναγκαστικά ενισχύσει την αλληλεξάρτηση των οικονομιών των κρατών-μελών και έχει αυξήσει την ανάγκη για νέα άτομα με υψηλής ποιότητας επαγγελματική κατάρτιση, ικανά να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η Επιτροπή κυρίως με τα κείμενα πολιτικής, και τις πρωτοβουλίες επέδειξε την σύνδεση ανάμεσα στην αγορά εργασίας και στην εκπαίδευση. Η συμπληρωματική σχέση των πολιτικών εκπαίδευσης και κατάρτισης, με τις πολιτικές για την ανταγωνιστικότητα, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή, αναδείχτηκε κυρίως μετά την Συνθήκη του Μάαστριχτ και τη θεσμοθέτηση της εκπαιδευτικής πολιτικής της Κοινότητας.

Η Λευκή Βίβλος για την εκπαίδευση και την κατάρτιση αναφέρει συγκεκριμένα τις τρεις προκλήσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση: την κοινωνία της πληροφορίας, την διεθνοποίηση της οικονομίας και την ανάπτυξη της επιστημονικής και τεχνολογικής γνώσης. Αυτές οι προκλήσεις συνδέονται με προβλήματα όπως ο οικονομικός ανταγωνισμός, η κοινωνική ένταξη, η ανεργία και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Η Επιτροπή προτείνει τις ακόλουθες λύσεις: την ανάπτυξη της γενικής μόρφωσης και την

ανάπτυξη της ικανότητας για απασχόληση και οικονομική δραστηριότητα. Οι δράσεις που προτείνει αφορούν την απόκτηση βασικών δεξιοτήτων, την πιστοποίηση των σπουδών, την διασφάλιση πρόσβασης στις διαδικασίες κατάρτισης, την διευκόλυνση της κινητικότητας σπουδαστών και εκπαιδευτικών, και την σύνδεση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με τις επιχειρήσεις και την βιομηχανία.

Με την Ατζέντα 2000 γίνεται μια σύνδεση των «πολιτικών της γνώσης» - τεχνολογική έρευνα, καινοτομία, εκπαίδευση και κατάρτιση- με τους βασικούς άξονες δράσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής. Στόχος πλέον είναι η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού χώρου, ο οποίος θα διαμορφώνεται από τρεις θεμελιώδεις διαστάσεις: την πολιτική της γνώσης, την πολιτική για τον πολίτη, και την πολιτική για την απασχόληση. Ο νέος στρατηγικός στόχος της Ένωσης που τέθηκε με την στρατηγική της Λισσαβόνας, έκανε πιο αναγκαία την ανάδειξη της εκπαιδευτικής πολιτικής ως έναν κεντρικό άξονα κοινοτικής δράσης. Η δια βίου εκπαίδευση είναι πλέον ο βασικός στόχος της εκπαιδευτικής πολιτικής και των κοινοτικών προγραμμάτων.

Επιπλέον διαπιστώθηκε ότι η κοινοτική πολιτική διαρθρώνεται διαφορετικά για την εκπαίδευση και διαφορετικά για την κατάρτιση. Στον τομέα της εκπαίδευσης η Κοινότητα επιδιώκει την συνεργασία και τη σύγκλιση των ευρωπαϊκών συστημάτων γενικής παιδείας, ενώ για την κατάρτιση επιδιώκει την εναρμόνιση των ευρωπαϊκών συστημάτων. Η κατάρτιση και η επαγγελματική εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς, ενώ η γενική εκπαίδευση με την προώθηση της ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας. Στις ιδρυτικές συνθήκες γίνεται λόγος μόνο για την επαγγελματική εκπαίδευση ενώ αναφέρεται ότι η παιδεία αποτελεί αρμοδιότητα των κρατών-μελών. Η διασταλτική ερμηνεία των συνθηκών από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, οδήγησε σταδιακά στην νομιμοποίηση της κοινοτικής πολιτικής για την εκπαίδευση, στο πλαίσιο της αρχής της επικουρικότητας. Τα κράτη παραμένουν αποκλειστικοί φορείς ελέγχου των εκπαιδευτικών τους συστημάτων, αλλά συμμετέχοντας εθελοντικά στις διάφορες διαδικασίες αποκτούν ορισμένες υποχρεώσεις. Η γενική εκπαίδευση ανήκει στον σκληρό πυρήνα της κρατικής αρμοδιότητας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της γενικής εκπαίδευσης προωθεί την ανάδειξη της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση, τις επαφές μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών, την συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, τις ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην εκπαιδευτική διαδικασία, και την εκμάθηση γλωσσών.

Οι δράσεις της Ένωσης στον τομέα της κατάρτισης σχετίζονται κυρίως με την αναγνώριση πτυχίων και διπλωμάτων, την συγκρισιμότητα των προσόντων, την ανάπτυξη ενός συστήματος μεταφοράς μονάδων πιστοποίησης στην επαγγελματική εκπαίδευση, την διασφάλιση της ποιότητας και την δια βίου μάθηση. Ο τομέας της

τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αντιμετωπίζεται ξεχωριστά από τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Από πολύ νωρίς οι πανεπιστημιακές σπουδές θεωρήθηκε ότι εμπίπτουν στην επαγγελματική εκπαίδευση, εφόσον παρέχουν εφόδια για την άσκηση επαγγέλματος. Κατά συνέπεια οι δράσεις της Κοινότητας προσανατολίζονται στην αναγνώριση ακαδημαϊκών διπλωμάτων, και στην βελτίωση της ποιότητας. Επιπλέον κοινοτικές δράσεις όπως η προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης, η συνεργασία μεταξύ ιδρυμάτων, η προώθηση της καινοτομίας και της έρευνας, και η διασφάλιση της κινητικότητας, αποτελούν βήματα για την δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πρέπει να τονιστεί ότι η μελέτη πάνω στην ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική κατέδειξε ορισμένες αδυναμίες. Οι κοινοτικές δράσεις είναι προσανατολισμένες περισσότερο στην κατάρτιση παρά στην γενική εκπαίδευση. Οι προτάσεις πολιτικής και οι δράσεις αφορούν κυρίως την πρόσκτηση βασικών τύπων γνώσης, και την ανάπτυξη βασικών γνωστικών δεξιοτήτων, οι οποίες θα βοηθήσουν ουσιαστικά στην βελτίωση της απασχόλησης και θα συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη. Προτάσεις για την βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος αναφορικά με τις καθαρά παιδαγωγικές διαστάσεις της εκπαίδευσης, όπως η βελτίωση του ανθρώπου και η γενική πρόοδος, δεν έχουν γίνει. Αντίθετα οι εκπαιδευτικές πολιτικές έχουν πρόσκαιρο και εργαλειώδη χαρακτήρα, καθώς επικεντρώνονται στην σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Ταυτόχρονα με τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης προωθείται μια βαθμιαία αποσύνδεση της εκπαίδευσης από τον δημόσιο χαρακτήρα της, ενώ θεσπίζονται κριτήρια για την ποιότητα, την παραγωγικότητα και την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων από τα οποία εξαρτάται η χρηματοδότηση τους. Η εκπαιδευτική πολιτική της Κοινότητας έχει επηρεαστεί κυρίως από την δημιουργία της κοινής αγοράς, την ελεύθερη διακίνηση προσώπων, υπηρεσιών, κεφαλαίων, και προϊόντων. Ταυτόχρονα με τα συμπληρωματικά μέτρα προωθεί την ρύθμιση και την καταπολέμηση των ανισοτήτων που δημιουργούνται εξαιτίας των πιέσεων της νέας μορφής της οικονομίας. Παρ' όλα αυτά η έμφαση παραμένει στις πολιτικές οι οποίες στηρίζουν την απασχόληση.

Σε κανονιστικό επίπεδο οι αλλαγές που προωθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση συνήθως δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Οι πιο σημαντικές δεσμευτικές αποφάσεις είναι οι Οδηγίες 89/48/ΕΟΚ και 92/51/ΕΟΚ, οι οποίες αφορούν τη αναγνώριση πτυχίων τριτοβάθμιας αλλά και επαγγελματικής κατάρτισης. Η συμμετοχή σε διαδικασίες όπως η διαδικασία της Κοπεγχάγης είναι εθελοντική. Τα προγράμματα δράσης παρόλο το μη υποχρεωτικό χαρακτήρα τους σημείωσαν μεγάλη επιτυχία στους στόχους τους, ειδικά όσα αφορούν την κινητικότητα, όπως το Erasmus, ή το Youth for Europe. Μπορεί οι συμμετέχοντες στα προγράμματα αυτά ήταν λιγότεροι από τους δικαιούχους όμως,

σημείωσαν μεγάλη επιτυχία στην προώθηση των διεθνικών συνεργασιών. Ένα πρόβλημα που δημιουργείται είναι το τέλος της χρηματοδότησης προγραμμάτων από κοινοτικούς πόρους μετά από ένα διάστημα. Έτσι δράσεις οι οποίες αναπτύχθηκαν με την κοινοτική δραστηριότητα σε διάφορους τομείς, όπως η συνεργασία, η κινητικότητα η δια βίου μάθηση, μετά το τέλος της χρηματοδότησης κινδυνεύουν να σταματήσουν.

Τέλος οι επιδράσεις της κοινοτικής πολιτικής στην ελληνική εκπαίδευση μπορούν να συνοψισθούν στις ακόλουθες παρατηρήσεις. Πρώτον για πρώτη φορά δόθηκε έμφαση στην διασφάλιση της ποιότητας στην εκπαίδευση. Δεύτερον αναπτύχθηκαν θεσμοί δια βίου εκπαίδευσης, οι οποίοι συνέβαλλαν στην επανεκπαίδευση των ενηλίκων που αντιμετώπιζαν προβλήματα ανεργίας ή υποαπασχόλησης. Τρίτον προωθήθηκε η ευρωπαϊκή συνεργασία μεταξύ ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και σχολείων και στελεχών της διοίκησης. Η ελληνική εκπαίδευση άνοιξε ένα παράθυρο στην Ευρώπη και στον κόσμο, και τουλάχιστον σε επίπεδο υποχρεωτικής εκπαίδευσης απέβαλε τον απομονωτισμό στον οποίο λειτουργούσε για πολλές δεκαετίες. Τέταρτον η συγκρισιμότητα πτυχίων και τίτλων σπουδών για πρώτη φορά, έδωσε την δυνατότητα στους έλληνες αποφοίτους να διεκδικήσουν θέσεις εργασίας μέσα στο διευρυμένο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Η ελληνική εκπαίδευση έχει να αντιμετωπίσει τις ακόλουθες προκλήσεις: η τριτοβάθμια εκπαίδευση βάλλεται κυρίως σε ότι αφορά τον δημόσιο χαρακτήρα της. Η Οδηγία 36/2005, η οποία δεν έχει ακόμα ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο, θα προσφέρει στους αποφοίτους ιδιωτικών σχολών ισότιμα επαγγελματικά δικαιώματα (ως προς τις θέσεις εργασίας όχι μόνον του ιδιωτικού τομέα αλλά και του δημόσιου) με των αντίστοιχων που αφορούν τους πτυχιούχους των Ανώτατων Σχολών. Με αυτόν τον τρόπο εμπορευματοποιείται η ανώτατη εκπαίδευση και προσαρμόζεται στους κανόνες της αγοράς. Μια άλλη πρόκληση που αντιμετωπίζει η ελληνική εκπαίδευση είναι η ανάδειξη της κοινωνικής και πολιτισμικής διάστασης των σπουδών, και τέλος η προάσπιση και προβολή της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα. η ελληνική εκπαίδευση βρίσκεται σε μια νέα φάση της ιστορίας της στην οποία έχει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, αλλά και να ενσωματώσει τις κοινοτικές πολιτικές με όλες τις συνέπειες που αυτές έχουν στην δομή και λειτουργία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Η εκπαιδευτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ως κύρια προτεραιότητα την προώθηση μιας σειράς εγχειρημάτων σύγκλισης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η προσπάθεια σύγκλισης των συστημάτων της ανώτατης εκπαίδευσης, μέσω της διαδικασίας της Μπολόνια, και των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, στο πλαίσιο της διαδικασίας της Κοπεγχάγης. Η έμφαση στη δια βίου εκπαίδευση σε συνδιασμό με τη συστηματοποιημένη βελτίωση της συνάφειας της

επαγγελματικής εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, αποκρίνονται στα σύγχρονα πρότυπα διαχείρισης και ανάπτυξης ανθρωπίνων πόρων. Δίνεται λοιπόν έμφαση στη συγκρότηση εθνικών πλαισίων επαγγελματικών προσόντων και στην ανάπτυξη κοινών στρατηγικών και μεθόδων αναγνώρισης-πιστοποίησης δεξιοτήτων. Με την εκπαιδευτική πολιτική η Ένωση προσπαθεί να στηρίξει την κοινωνική της νομιμοποίηση, τόσο σε οικονομικό επίπεδο (απασχόληση), όσο και σε αξιακό (ευρωπαϊκή διάσταση). Το γεγονός ότι η πολιτική παιδείας ανήκει στον πυρήνα της εθνικής αρμοδιότητας, δεν έχει μεταβληθεί με την συμμετοχή των κρατών-μελών στην ενωσιακή διαδικασία. Τα κράτη εξακολουθούν να είναι αρμόδια για την δημιουργία των προγραμμάτων σπουδών, σε μια προσπάθεια να διατηρήσουν την εθνική ταυτότητα, αλλά και τα ιδιαίτερα στοιχεία της κουλτούρας, της παράδοσης και της ιστορίας κάθε χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

- Artcher, M., 1984, *Social origins of educational systems*, Sage London.
- Blackledge David, Hunt Barry, 1995, *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*, Έκφραση, Αθήνα.
- Bourdieu P., 2000 «Το πνεύμα του Κράτους» στο *Πρακτικοί λόγοι για τη θεωρία της Δράσης*, Πλέθρον, Αθήνα, 2000
- Γρόλλιος Γ. Δ. 1999, *Ιδεολογία, παιδαγωγική και εκπαιδευτική πολιτική, λόγος και πράξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων για την εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.
- Ζαμπέτα Ε., 1994, *Η Εκπαιδευτική Πολιτική στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση 1974-1989*, Θεμέλιο Αθήνα.
- Friedman M. 1982, *The Pole of Government in Education, in Capitalism and Freedom*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Giddens A. 1998, *The Third Way, The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Oxford.
- Hunter I., 1996, *Assembling the school*, in A. Bary- T. Osborne- N. Rose (eds.), "Foucault and Political Reason", The University of Chicago Press, Chicago
- Ιωακειμίδης Π., 1995, *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση, Θεωρία- Διαπραγματεύσεις, Θεσμοί και Πολιτικές, Η συνθήκη του Maastricht και η Ελλάδα*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Ιωακειμίδης Π. Κ. 2001, «Περιεχόμενο και αξιολόγηση της Συνθήκης της Νίκαιας» στο Ντάλης Σ. (επιμέλεια), *Από το Άμστερνταμ στη Νίκαια*, Κριτική, Αθήνα.
- Ιωακειμίδης Π. Κ., 2001, *Η Συνθήκη της Νίκαιας και το μέλλον της Ευρώπης*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Jallade J.P., 2003, «Ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση: Οι επιδράσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση», στο Τσαούσης Δ. Γ. (επιμέλεια), *Από την Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης*, Gutenberg Αθήνα.
- Καζαμίας Α. 1995, «Νέο-ευρωπαϊκός εκσυγχρονισμός και ελληνική εκπαίδευση: Διαλογισμοί και πολιτικές στην 'φαντασιακή Ευρώπη'», στο Καζαμίας

- A. Κασσωτάκης Μ. (επιμέλεια), *Ελληνική Εκπαίδευση, Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*, Σείριος, Αθήνα.
- Καζαμίας Α. 1996, «Η ελληνική εκπαίδευση στην Ενωμένη Ευρώπη: προβλήματα και προοπτικές» στο Α. Κοσμόπουλος, Α. Υφαντή, Ν. Πετρουλάκης (επιμέλεια) *Η εκπαίδευση στην Ενωμένη Ευρώπη*, πρακτικά 5^ο Διεθνές Συνέδριο, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
 - Καζαμίας Α., 2005, «Παγκοσμιοποίηση και εκπαιδευτικές κουλτούρες στην Ύστερη Νεωτερικότητα: το σύνδρομο του Αγαμέμνονα», στο Γράβαρης Δ. Παπαδάκης Ν. (επιμέλεια), *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική, μεταξύ κράτους και αγοράς*, Σαββάλας, Αθήνα.
 - Κανελλόπουλος Π.Ι., 2003, *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
 - Κάσικας Χ.- Σωτήρης Π. 2003, *Η αναδιάρθρωση του ελληνικού πανεπιστημίου*, Σαββάλας Αθήνα.
 - Κάσικας Χ.-Καββαδίας Γ., 2000, *Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση, η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην ελληνική εκπαίδευση (1960-2000)*, Gutenberg, Αθήνα.
 - Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), 2000, *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική* επιμέλεια Δ.Γ. Τσαούσης, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
 - Κοτζιάς Ν. 2002, Πρόλογος στο Chomsky Ν. *Εκπαίδευση χωρίς ελευθερία και κρίση*, Καστανιώτης Αθήνα.
 - Κοτρογιαννος Δ.- Παπαδάκης Ν. 2005, «Οι πολιτικές ανώτατης εκπαίδευσης στη νέα οικονομία, ανάπτυξη και ποιότητα στο πανεπιστήμιο: δεδομένα διακυβευματα, διλήμματα», στο Γράβαρης Δ. Παπαδάκης Ν. (επιμέλεια), *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική, μεταξύ κράτους και αγοράς*, Σαββάλας, Αθήνα.
 - Lenhart Volker, 1992 «Η κρίση στα σχολεία του τρίτου κόσμου», στο Πυργιωτάκης Ι.- Κανακης Ι. (επιμέλεια), *Παγκόσμια Κρίση στην Εκπαίδευση*, Γρηγόρης, Αθήνα.
 - Μανιτάκης Α.- Παπαδοπούλου Λ., 2003, *Η προοπτική ενός Συντάγματος για την Ευρώπη*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
 - Μαραβέγιας Ν. 1989, «Η Ευρωπαϊκή εσωτερική αγορά και η δυναμική των περιφερειακών ανισοτήτων», στο Καζάκος Π. (επιμέλεια), *Η εξέλιξη της εσωτερικής αγοράς στην Ευρώπη και η Ελλάδα*, Ιονική Τράπεζα, Αθήνα.

- McGrew A, 1992, «A global society» S. Hall, στο D. Held A. McGrew (επιμέλεια), *Modernity and its futures*, Polity Press, Cambridge.
- Μουαμελετζή Ε. 1996, *Η επίδραση του κοινοτικού δικαίου στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη.
- Μοσχονάς Α., 2006, «Η εκπαιδευτική πολιτική της ΕΕ και η Ελλάδα», στο Μαραβέγιας Ν.- Σακελλαρόπουλος Θ., *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και Ελλάδα, οικονομία, κοινωνία, πολιτικές*, Διόνικος Αθήνα.
- Ξανθόπουλος Θ. 2005, *Ελληνική Παιδεία, δοκίμιο εξορθολογισμού και ανασυγκρότησης*, Gutenberg, Αθήνα.
- Παπαδάκης Ν., 2003, *Εκπαιδευτική πολιτική, η εκπαιδευτική πολιτική ως κοινωνική πολιτική*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Παπαδημητρίου Γ., 2001, *Ο Χάρτης των θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Σταθμός στην θεσμική ωρίμανση της Ένωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Παπαδημητρίου Γ., 2001, *Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα
- Πασιάς Γ.- Φλουρής Γ. 2005, «Η Ευρώπη ως διακύβευμα κα ως αναπαράσταση των σχέσεων εξουσίας-γνώσης στο ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό συγκείμενο», στο Γράβαρης Δ. Παπαδάκης Ν. (επιμέλεια), *Εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική, μεταξύ κράτους και αγοράς*, Σαββάλας, Αθήνα.
- Πασιάς Γ. 2006, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, θεσμικός λόγος και εκπαιδευτική πολιτική (1950-1999)*, τόμος Α', Gutenberg, Αθήνα.
- Πασιάς Γ. 2006, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Εκπαίδευση, Η στρατηγική της Λισσαβόνας, εκπαιδευτικός λόγος και πολιτικές (2000-2006)*» Τόμος Β', Gutenberg, Αθήνα
- Πυργιωτάκης Ι., 1995, «Κράτος Πρόνοιας και Ελληνική Εκπαιδευτική Πολιτική», στο Καζαμιάς Α.- Κασσωτάκης Μ. (επιμέλεια), *Ελληνική Εκπαίδευση*, Σείριος Αθήνα.
- Σιάκαρης Κ., 2006, *Από την ΕΟΚ στην ΕΕ, Η αδύνατη εκπαιδευτική πολιτική*, Gutenberg, Αθήνα.
- Σταμέλος Γ. -Βασιλόπουλος Α., 2004 *Ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, Μεταίχμιο*, Αθήνα.
- Στεφάνου 1999, *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, γενικά και θεσμικά χαρακτηριστικά μετά το Αμστερνταμ*, τόμος Α, Αντ. Ν. Σακκουλας, Αθήνα.
- Στεφάνου Κ. 2007, «Το Θεσμικό Σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης», στο Μαραβέγιας Ν. Τσινισιζέλης Μ. (επιμέλεια), *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές 50 χρόνια*, Θεμέλιο, Αθήνα.

- Τσαούσης Δ.Γ., 2003, «Εθνική και ευρωπαϊκή υπερεθνική εκπαιδευτική πολιτική», στο Τσαούσης Δ. Γ. (επιμέλεια), *Από την Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την παγκοσμιοποίηση της εκπαίδευσης*, Gutenberg Αθήνα.
- Τσινισιζέλης Μ. 1999 «Οι θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η λειτουργία τους», στο Μαραβέγιας Ν. Τσινισιζέλης Μ. (επιμέλεια), *Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεσμικές, πολιτικές και οικονομικές πτυχές*, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Φραγκάκης Ν.1993, «Κατανομή των αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση: η αρχή της επικουρικότητας», στο Χριστοδουλίδης Θ Στεφάνου Κ. (επιμέλεια) *Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, Συνθετική θεώρηση*, Σιδέρης, Αθήνα.

Άρθρα

- Habermas J.,1979, «Conservatism and Capitalist Crisis», in *New Left Review*, no 115, may-june 1979, p.74.
- Καζάκος Π., 2007, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη. Μια πρώτη κριτική ανάλυση των νέων ρυθμίσεων», *Ευρωπαϊκές Εξελίξεις* τεύχος 35 Δεκέμβριος 2007, Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, σελ 9-17.
- Καλογερόπουλος Δ., 1989 «Η παιδεία και το Ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο», περιοδικό *Το Σύνταγμα*, σελ. 579-582.
- Κανελλόπουλος Π.Ι., 2008, «Από το Ευρωσύνταγμα στη Συνθήκη της Λισσαβόνας», *Το Βήμα*, Τρίτη 10 Ιουνίου 2008, σελ Α13.
- Majone Giandomenico,1999, *The regulatory state and its legitimacy problems*, *West European Policy*, Volume 22, Issue 1, January 1999 , pages 1 - 24
- Μούτσιος Σ. 2001, *Αναδιοργάνωση του καπιταλισμού και εκπαιδευτική πολιτική στο διεθνή χώρο και την Ελλάδα*, περιοδικό Πανεπιστήμιο, τεύχος 4/2001,σελ.3-20, Αθήνα.

Άλλες δημοσιεύσεις

- Απόφαση 1720/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Νοεμβρίου 2006 για τη θέσπιση προγράμματος δράσης στον τομέα της δια βίου μάθησης. Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ L 327 της 24.11.2006.

- Bologna Declaration (1999), The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna at the 19th of June 1999
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2007-2013 «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση 152/82, απόφαση ΔΕΚ της 13.7.1983, Συλλογή Νομολογίας, 1983, σελ. 2323.
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση 293/83, απόφαση ΔΕΚ της 13.2.1985, Συλλογή Νομολογίας, 1985, σελ. 593.
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση 24/86, απόφαση ΔΕΚ της 2.2.1988, Συλλογή Νομολογίας, 1988, σελ 379.
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση 309/85, απόφαση ΔΕΚ της 2.2.1988, Συλλογή Νομολογίας, 1988, σελ. 355.
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Υπόθεση C-153/02, Απόφαση του ΔΕΚ της 13.11.2003, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 7/17.
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας, Λισσαβόνα 23-24.03.2000, Βρυξέλλες.
- E.C. Council (1987a) European education policy statements, 1971-1987, γ' έκδοση, Λουξεμβούργο.
- Council Directive of 21 December 1988 on a general system for the recognition of higher education diplomas awarded on completion of professional education and training at least three years duration, 89/48/EEC, Vol 32, 24 January 1989
- E.C. Council, (1993) European educational policy statements 1990-1992, Supplements αρ.2 γ' έκδοση, Λουξεμβούργο
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας Στοκχόλμη 23-24.3.2001
- Council of the EU, Maastricht Communiqué on the Future Priorities of Enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training, (VET), Brussels, December 2004
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1993, Λευκή Βίβλος, *Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση, Οι προκλήσεις και η αντιμετώπιση τους για την μετάβαση στον 21^ο αιώνα*, Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1993, Πράσινη Βίβλος για την *Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση*, ΚΟΜ (93) 457 τελικό.
- Commission of the EU, Towards a European Qualifications Framework for lifelong learning, Commission Staff working document, SEC (2005) 957, Brussels

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995, Λευκή Βίβλος για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, *Διδασκαλία και Μάθηση Προς την Κοινωνία της Γνώσης*, Λουξεμβούργο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996, *Εκπαίδευση ,κατάρτιση, έρευνα: Τα εμπόδια στη διακρατική κινητικότητα*, Πράσινη Βίβλος, COM (96)462, Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997, *Πρόγραμμα Δράσης 2000 (Ατζέντα 2000)*, τ. Α΄ και Β΄, COM (97), 2000 Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1997, «Για μια Ευρώπη της γνώσης», COM (97)563, Βρυξέλλες.
- European Commission/DG for Education and Culture, *EDUCATION, A new generation of programmes (2000-2006)*, information brochure, Brussels 2000.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Η νέα γενιά κοινοτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης μετά το 2006*, COM (2004) 156 τελικό Βρυξέλλες, 9.3.2004
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης και της κατάρτισης: μια συμβολή ζωτικής σημασίας στην ευημερία και την κοινωνική συνοχή στην Ευρώπη*, Σχέδιο κοινής έκθεσης προόδου του Συμβουλίου και της Επιτροπής για το 2006 σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος εργασίας «Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010», COM (2005) 549 τελικό, Βρυξέλλες
- European Commission, *From Berlin to Bergen. The EU Contribution, progress report*, Brussels, 7 April 2005
- *European Higher Education in a Global Setting. A Strategy for the External Dimension of the Bologna*
- Επιθεώρηση Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τόμος 7, τεύχος 6, 1989.
- Ν. 3374/2005 (ΦΕΚ 189 Α) «Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση, Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Πιστωτικών Μονάδων, Παράρτημα Διπλώματος»
- ΟΔΗΓΙΑ 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 255/22
- OECD, 1997, *Sustainable Flexibility. A prospective Study on Work, Family and Society in the Information Age*, Paris.
- *Vocational training in the European Community, Challenges and future outlook*, Studies No 3, Education, Training, Youth, 1994.
- *The Copenhagen Declaration, Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training,*

- Συμβούλιο των ΕΚ, απόφαση 63/266/ΕΟΚ της 2-4-1963 περί θεσπίσεως των γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισης, στο *Συμβούλιο των ΕΚ Κείμενα για την Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική (1971-1987)*, 3^η έκδοση, Ιούνιος 1987, Λουξεμβούργο.
- Συμβούλιο των ΕΚ., Περιληπτική Έκθεση, από τον πρόεδρο των γνωμών που εκφράστηκαν κατά τη σύνοδο του Συμβουλίου και των Υπουργών Παιδείας που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1981, στο *Συμβούλιο των ΕΚ, Κείμενα για την ΕΕΠ 1987, (1971-1987)*, 3^η έκδοση, Ιούνιος 1987, Λουξεμβούργο.
- Συμβούλιο των ΕΚ, Απόφαση 94/819/ΕΚ του Συμβουλίου της 612.1994, ΕΕ L 340 της 29.12.1994, στο Συμβούλιο της ΕΕ *Κείμενα για την ΕΕΠ, (1993-1997)*.
- Συμβούλιο της ΕΕ, *Κείμενα για την ΕΕΠ (1993-1997), συμπλήρωμα 3 της 3^{ης} έκδοσης* Λουξεμβούργο, 1997.
- Συμβούλιο της ΕΕ Απόφαση 2005/600/ΕΚ της 12.7.2005 για τις κατευθυντήριες γραμμές των πολιτικών απασχόλησης των κρατών –μελών, ΕΕ L 205, Βρυξέλλες
- Ψήφισμα του ΕΚ «Πολιτική για την εκπαίδευση και την κατάρτιση με την προοπτική του 1993», Βρυξέλλες, Ιούνιος, 1992.

Ηλεκτρονικές πηγές

http://www.ypepth.gr/docs/20sel_epeaek_080214.pdf

http://www.gsae.edu.gr/organ_ideke.asp

www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/

www.bologna-berlin2003.de/pdf/Prague_communicuTheta.pdf